

**TÜRKÇE 7. VE 8.SINIF DERS KİTAPLARINDA
METİNLERİN İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ**

Mustafa Solak

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT, 2026

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 12 (on iki) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Mustafa
Soyadı : SOLAK
Bölümü : Türkçe Eğitimi
İmza :

Teslim Tarihi : 10.02.2026

TEZİN

Türkçe Adı: Türkçe 7.ve 8.Sınıf Ders Kitaplarında Metinlerin İşlevsel Özellikleri

İngilizce Adı: Functional Features of Texts in 7th and 8th Grade Turkish Textbooks

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Mustafa SOLAK

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Mustafa Solak tarafından hazırlanan “Türkçe 7.ve 8.Sınıf Ders Kitaplarında Metinlerin İşlevsel Özellikleri” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Sefa YÜCE

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Prof. Dr. Fatih SAKALLI

(Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Elif DEMİR

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Savunma Tarihi: 29/01/2026

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Osman ÇİMEN

.....

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince bilgisiyle ve desteğiyle bana yol gösteren çok değerli tez danışmanım Prof. Dr. Sefa YÜCE'ye, Gazi Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü hocalarıma, hayatım boyunca desteğini hep hissettiğim değerli eşim Ayşe'ye ve eğitimim için emek veren aileme teşekkür ederim.

Tezimi Türkiye'nin dört bir yanında bu ülkenin geleceği için mücadele eden aydınlık yarınlarımızın mimarı fedakâr öğretmenlere, vatan uğruna canını veren şehit öğretmenlerimize ve şehit kolluk kuvvetlerimize ithaf ediyorum.

**TÜRKÇE 7.VE 8.SINIF DERS KİTAPLARINDA
METİNLERİN İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

Mustafa Solak
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ŞUBAT 2026

ÖZ

Bu çalışmanın temel amacı, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin sahip olması gereken işlevsel özellikleri belirlemek ve bu özelliklerin Türkçe öğretimine etkisini incelemektir. Çalışmada Türkçe 7. ve 8. sınıf ders kitaplarında yer alan bilgilendirici ve hikâye edici metinler sınıflandırılmış, ayrıca bu metinlerin ders işleyişine ve öğrencilerin gelişimine katkıları ele alınmıştır. Araştırma kapsamında incelenen metinler, farklı temalardan alınmıştır. İnceleme nesnesi olarak kitaplardan seçilen bilgilendirici ile hikâye edici metinler, inceleme ölçütleri temel alınarak analiz edilmiş ve metinler ölçütlere göre değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmada, doküman analizi yoluyla elde edilen veriler çözümlenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, incelenen bilgilendirici ve hikâye edici metinlerin ölçütlere uygunluğu analiz edilmiştir. Sonuç olarak metinlerin, ölçütlere uygunluk açısından değişkenlik gösterdiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler :Türkçe ders kitabı, bilgilendirici metin, hikâye edici metin, işlevsellik

Sayfa Adedi :103

Danışman :Prof.Dr. Sefa YÜCE

FUNCTIONAL FEATURES OF TEXTS IN 7TH AND 8TH

GRADE TURKISH TEXTBOOKS

(Master's Thesis)

Mustafa Solak

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

JANUARY 2026

ABSTRACT

The main objective of this study is to determine the functional characteristics that texts in middle school Turkish textbooks should possess and to examine the impact of these characteristics on Turkish language teaching. In this study, instructional and fictional texts in 7th and 8th grade Turkish textbooks were classified, and the contributions of these texts to the teaching process and student development were discussed. The texts examined in the study were taken from different themes. The instructional and fictional texts selected from the books as the object of examination were analyzed based on the criteria of examination, and the texts were evaluated according to the criteria. In the study, which used a qualitative research method, the data obtained through document analysis were interpreted. According to the findings of the research, the suitability of the educational and fictional texts examined for the criteria was analyzed. As a result, it was determined that the texts showed variability in terms of their suitability for the criteria.

Keywords: Turkish textbook, instructional text, fictional text, functionality

Number of Pages:103

Advisor: Prof. Dr. Sefa YÜCE

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	ii
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	iii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1. Problem Durumu.....	3
2.Çalışmanın Amacı.....	5
3.Çalışmanın Önemi	6
4.Çalışmanın Sınırlılıkları.....	6
5.Problem ve Alt Problemler	7
BÖLÜM II	8
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
1. Dil ve Dil Eğitimi.....	8
2. Türkçe Eğitimi ve Öğretimi	9
3. Türkçe Öğretiminde Temel Dil Becerileri	11
3.1. Dinleme Becerisi	11
3.2. Konuşma Becerisi	13
3.3. Okuma Becerisi	14
3.4. Yazma Becerisi	16
4. Metin ve Metin Türleri.....	17
4.1. Bilgilendirici Metinler.....	19

4.2. Hikâye Edici Metinler	20
5. Metinlerin İşlevsel Özellikleri.....	24
5.1. Bilgilendirici Metinlerin İşlevsel Özellikleri	25
5.2. Hikâye Edici Metinlerin İşlevsel Özellikleri.....	26
BÖLÜM III	29
YÖNTEM	29
3.1. Araştırmanın Modeli	29
3.2. İnceleme Nesnesi	30
3.3. Verilerin Toplanması	33
3.3.1. Bilgilendirici Metinlere Yönelik Veri Toplama Aracı.....	34
3.3.2. Hikâye Edici Metinlere Yönelik Veri Toplama Aracı	34
3.3.3. Geçerlik ve Güvenirlik.....	34
3.4. Verilerin Analizi	35
BÖLÜM IV	38
BULGULAR VE YORUM.....	38
4.1.DERS KİTAPLARINDA YER ALAN BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE YERİ VE İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ.....	38
4.1.1. 7.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ	40
<i>Türkçe 7.Sınıf Ders Kitabındaki “Dost Acı Söylemeli” Bilgilendirici Metnin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>40</i>
<i>Türkçe 7.Sınıf Ders Kitabında “Anadolu’da Kilim Demek” Metnin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>42</i>
<i>Türkçe 7.Sınıf Ders Kitabındaki “Hürriyet Güneşi: 15 Temmuz Demokrasi Zaferi” Metnin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>43</i>
<i>Türkçe 7.Sınıf Ders Kitabındaki “Bir Kelaynak Anlatıyor” Metnin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>44</i>
<i>Türkçe 7.Sınıf Ders Kitabındaki “Vatandaşlık Görevleri” Metnin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>45</i>
4.1.2 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ.....	46

4.1.3 8.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN BİLGİLENDİRİCİ
METİNLERİN İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ47

<i>Türkçe 8.Sınıf Ders Kitabı'ndaki "İyimserlik Ve Kötümserlik Üzerine" Metninin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>48</i>
<i>Türkçe 8.Sınıf Ders Kitabı'ndaki "Atatürk Ve Müzik" Metninin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>48</i>
<i>Türkçe 8.Sınıf Ders Kitabı'ndaki "Parktaki Bilim" Metninin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>49</i>
<i>Türkçe 8.Sınıf Ders Kitabı'nda "Dilimiz Kuşatma Altında" Metninin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>50</i>
<i>Türkçe 8.Sınıf Ders Kitabı'ndaki "Eşref Saat" Metninin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>51</i>

4.1.4 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN BİLGİLENDİRİCİ
METİNLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ52

<i>1. Doğruluk ve Gerçeklik</i>	<i>52</i>
<i>2. Bağlam ve Bakış Açısı.....</i>	<i>53</i>
<i>3. Üslup.....</i>	<i>53</i>
<i>4. Organizasyon.....</i>	<i>53</i>

4.2 DERS KİTAPLARINDA YER ALAN HİKÂYE EDİCİ METİNLERİN TÜRKÇE
ÖĞRETİMİNDE YERİ VE İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ54

4.2.1 7.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ HİKAYE EDİCİ METİNLERİN
İŞLEVSEL OLARAK İNCELENMESİ54

<i>7.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Eskici" Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>54</i>
<i>7.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Arıları Sulama Vakfı" Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>56</i>
<i>7.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Babam, Mustafa Kemal'i Kendi Evladı Gibi Severdi" Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi</i>	<i>57</i>
<i>7.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Van Gölü'nün Şafağında" Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>59</i>
<i>7.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Jimnastik Dersinde" Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....</i>	<i>61</i>

4.2.2 7.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ HİKÂYE EDİCİ METİNLERİN İŞLEVSEL OLARAK GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ	63
4.2.3 8.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ HİKÂYE EDİCİ METİNLERİN İŞLEVSEL OLARAK İNCELENMESİ	65
<i>8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Kaşığı" Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi</i>	<i>66</i>
<i>8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Bayrağımızın Altında" Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi</i>	<i>68</i>
<i>8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Portakal" Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi</i>	<i>69</i>
<i>8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Göç Destanı" Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi</i>	<i>71</i>
<i>8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Yılkı Atı" Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi</i>	<i>73</i>
4.2.4 8.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ HİKÂYE EDİCİ METİNLERİN İŞLEVSEL OLARAK GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ	75
BÖLÜM V	77
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	77
5.1. Sonuçlar	77
5.1.1. Türkçe Ders Kitaplarındaki Bilgilendirici Metinlerin Değerlendirilmesi	78
5.1.2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye edici Metinlerin Değerlendirilmesi	79
5.2. Öneriler	80
5.2.1. Ders Kitaplarında Metin Seçimi ve İçerik Düzenlemeleriyle İlgili Öneriler	80
5.2.1.1. <i>Ders Kitabı Yazarlarına Yönelik Öneriler</i>	<i>81</i>
5.2.1.2. <i>Metin Yazarlarına Yönelik Öneriler</i>	<i>81</i>
5.2.2. Bilimsel ve Akademik Çevrelere Öneriler	81
5.2.2.1. <i>Kitap Yazarlarına Yönelik Öneriler</i>	<i>82</i>
5.2.2.2. <i>Kitap Hazırlama Komisyonuna Öneriler</i>	<i>82</i>

5.2.2.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	82
5.2.3. Öğretmen ve Öğrenci Merkezli Yaklaşım.....	83
KAYNAKLAR	84
.....	89

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7 Ders Kitabındaki Metinler ve Türleri</i>	21
Tablo 2. <i>Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabındaki Metinler ve Türleri</i>	23
Tablo 3. <i>7.Sınıf Kitabındaki İncelenen Metinler</i>	31
Tablo 4. <i>8.Sınıf Kitabındaki İncelenen Metinler</i>	32
Tablo 5. <i>7.Sınıf Türkçe Ders Kitabında İncelenen Bilgilendirici Metinler</i>	40
Tablo 6. <i>8.Sınıf Türkçe Ders Kitabında İncelenen Bilgilendirici Metinler</i>	47
Tablo 7. <i>7.Sınıf Türkçe Ders Kitabında İncelenen Hikâye Edici Metinler</i>	54
Tablo 8. <i>8.Sınıf Türkçe Ders Kitabında İncelenen Hikâye Edici Metinler</i>	65

BÖLÜM I

GİRİŞ

Dil öğrenimi, ailede başlar, sonra çevrenin etkisiyle gelişir ve ilerleme kaydeder. Birey, önce dinler, zamanla duyduğu sesleri taklit eder, sonraki aşamada yavaş yavaş ana dilini konuşmaya başlar. Bunu çevreden duyduğu kelimeleri anlamlandırarak başarır. Okul sürecinde ise dinleme, konuşma, okuma, yazma becerilerinin edinimiyle kazanır. Okulda öğrenilen dil bireyin gelişimine önemli katkı sağlar.

Türkçe eğitimi, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan “Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dili eğitiminin her kademesinde özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir.” ibaresinden hareketle ilkökul ve ortaokul düzeyinde öğrencilerin ana dili kullanma becerilerini artırmak amacıyla verilmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019), Türkçe öğretimini “bireylerde; dinleme/izleme, okuma, Türkçeyi kurallarına uygun bilinçli, özenli, doğru bir şekilde konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi, söz varlığını zenginleştirerek dil zevkine ulaşmaları, duygu ve düşüncelerini sözlü-yazılı etkili ve anlaşılır bir biçimde ifade etmelerinin sağlanması, araştırma, keşfetme, yorumlama, bilgiye erişme sorgulama, bilgiyi kullanma ve üretme, okuduklarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme, millî, manevi ve kültürel değerlerini güçlendirme, estetik ve sanatsal değerlerin farkına varma ve benimsemelerinin sağlanması” özel amaçlarının gerçekleştirilmesi şeklinde ifade etmektedir.

Ana dil eğitiminde temel dil becerilerinin geliştirilmesi esastır. Türkçe öğretiminde dinleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere dört temel dil becerisi bulunmaktadır. Temel dil becerilerinin geliştirilmesi amacıyla derslerde kullanılan ana materyal ders kitapları ve bu kitaplarda yer alan metinler ve etkinlik çalışmalarıdır. Bu bağlamda, Türkçe dil öğretiminde kullanılan metinler kritik bir öneme sahiptir. Bu metinler, öğrencilerin dili tanınması, hayata dair bir bakış açısı edinmesi ve etkin bir iletişim becerisi kazanması adına önemli bir etkiye sahiptir. Bu sebeple kitaplarda kullanılan metinlerin sayısı, türleri ve niteliklerinin doğru seçilmesi büyük önem arz etmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda ders kitaplarında yer alacak metinlerin sayısı, türleri ve temalara göre dağılımı ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Programa göre tüm sınıf düzeylerinde okutulacak Türkçe ders kitapları tematik bir yapı üzerine kurgulanmakta; her temada üç okuma metni ve bir dinleme/izleme metnine yer verilmekte, ayrıca tema sonlarında bir serbest okuma metni sunulmaktadır. Bu yapı doğrultusunda bir ders kitabında toplam kırk metnin bulunması öngörülmektedir. Metin türlerinin ise bilgilendirici, hikâye edici ve şiir olmak üzere üç ana başlık altında temalara dengeli biçimde dağıtılması gerektiği vurgulanmakta; türlerin hangi temada yer alacağına ilişkin tercih, pedagojik denge gözetilmek kaydıyla ders kitabı yazarlarına bırakılmaktadır. Bu çerçevede metinlerin ve metin türlerinin Türkçe öğretiminde temel öğretim materyali olarak kabul edilmesi, ders kitaplarına alınacak metinlerin içerik ve tür bakımından bilinçli biçimde seçilmesini zorunlu kılmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2019).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda metin seçiminde dikkate alınması gereken nitelikler ayrıntılı ölçütlerle belirlenmiştir. Buna göre ders kitaplarında alanında yaygın kabul görmüş, edebî ve kültürel değer taşıyan yazar ve eserlerden seçilen, mümkün olduğunca doğrudan orijinal kaynaktan alınmış metinlere yer verilmesi esastır. Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ya da şairden (serbest okuma metinleri hariç) bir sınıf düzeyinde en fazla iki metnin kullanılması, uzun eserlerden yapılan alıntılarda ise bağlamın korunabilmesi için kısa bir özetle metnin desteklenmesi

öngörülmektedir. Güncellenen Türkçe Öğretim Programı'nda bu ölçütler, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli doğrultusunda daha da genişletilmiş; metinlerin kazanımlara ve temalara uygunluğu, yaş ve çocuk gerçekliğine hitap etmesi, okuma sevgisi ve okur kimliği kazandırması, milli ve toplumsal değerlere uygunluk göstermesi temel ilkeler arasında yer almıştır. Ayrıca Türk ve dünya klasiklerinden nitelikli çevirilere, öğretim amaçlarına uygun dijital metinlere ve yalnızca edebî yönü öne çıkarılan yazar/şair biyografilerine yer verilmesi önerilmektedir (MEB, 2019; MEB, 2024; MEB, 2025).

1. Problem Durumu

Türkçe öğretiminde öğrencilerin okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerini geliştirmek temel hedef olarak belirlenmiş olmasına karşın, bu hedeflerin ders kitapları aracılığıyla ne ölçüde gerçekleştirildiği önemli bir problem alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ders kitapları, Türkçe öğretiminde temel öğretim materyali olmasına rağmen, kitaplarda yer alan metinlerin öğretim programında yer alan kazanımlar, temalar ve dil becerileriyle yeterli düzeyde örtüşüp örtüşmediği tartışmalıdır. Özellikle metin seçiminde içerik, tür ve işlev açısından pedagojik ölçütlerin ne ölçüde dikkate alındığı, metinlerin öğrencilerin bilişsel ve dilsel gelişimini destekleme yeterliliği bağlamında sorgulanması gereken bir durumdur.

Bu bağlamda ders kitaplarında yer alan metinlerin tema ve kazanımlarla uyumu, metin türlerinin dengeli dağılımı ve bu metinlere dayalı etkinliklerin temel dil becerilerini bütüncül biçimde geliştirme potansiyeli önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır. Metinlerin öğretim sürecini destekleyici nitelikte olmaması ya da tür dağılımında dengenin sağlanamaması, Türkçe öğretiminin etkililiğini azaltabilmektedir. Bu durum, ders kitaplarında yer alan metinlerin niteliklerinin ve metin türlerinin Türkçe öğretimindeki işlevinin sistematik biçimde incelenmesini gerekli kılmakta; mevcut ders kitaplarının program hedeflerini ne ölçüde karşıladığının ortaya konulmasını zorunlu hâle getirmektedir.

Bilgilendirici metinlerin seçildiği temaya uygun mesajı vermesi veya konuya uygun türünün etkin örneklerinden biri olması, bilgilendirici mi yoksa estetik kaygıyla mı kaleme alındığı, hangi dönemde ne amaçla yazıldığı gibi yönlerinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Hikâye edici metinler; okuyanlarda dünyaya ve hayata dair yeni bir bakış açısı edinmesini sağlayan, hayatta karşılaşılan veya karşılaşılmaması mümkün olayları tecrübe etmeye yardımcı, yazarın ya da kahramanın bakış açısını ve fikirleriyle yeni fikirlere yönelten metin türleridir. Bu sebeple hikâye edici metin türleri kapsamlı ve dikkatli tahlil edilmeli, verilmek istenen mesaj ve işlenmek istenen temaya uygunluğu bir süzgeçten geçirilerek ders kitabına seçilmelidir.

Bilgilendirici ve hikâye edici metinlerin ders kitaplarına seçiminde, bilgilendiricilik ve sanatsal değer açısından amaca, seçilen konuya ve işlenmek istenen değerlere yönelik olup olmadığı dikkatle incelenmelidir. Türkçe dersinin ana materyali olarak kabul edilen ders kitapları ve bunların içinde yer alan metinlerin nitelikleri, derslerin öğretim programında ifadesini bulduğu özel amaçlara yönelik işlenmesini sağlayan önemli faktörlerden biri olduğu kabul edilmelidir. Ders kitaplarında yer alacak metinlerin nitelikleri, öğretim programında ifade edildiği şekliyle olması gerekir.

Türkçe ders kitapları, temel dil becerilerinin kazandırılmasında başlıca öğretim materyali olarak kullanılmasına rağmen, bu kitaplarda yer alan metinlerin nitelik bakımından öğretim programında öngörülen amaçları ne ölçüde karşıladığı yeterince açıklığa kavuşmamıştır. Bu bağlamda nitelikten kastedilen; metinlerin tema ve kazanımlarla uyumu, metin türlerinin pedagojik açıdan dengeli dağılımı, öğrencilerin yaş ve gelişim özelliklerine uygunluğu, dilsel ve estetik değer taşıması ile okuma kültürü oluşturmaya katkı sağlayacak özellikleridir. Ancak mevcut ders kitaplarında yer alan metinlerin bu ölçütler doğrultusunda sistematik biçimde değerlendirilmemiş olması, Türkçe öğretiminin etkililiği açısından önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır. Alan yazını incelendiğinde, ders kitaplarındaki metinlerin çoğunlukla niceliksel açıdan ele alındığı, buna karşılık metin

türlerinin işlevselliği ve temel dil becerilerine katkısının karşılaştırmalı ve ölçüt temelli analizlerle yeterince incelenmediği görülmektedir. Bu araştırma, Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri belirlenen kuramsal ölçütler doğrultusunda analiz ederek metinlerin öğretimsel işlevini ortaya koymayı; böylece ders kitabı incelemelerine nitelik odaklı bir bakış kazandırmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın, hem ders kitabı yazarlarına hem program geliştiricilere hem de alan araştırmacılarına metin seçimi ve metin türlerinin kullanımı konusunda somut ve karşılaştırılabilir veriler sunarak alandaki önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

2.Çalışmanın Amacı

Araştırmanın amacı, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin sahip olması gereken işlevsel özellikleri belirlemek ve bu özelliklerin Türkçe öğretimine etkisini incelemektir. Türkçe 7. ve 8. sınıf ders kitaplarında yer alan hikâye edici ve bilgilendirici türden metinlerin, öğrencilerin dil gelişiminde bilgilendirici yönlerinin mi yoksa sanatsal yönlerinin mi esas alındığına dair bulgular ortaya koymak ve metinlerin seçiminde öğretim programında ifadesini bulan amaçlara, niteliklere uygunluğunun karşılaştırılması ve seçilen metinlerin öğrencilerin okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerine etkisini değerlendirerek, anlama, yorumlama ve uygulama kapasitelerinin gelişimine katkısını incelemek ve öğretim programındaki kazanımları verebilme yetisine sahip olup olmamaları, tema bazında amaca, mesaja ve değere yönelik ilgili araştırmaların yapılması amaçlanmaktadır.

Yapılan araştırmada, ders kitaplarında yer alan bilgilendirici ve hikâye edici türü metin seçiminin öğrencinin katkısının değerlendirilmesi için aşağıdaki sorular dikkate alınacaktır. Bu sorular, araştırmanın alt basamağını oluşturmaktadır:

1. 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında hikâye edici ve bilgilendirici türden metinlerin önemi nedir ?

2. İncelenen kitaplarda seçilen metinler temaya uygun mudur?
3. İncelenen kitaplarda hikâye edici metinlerin alınan bölümleri metni ne ölçüde yansıtmaktadır? Bu metinlerde yer alan konu ve olaylar öğretim programındaki ifade edilen niteliklere uygun mudur?
4. İncelenen ders kitaplarında yer alan hikâye edici ve bilgilendirici türdeki metinlerin seçiminde zamana uygunluk dikkate alınmış mıdır?
5. İncelenen metinlerde verilmek istenen mesaj kolay anlaşılmakta mıdır?

3.Çalışmanın Önemi

Türkçe dersleri; okuma, dinleme, konuşma, yazma ve temel dil bilgisi becerilerini geliştirmek amacıyla yer almaktadır. Bunun yanında çocuğun duygu, düşünce, hayal ve gerçek dünya algısını geliştirmeyi; iletişim kurma, sosyalleşme, problem çözme, yaratıcı düşünme gibi üst düzey birçok niteliği kazandırmayı amaçlar. Türkçe derslerinde kullanılan metinlerin bu bağlamda incelenmesi, karşılaştırılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Kullanılan metinlerin edebî türler bağlamında türünün özelliklerini en iyi yansıtan, amaçlanan kazanımı verebilecek yeterlikte ve donanımda olması, Türkçe derslerinde istenen hedefe ulaşmak için önemli bir faktör olacaktır. Bu çalışma, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin sahip olması gereken işlevsel özellikleri belirlemek ve bu özelliklerin Türkçe öğretimine etkisini incelemek bakımından önem taşımaktadır.

4.Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışma, Millî Eğitim Bakanlığınca 2023-2024 yılında 7. ve 8.sınıflarda okutulan ve Ankara ilindeki okullara gönderilen “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı”ndaki metinler ve bu metinlerin etkinlikleri esas alınarak sınırlandırılmıştır.

5.Problem ve Alt Problemler

Çalışma, Türkçe derslerinde işlenen metinlerin çocuğun edebî ve sanatsal yönünü geliştirmede ve bu metinlerin hayata bakış açısı, merak uyandırma, Türkçe dil becerilerine katkısı vb. bilgilendirici yönlerine katkısını değerlendirmek; ortaokul 7. ve 8.sınıf öğrencilerinin Türkçe derslerinde ana materyal olarak işlenen metinlerin Türkçeyi kullanımı, işlevselliği, Türkçe anlama ve anlatma kapasitelerine etkisini incelemek; ders kitaplarına seçilen metin dağılımının nasıl yapılması gerektiğine yönelik bir yorum getirmektir.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Dil ve Dil Eğitimi

Dil, insanın varoluşundan beri çeşitli şekillerde ortaya çıkan temel iletişim aracı olmuştur. Bu sebeple dil, insan hayatının vazgeçilmez unsurudur. Dille ilgili birçok tanım yapılmıştır. Yapılan tanımlarda, dil, canlı varlık olarak ifade edilmiştir. Muharrem Ergin dili birçok yönüyle ele alır, ona göre dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araç, kendisine özgü kuralları olan ve ancak bu kurallar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş sosyal bir varlıktır (Ergin, 2012). Bu tanımda, dil bir anlaşma aracı olması yanında canlı ve sosyal bir varlık olduğu da ifade edilmiştir. Dil, yalnızca bir iletişim ve anlaşma aracı olmanın ötesinde, canlı ve toplumsal bir yapı olarak düşünce, duygu ve isteklerin toplum içinde ortak ses ve anlam sistemleri aracılığıyla aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir dizge niteliği olması, dilin duygu ve düşüncelerin aktarılmasındaki tarafına vurgu yapmaktadır (Aksan, 2009). Türkçe dil bilgisiyle ilgili önemli çalışmaları olan Banguoğlu (2004) ise, dili “insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemi, düşünce ve dileklerimizi en mükemmel anlatma vasıtamızdır.” (Banguoğlu, 2004). Araştırmacının tanımında dilin insanın kendini ifade etmesindeki öneme vurgu yapılmıştır. Bir başka tanımda dilin sadece bir iletişim aracı olmadığı,

düşünceyi, uygarlığı ve kültürü yaratan bir etkinlik olarak yaşamımızın oluşturuıcı ögesi olduğu insanın hayatında düşünce, uygarlık ve kültür gibi tarihi, sosyal birçok alan üzerinde etkiye sahip olduğunu ifade edilmiştir (Kıran&Eziler Kıran, 2018). TDK'nin Büyük Türkçe Sözlüğü (2010)'nde “insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle ve işaretlerle yaptıkları anlaşma, düşünce ve duygularını bildirmeye yarayan bir anlatım aracı” (TDK, 2010) tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan hareketle dilin geçmişten günümüze ve geleceğe insan hayatında sosyal, tarihi, düşünsel, duygusal ve kültürel anlamda önemli bir yere sahip olduğu gerçeğidir.

Eğitim bireyin zihinsel, bedensel, duygusal, sosyal, toplumsal anlamda yeteneklerinin ve davranışlarının istenilen biçimde geliştirilmesi ve bir amaç doğrultusunda yeni bilgi, beceri, davranış kazandırılması için yapılan çalışmalardır (Akyüz, 2008). Eğitim öncelikle ailede başlar, bu bireyin ana dilini taklit, tekrar ve deneme yoluyla öğrenmesi; kendi kültürüne ait unsurlarla tanışması, zihinsel ve bedensel birtakım gelişmeler sarf etmesi yoluyla elde edilir. Dil eğitimi ise, dilin öğretilmesine yönelik çalışmaların belirli bir program dâhilinde dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini kazandırmak ve geliştirmek için yapılan düzenli etkinlik ve çalışmalarla örgün eğitim kurumlarında gerçekleştirilmesidir. Dil eğitimi temelde bireyin ilk kelimeleri taklit ve tekrar yoluyla ifade etmesiyle bebeklik çağlarında başlar ve ömrünün sonuna kadar devam eder. Dil bireyin sosyal, toplumsal ve duygusal anlamda kendini en iyi ifade edebildiği kapsamda bireyin hayat kalitesini artırır. Ayrıca dil, bireyin insanlarla iletişim kurmasına, sosyal birliktelik içinde yaşama becerisine katkı sağlar.

2. Türkçe Eğitimi ve Öğretimi

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasında rol oynayan en etkin varlıktır. Dil öğretimi; bireylerin düşünce gücünü geliştirmek, diğer insanlarla etkili iletişim kurabilmeleri ve sahip olunan kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması amacıyla yapılır(Özbay, 2013a). Dil becerilerinin doğal gelişimi, bireyin

çevresiyle etkileşimi sonucunda kendiliğinden gerçekleşirken, bu becerilerin bilinçli, sistemli ve dengeli biçimde geliştirilmesi okul ortamında yürütülen Türkçe öğretimi süreciyle sağlanmaktadır. Türkçe öğretimi, dinleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere dört temel dil becerisinin birbirini destekleyecek biçimde geliştirilmesini amaçlayan planlı bir eğitim sürecidir. Bu süreçte ders kitapları, öğretimin hedeflerini somutlaştıran ve uygulamaya dönüştüren temel araçlar arasında yer almaktadır. Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler, yalnızca dilin doğal kullanımını yansıtmakla kalmamakta; aynı zamanda öğrencilerin dil becerilerini belirlenen kazanımlar doğrultusunda geliştirmeyi amaçlayan öğretimsel işlevler üstlenmektedir. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda "Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleştirilmesine çalışılır" (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973). Kanunun ilgili maddesinde açıkça görüldüğü üzere Türkçe eğitiminin, eğitimin her kademesinde büyük bir dikkatle temel özellikleri yansıtılacak ve Türk dilinin gelişimi için gereken özenin gösterilmesi sağlanacaktır.

Türkçe öğretimi kapsamında bireyin dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin, öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirecek nitelikte seçilmesi büyük önem taşımaktadır. Ders kitaplarında kullanılan metinlerin, öğrencilerin yaş ve gelişim düzeylerine uygun, dil becerilerini bütüncül bir anlayışla destekleyen ve bu beceriler arasında anlamlı ilişkiler kurmalarına imkân tanıyan özellikler taşıması gerekmektedir. Böylece Türkçe ders kitapları, temel dil becerilerinin dengeli ve etkili biçimde geliştirilmesine katkı sağlayan temel öğretim materyalleri olarak işlev görebilecektir.

3. Türkçe Öğretiminde Temel Dil Becerileri

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler, dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi amacıyla seçilmekte ve yapılandırılmaktadır. Bu bağlamda ders kitaplarındaki metinlerin niteliği, söz konusu dil becerilerine sağladığı katkı ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle hikâye edici metinler; öğrencilerin okuma-anlama, çıkarım yapma, eleştirel düşünme, sözlü ve yazılı ifade becerilerini geliştirmede önemli bir işleve sahiptir. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerin konu, kurgu, karakter, anlatım ve iletilerinin incelenmesi, bu metinlerin temel dil becerilerini ne ölçüde desteklediğinin ortaya konulması açısından gerekli görülmektedir. Çalışmada dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerine yer verilmesinin temel nedeni, incelenen metinlerin Türkçe öğretimindeki işlevinin bu beceriler üzerinden anlam kazanmasıdır.

3.1.Dinleme Becerisi

Türkçe öğretiminde kazanılış bakımından ilk sırada yer alan anlama becerilerinden biri olan dinlemenin yeri şüphesiz önemlidir. Birey anne karnından itibaren annesinin ve çevresinin seslerini işitmeye başlar. Bu işitme fiziksel anlamda duymayla gerçekleşir. Dinlemenin işitmeden farkı duyulan seslerin zihinde anlamlandırılmasıdır. Dinleme işitmeyle başlayan ve işitilenlerin zihinde anlam kazanması ve beyni uyarmasıyla devam eden bir süreci ifade eder. Dinlemenin tanımlarına bakacak olursak genelinde dinlemenin “anlama” kavramı üzerinde durduğu görülmektedir. İletişimde işitmeyi, anlamayı, etkilenmeyi, önceki bilgilerle bütünleştirmeyi ve gerekirse bir dönüt vermeyi de içine alan etkin bir süreçtir.(Johnshon,1951; Wolf, Marsnik, Tacey ve Nichols, 1983) tanımda ifadesini bulduğu üzere dinleme sadece duyma ya da işitme demek değildir, birçok fiziksel ve zihinsel etkinliğin içinde yer aldığı bir süreçtir. Bir diğer tanımda “seslerin duyulması, farkına varılması, duyulanlara dikkatin vermesiyle başlayan; duyulanların tanınıp hatırlanmasıyla devam eden ve anlamlandırılmasıyla son bulan bir süreçtir” şeklinde üç aşamalı (işitme, tanıma, anlamlandırma) olduğu ifade edilmiştir(Ergin ve Birol, 2000). Bir

başka tanımda “dinleme konuşanın seslerini duyarak, söylediklerini ve vermek istediği mesajı anlamak, gerekli olabilecekleri saklamak üzere sesler üzerine yoğunlaşıp uyarana karşı zihinsel tepkide bulunabilmedir.”(Calp,2005; Demirel, 2002; Güleriyüz, 2006). Bu tanımlı geliştirerek “dilin içerik bilgisine sahip olmasa bile bir kaynaktan gelen sesin işitilmesiyle dikkat verilerek algılanması ile başlayan ve zihindeki bilgilerin karşılaştırılıp anlamlandırılmasıyla süren ve gerektiğinde tepki verme ile son bulan aktif bir süreçtir.” şeklinde tanımlanmıştır(Doğan, 2020). Dinlemeyle ilgili tanımlar incelendiğinde dinlemenin duymaktan ziyade anlama, anlam çıkarma, gerekli bilgileri süzme ve işitilen uyarana karşı gerektiğinde tepki verme gibi bir süreç söz konusudur. Duyulana dikkat verilip anlam kurma yapılmıyorsa dinleme gerçekleşmiş sayılmamaktadır(Özbay, 2012).

Dinleme becerisi, okul öncesi ve bebeklik döneminden itibaren günlük hayatta en fazla kullanılan dil becerisidir. Çünkü insan duyan, anlayan ve anlamlandıran bir varlıktır. İşittiğini tanımlayıp zihinden geçirerek anlamlandıran insan, doğal süreçte dinleme becerisine sahip olmaya başlar. Ancak bu beceri, insanı dinlediklerini ayıran, fark eden ve değerlendiren konumuna getirmez. Günlük yaşamda en çok kullanılan dil becerisi dinleme becerisidir. Türkçe eğitiminde, bireyin öğrenme sürecinin büyük bölümünü dinleme yoluyla gerçekleştirdiğini varsayarsak bu becerisinin geliştirilmesi önemlidir. Dinleme becerisi amaca ulaşmada kolay dil becerilerinden biridir. Türkçe Dersi Öğretim Programı(2006)’nda da ifade edildiği üzere “dinleme, iletişim kurmanın ve öğrenmenin temel yollarından biri olup verilen iletiyi doğru şekilde anlama, yorumlama ve değerlendirme becerisi”dir. İşte Türkçe öğretimi bireyin işittiklerini, duyumsadıklarını tanıyıp ayırt etme, bunlar içinde önemli bilgileri seçme, karşılaştırma ve değerlendirme yapma becerisini amaçlar. Araştırmalarda, insanın iletişim sürecinde %40’tan fazla dinleme yaptığı, öğrencilerin de okul sürecinde günlük 2-4 saat öğretmen ve arkadaşlarını dinleyerek zaman geçirdiği ortaya konulmuştur. Bunun yanında gelişen teknoloji kullanımı da eklenirse telefon ve video görüşmeleri, televizyon veya sosyal ağları izleme faaliyetleri göz önünde bulundurulursa bireyin uyanık kaldığı zaman diliminin üçte ikisinde dinleme yaptığı söylenebilir(Göğüş, 1978; Sever, 2011). Dinleme, en çok kullanılan dil becerisi

olmasına rağmen, dil eğitimi kapsamında son yıllara kadar ihmal edildiği söylenebilir. Halbuki dinleme, okul hayatında başarı kazanılması ve bilgilerin belli bir yaşantı oluşturabilmesi, bunun yanında sosyalleşme ve dikkat becerilerinin geliştirilmesi bağlamında da son derece kritik öneme sahiptir. Dinleme becerisinin geliştirilmesindeki amaç, bireyin sosyal olarak gelişmesi, etkili iletişim becerilerine sahip olması, kişisel gelişim ve akademik hedeflerine yönelik birtakım strateji ve yöntemler geliştirebilmesi yeterliliğine sahip olmasıdır (Şen vd., 2020). Bu bağlamda Türkçe dersleri kapsamında uygun görülen müfredat programı çerçevesinde dinleme eğitimi yapılmaktadır.

3.2. Konuşma Becerisi

Temel dil becerilerini anlama ve anlatma teknikleri olarak ayırdığımızda, anlatma tekniklerinden doğal yollarla edinilen ilk dil becerisi konuşmadır. İnsan, doğuştan konuşabilme yeteneğine sahip olarak dünyaya gelir. Daha sonra süreç içerisinde bebeklikten itibaren duyduklarını yansıtmaya, tepki verme, sesleri taklit etme, çıkardığı seslerin birleşimiyle anlamlandırma ve kullanabilmesiyle konuşma yeteneğine sahip olur. İnsanın iletişimde kullandığı ilk ve en yaygın yol konuşmadır. Konuşma birçok farklı kaynaktan tanımlanır. Konuşma; ses organları aracılığıyla duygu, düşünce, tasarım ve isteklerin bildirilmesidir (Sever, 2011). İnsanın kendi zihninde oluşan unsurları ve karşı tarafa iletmek istediği mesajları, karşı tarafta da aynı şekli oluşturmak üzere iletilmesidir(Doğan,2009). Konuşma, insanın çevresiyle iletişim kurmak, görüş, düşünce, duygu ve sorunlarını bildirmek amacıyla sözlü olarak başkalarıyla paylaşmasıdır(Güneş, 2016). Bir anlatma becerisi olarak konuşma, zihinde oluşan anlam, duygu ve düşüncelerin organize edilerek fiziksel olarak ses organlarıyla ifade edilmesini sözlü olarak aktarılmasını içine alan karmaşık süreçtir(Erdem, 2020). Anlama becerilerinden ilk kazanılan dinleme becerisi gibi, anlatma becerilerinden ilk kazanılan da konuşma becerisidir. Bu iki beceri de okul öncesi dönemde kendiliğinden kazanılan becerilerdir. Bu becerilerin gelişimi bireyin benliğini ifade edebilmede son derece önemlidir. Bu nedenle Türkçe dil öğretiminde uygun bir program dahilinde yöntem ve tekniklerin kullanılarak bir

rehber eşliğinde konuşma becerisinin geliştirilmesi önem kazanmaktadır(Taşkaya, 2014). Konuşma becerisinin geliştirilmesi; bireyin iletişim kurma, kendini ifade edebilme, özgüven kazanma, sosyal olma, bilgi ve başarısını artırma gibi birçok üst düzey becerilerinin gelişmesinde etkili olacaktır. Soru sormayı bilen, duygu ve düşüncelerini doğru aktarabilen, hitabet yeteneğini geliştirmiş bireyler, kişilikleri güçlü ve etkili iletişim kurabilen insanlardır. Türkçe öğretiminde en çok üstünde durulması gereken dil becerilerinden konuşma, bireyin dilini etkin kullanmasında son derece kritik bir rol oynamaktadır. Bu sebeple Türkçe öğretiminde yıllardır ihmal edilegelen dinleme ve konuşma becerileri gerekli çalışma ve uygulamalarla tekrar dil eğitiminde ana gündem maddeleri halinde ele alınmalı ve kazanımlar dikkatle uygulanmalıdır(Kavcar, Oğuzkan ve Sever, 2005).

Konuşma becerisinin geliştirilmesi dil eğitimi açısından olduğu gibi sosyal ve toplumsal açıdan da önemlidir. Konuşma eğitiminin amacı kişinin anında veya hazırlanarak duygu, düşüncelerini gerek resmi platformlarda gerekse sosyal etkileşimlerde ifade edebilmesini sağlamaktır. Bu sebeple konuşma ile sosyalleşme arasındaki bağ göz ardı edilmemelidir(Yalçın, 2012). İnsanların duygu, düşünce, bilgi, amaç ve isteklerini kendilerine güvenerek başka insanlara aktarabilmesi toplumsal hayatın ve düzenin olmazsa olmaz şartıdır. Bu da konuşma becerilerinin gelişmesiyle mümkün olabilecektir(TTKB, 2009). Konuşma becerisinin yukarıda ifade edildiği üzere kişinin sosyalleşmesiyle diğer becerilere göre doğrudan ve daha yakından ilgili olması sebebiyle psikoloji, sosyal psikoloji, davranış bilimleri ve iletişim bilimleri gibi bilimlerle bağımlı bir gelişme göstereceği görülür(Yalçın, 2012). Hayatın ve bilimin birçok alanına sirayet eden konuşma becerisinin bu bağlamda okullarda Türkçe dersi kapsamında temel dil becerilerinin gelişimine önemli katkısı olacağı için ihmal edilmeksizin üzerinde durulması gerekir.

3.3.Okuma Becerisi

Okumayla ilgili süreçte birçok tanım yapılmıştır. Okuma, temel anlamda yazılı bir ifadeyi görme ve onu zihinde anlamlandırma süreci şeklinde tanımlanabilir. Bu tanıma ek olarak

çeşitli tanımlamalar da yapılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “bir yazıyı oluşturan harf ve işaretlere bakılarak çözümlemek, seslendirmek ve yazılı bir metnin iletmek istediklerini öğrenmek”(TDK Sözlük, 2010) şeklinde tanımlarken, diğer tanımlamalara da göz atmak gerekir. Okumaya bir zihinsel etkinlik gözüyle bakan görüşe göre okuma “basılı sözcükleri kavrama ve yorumlamaya dayanan zihinsel bir etkinliktir.”(Özdemir,1990), “sözcüklerin duyu organları yoluyla algılanıp anlamlandırılması, kavranması ve yorumlanmasına dayanan zihinsel bir etkinliktir.” (Sever, 2000), “bilişsel davranışlar ve psikomotor becerilerin ortak çalışmasıyla yazılı sembollerden anlam çıkarma etkinliğidir.” (Demirel, 1999) okumanın diğer tanımlarda gördüğünü anlama faaliyeti hem fiziksel hem de zihinsel unsurların bir arada kullanıldığı karmaşık bir dil becerisi olduğu (Özbay, 2013b), ön bilgilerin de kullanıldığı yazan ve okuyan arasında etkili iletişime dayalı uygun bir yöntem ve amaç doğrultusunda, düzenli ve tekrar eden bir anlam kurma süreci olduğu (Akyol, 2005) gibi tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere okuma bireyin fiziksel ve zihinsel becerilerini kullanıp geliştireceği, insanın kavrama, düşünme, öğrenme kavrayışını, analiz ve sentez gücünü, yorumlama ve yeni görüşler ortaya koyma yeteneğini artıran bir etkinlik olması dolayısıyla Türkçe dil öğretiminde son derece kritik bir yere sahiptir (Tural, 1992).

Okuma becerisinin geliştirilmesi, dil öğretiminde üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Bu becerinin gelişmesi ders içinde ve dışında bireylerin “neden okumaya ihtiyacım var ?” sorusunun zihinlerde net bir cevabının oluşmasıyla mümkündür. İnsan beyni sürekli kendini geliştirme eğilimindedir, yapılan araştırmalar insan beyninin en fazla duyarlılık gösterip gelişimine kaynak sağlayan eylemlerden birinin okumak olduğuna anlaşılmıştır. Okuma becerisi, sadece sözcükleri, cümleleri seslendirmekle veya tanımakla sınırlı değildir. Seslendirmenin yanında, okunanın anlamlandırılması aşaması da vardır. İşte okumanın bir beceriye dönüşmesi bu anlamlandırma aşamasının gerçekleşmesiyle mümkündür. Yazılı sembollerin (harflerin) çözümlenip anlamlandırılmasına okuma becerisi denir(Yalçın, 2018). Okuma becerisinin Öğretim Programı'nda(2018) öğrenme, araştırma, yorumlama, tartışma, eleştirel düşünmeyi sağlayan bir süreci içine aldığı çok

yönlü bir beceri olduğu ifade edilmektedir(MEB, 2018). Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığının uluslararası düzeyde öneme sahip “PISA Sınavları 2015 Nihai Ulusal Raporu”nda ifade ettiği okuma becerisinin bireyleri; gündelik hayatta karşılaştıkları yazılı metinleri doğru ve akıcı bir biçimde uygun yöntemi kullanarak okuyabilmeleri, okuduklarını değerlendirip eleştirel bir bakış açısıyla yorumlayabilmeleri ve okumayı bir alışkanlık hâline getirebilmeleri gibi becerilerinin gelişimi önemlidir(MEB, 2015). Türkçe öğretiminde temel dil becerilerinin ilki olan okuma-yazma çalışmalarının başlaması itibarıyla, okuma becerisi üzerine yoğunlaşarak kelime, cümle ve nihayetinde metinler üzerinden okuduğunu anlama, yorumlama, çıkarımda bulunma, değerlendirme gibi çalışmalarla bireyin kendini ve ana dilini geliştirmesine olanak sağlanmaktadır.

3.4.Yazma Becerisi

Temel dil becerilerinde en son edinilen ve zor gelişen anlatma becerisi olan yazma; kişinin duygu, düşünce, bilgi, istek, yaşantı, hayal, plan vb. hayata yönelik bir kayıt oluşturmak amacı ve uğraşıyla yapılan bir eylemdir. Başka bir deyişle yazma, insanın tecrübelerini, bakış açılarını, bilgi birikimini belli bir yaratıcılıkla dil kurallarına bağlı kalarak kurgusal veya gerçekçi olarak ifade etmesidir. Yazma becerisi, bireyin yazma eylemini etkili bir şekilde yapabilmesi ve yazma konusunda gerekli yeterliliğe ulaşmasıdır. Yazma becerisi tıpkı konuşma becerisi gibi bireyin üretimine dayalı bir süreçtir(Altunbay, 2020). Bireyin yazma becerisinin gelişmesi için diğer dil becerilerinde belli bir gelişmişlik seviyesine ulaşması gerekir. Çünkü dil becerileri birbirini tamamlayarak ilerleyen bir bütünün parçaları gibidir. Okuma ve dinleme becerisi yeterince gelişmemiş bir insan düşüncelerini, bilgilerini belli bir organizasyona göre sıralayamaz ve kelime hazinesini geliştiremez. Konuşma becerisi ise neyi, nerede, nasıl ifade edeceğinin planını, bir dilin kelime ve kavram dünyasının kişinin kendi duygu, düşünce ve birikimlerini ifade etmede kullanabilmeyi sağlar. Dolayısıyla bu becerilerinin gelişmesiyle yazma becerisi etkinlik kazanmaya başlar(Aydın, 2020).

Yazma becerisinde ilk olarak bu beceriyi kazanma aşaması vardır. Bu aşama, yazmayla ilgili temel bilgilerin öğrenilmesi ve beceriye dönüştürülmesi harf, hece, kelime, cümle birleştirmenin öğrenilmesiyle fiziksel olarak yazabilmeye başlamadır. Diğer aşama ise geliştirmedir. Geliştirme aşamasında kazanılan becerilerin etkili bir yazılı anlatıma dönüştürülmesi ve kullanılması kendini ifade edebilme yeterliliğine ulaşılmasıdır(Akyol, 2011). Yazma becerisinin kazanılıp geliştirilmesi diğer dil becerileriyle birlikte bir bütün hâlinde bireyin okul hayatında planlı, programlı ve bir öğretmen rehberliğinde yürütülebilecek bir etkinliktir. Türkçe derslerinde bu becerinin geliştirilmesine yönelik öğretim programında amaç ve kazanımlar ifade edilmiştir. Bu bağlamda bireyde yazmaya ilgi, istek ve içten bir yönelim sağlanması amacıyla çeşitli etkinlikler ve ders içi-ders dışı yazma çalışmaları yapılmalıdır. Unutulmamalıdır ki, dil becerileri birbirine bağlı gelişen bireyin iletişim, sosyalleşme, amaçlarını bulabilme, topluma yararlı, kendini gerçekleştirmiş insan olabilme yolunda önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple dil becerilerinin geliştirilip yeterlilik seviyesinde olması toplum için kritik öneme sahiptir. Türkçe derslerinin en önemli amaçlarından biri kişinin dil becerilerini geliştirerek onu dinlediğini anlayan, okuduğunu idrak edip yeni ufuklar açabilen, kendini sözlü ve yazılı olarak ifade edebilen, etkili iletişim kurabilen, sosyal olarak gelişmiş bireyler yetiştirmektir. Bu sebeple dil becerilerinin eksiksiz olarak tam ve doğru bir öğretimle kazandırılması ve bireyin tüm yaşamı boyunca bu becerileri geliştirebilmesinin yolu öğretmenler tarafından açılmalıdır.

4. Metin ve Metin Türleri

Metinler, dilin yazılı ve sözlü kaynaklarını oluşturan önemli yapılardır. Metin, dilsel göstergelerin belirli bir amaç doğrultusunda, anlamlı ve tutarlı bir bütün oluşturacak biçimde düzenlenmesiyle ortaya çıkan; sözcük, cümle ve paragraflar arasında anlamsal ve yapısal bağlar kuran sözlü ya da yazılı anlatım ürünüdür. Metinler bilgi vermek, uyarmak, haberleşmek ve bazen de sadece edebî zevk, estetik, sanat ihtiyacıyla oluşturulan metin

kavramının birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımların çalışma açısından, Türkçe öğretimi ve dilbilim çerçevesinde kavramsal bağlamda ele alınması gerekir. Metinler, birbirini izleyen ve birbiriyle anlamlı bir bütün oluşturan kelimeler, cümleler, görsellerden meydana gelen içinde bilgi, duygu, düşünce ve bir mesaj içeren ve kendisinden bir anlam inşa edilen yapılardır(Güneş, 2007; Sidekli, 2014). Günay(2007)'a göre metin “bir bildirişim bağlamında üretilen sözlü ya da yazılı değeri olan eyleme yönelik devingen bir bütünlüğü olan kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapıdır.” Metinler sözlü ya da yazılı olabilirken kendi içinde bir bütünlük içermeli ve bir amaçlılık doğrultusunda oluşturulup anlamlı bir yapıda olmalıdır. Aktaş(2022)'a göre metin “Dille iletişim kurmak amacıyla cümlelerle örülen bir anlatma ve anlaşma aracıdır.” Türkçe dersleri bağlamında dili etkili ve gelişimsel amaçla kullanmak için metinlere ihtiyaç duyulur. Bu, genelde ders kitapları aracılığıyla yazılı bazen de öğretmenin anlatma esasına göre sözlü metinlerle yapılır.

Türkçe öğretiminde metinler aracılığıyla öğrenciler dilin en güzel, en seçkin örnekleriyle tanıştırılmalıdır. Bundan dolayı derslerde ele alınan metinler gerek tür, gerekse amaca yönelik olma bakımından önem taşır. Metinler; şekil, içerik, ifade ediş tarzı, teknik özellikler ve nitelik bakımından türlere ayrılmıştır. Metinler türlerine göre belli kurallarla diğerlerinden farklılaşan eser kümelerine verilen isimdir(Aytaş, 2006; Kolaç, 2009). Metin türlerini; yazılış amacı, anlatım tarzları, hedef kitleleri ve gerçeklikle olan ilişkileri bakımından gruplandırmak mümkündür. Türkçe Öğretim Programı (2019)'nda bir ders kitabında yer alacak metinlerin sayısı, niteliği ve metin türlerinin biçimleri belirtilmiştir. Türkçe Öğretim Programına göre metin türleri bilgilendirici, hikâye edici ve şiir olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Bu metinlerin seçimi dengeli olmak şartıyla ders kitaplarında belirtilen temalara uygun şekilde kitap yazarlarına bırakılmıştır. Bir ders kitabında her sınıf düzeyi için sekiz tema ve bu temalarda üç okuma, bir dinleme /izleme, bir de serbest okuma olmak üzere toplamda kırk metin kullanılacağı açıkça ifade edilmiştir(MEB, 2019). Ayrıca aynı öğretim programında ders kitabına alınacak metinlerin niteliği bağlamında on dört maddelik kılavuz ölçüt verilmiştir.

Metinler, türleri bakımından yazılış amaçları ve yapı özellikleri dikkate alınarak bilgilendirici metinler ve sanatsal(hikâye edici) metinler olarak iki temel grupta incelenebilir(Aktaş,2022):

4.1.Bilgilendirici Metinler

Bilgilendirici metinler, bir bilgi vermek, bir gerçeği ortaya koymak, bir fikri savunmak, bir isteği ya da haberi yerine ulaştırmak amacıyla belirli bir plana bağlı olarak okuyucuya açıklama yapan metinlerdir. Türkçe kitaplarına seçilecek bilgilendirici metinler içinde yer aldığı temaların konularına yönelik bilgilendirici unsurlar barındıran metinlerdir. Bilgilendirici metinler oluşturulurken açıklama ve tartışmaya dayalı anlatım biçimleri kullanılır. Bu anlatım biçimleri tanımlama, örnekleme, karşılaştırma, tanık gösterme, sayısal verilerden yararlanma, benzetme gibi düşünceyi geliştirme yolları kullanılarak desteklenir. Bilgilendirici metinler bilişsel alan basamakları olarak bilinen Bloom taksonomisinin bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme alanlarını kullanarak belirli bir planla, bir ana fikri ve yardımcı fikirleri okuyuculara iletirler. Bilgilendirici metinlerde bilgi verilir ve bu bilgi örneklerle somutlaştırılır. Bu bilginin ya da düşüncenin önemi aktarılır. Verilen bilgiler oluş ve önem sırasına göre aşamalandırılır. Bu bilgilerin dışındaki bilgilerle benzerlik ve farklılık yönlerinden karşılaştırılır. Anlatılanlar sebepleri ve sonuçları bakımından ele alınır(Başaran, 2020; Özdemir, 1998; Weaver ve Kintsch,1991).

Bilgilendirici metinler, hikâye edici bir dünyadan çok gerçek yaşam boyutlarını metin yardımıyla dünyanın, nesnelerin oluşumlarını, dünyanın nasıl olduğunu ve olacağını, işleyişini anlayabilir. Bunları mantıksal çıkarımlar ve yorumlamalar için kullanabilir(Sidekli, 2014; PIRLS, 2001). Bilgilendirici metinlerde düşünce açıklanır ve bu okuyucuya aktarılmaya çalışılır. Yazar bir gerçekliği ifade etmek için bir konuyu nesnel ve somut bir şekilde ele alır. Bu metinlerde ifade edilen bilgiler, düşünceler okuyucunun zihninde kapsayıcı, kuşatıcı bir gerçeklik oluşturur. Bilgilendirici-bilgilendirici metinlerin kullanım amaçlarına birçok türü vardır. Gerek Türkçe derslerinde ders kitaplarında gerekse

gündelik hayatta karşımıza çıkabilecek bilgilendirici metinler; makale, fıkra, deneme, sohbet anı, eleştiri'dir. Türkçe Öğretim Programı(2019)'nda metinler ve metin türleri bölümünde Türkçe derslerinde ele alınacak ve ders kitaplarında yer alacak metinlerin türleri bir tabloyla gösterilmiş, bilgilendirici metinler kapsamında değerlendirebileceğimiz bilgilendirici metinler başlığında ortaokul Türkçe derslerinde kullanılan metin türleri: Anı, biyografi, otobiyografi, blog, dilekçe, efemera ve broşür, e-posta, günlük, haber metni, reklam, kılavuzlar, gezi yazısı, makale/fıkra/söyleşi/deneme, mektup, özlü sözler, sosyal medya mesajları (MEB, 2019).

4.2. Hikâye Edici Metinler

Metin türlerinin yapı ve amaç bakımından ayrılan diğer ana başlığı sanatsal(hikâye edici) metinlerdir. Hikâye edici metinlerde, öğretmek amacıyla değil de daha çok hissettirmek, okuyanı duygu ve düşünce bakımından istenilen ruh haline sokabilmek, duyurmak, sezdirmek ve sanatın estetik incelikleriyle okuyucuyu metnin dünyasına alabilmek amaçlanır. Hikâye edici metinlerde, yazarın hayal dünyasıyla gerçek dünyadan alınan öğelerin harmanlanması ile yeni bir sanatsal gerçeklik oluşturulur. Bu sanatsal gerçeklik yazarın ve okuyucunun hayat tecrübelerini de yansıtırken esas olarak hayal dünyasından da izler taşır. Anlatılan olay, olay örgüsü, mekân, kişiler ve zaman gerçeklikle bağı olsa bile okuyucunun ve yazarın hayal dünyasının içine giren o metne has bir iklim oluşturarak bir hikâye edici dünyası oluşturur. Burada asıl amaç, okuyucuya gerçek dünyada yaşanan bir olayı anlatmak değil de gerçek dünyadan alınan unsurlarla yeni bir dünya oluşturmak ve metne özgü bir bilinmeyen bir gerçeklikle okuyucuda estetik yaşantı oluşturup sanat yapmaktır(Aktaş, 2022). Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) hikâye edici metinler ve şiir olarak iki başlıkta ele alınan hikâye edici metinlerde, doğrudan bir bilgiyi veya iletiyi vermek yerine olayların, hayali kişiler, yer ve zaman düzleminde düş dünyasının içinde sanatsal gerçeklik içerisinde hissedirilip sezdirilir. Hikâye edici metinler, belirli bir sanat gayesiyle oluşturulan içinde düşsel unsurların, olayların ve varlıkların yer aldığı metinlerdir. Türkçe ders kitaplarında ya da günlük hayatta okuma alışkanlığı kazanan her

birey, hikâye edici metinlerle karşılaşır. Sanatsal anlamda diğer metinlerden ayrı değerlendirilebilecek şiir türündeki metinler, genellikle bir duyguyu anlatır, bazen de içinde olay, kişiler, yer, zaman unsurlarını barındırabilir. Bu sebeple şiirleri de hikâye edici metin olarak ele alabiliriz. Diğer hikâye edici metinler de roman, hikâye, manzum hikâye, tiyatro, sinema, masal, fabl, destandır. Türkçe Öğretim Programı(2019)’nda, hikâye edici değil de hikâye edici metinler olarak ifade edilen ortaokul Türkçe dersi kapsamında yer alabilecek metinler şöyle verilmiştir: Çizgi roman, fabl, hikâye, karikatür, masal, efsane, destan, mizahi fıkra, roman, tiyatro. Bunun yanında şiir başlığı altında şarkı/türkü, şiir türleri yer almaktadır(MEB, 2019).

Millî Eğitim Bakanlığının hazırlatıp okullara dağıtmış olduğu “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7 Ders Kitabı”(Erdal, 2023)’nda toplamda sekiz tema ve bu temalarda üçü okuma metni, biri dinleme/izleme metni ve biri de serbest okuma metni olmak üzere toplamda 40 metin bulunmaktadır. 7.Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin tema, başlık ve tür olarak tasnif edildiği tablo şöyledir:

Tablo 1.Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7 Ders Kitabındaki Metinler ve Türleri

TEMA	METNİN ADI	METNİN TÜRÜ
Erdemler	Kara Toprak	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Erdemler	Dost Acı Söylemeli	Bilgilendirici Metin (Deneme)
Erdemler	Eskici	Hikâye Edici Metin (Hikâye)
Erdemler	Cahit Sıtkı'nın Mektubu (Dinleme Metni)	Hikâye Edici Metin (Mektup)
Erdemler	Uçun Kuşlar (Serbest Okuma)	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Millî Kültürümüz	Anadolu'da Kilim Demek	Bilgilendirici Metin (Deneme)
Millî Kültürümüz	Gelir Nevruz Bayramı	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Millî Kültürümüz	Arıları Sulama Vakfı	Hikâye Edici Metin (Hikâye)
Millî Kültürümüz	Yaşar Doğu (1915-1961) (Dinleme Metni)	Bilgilendirici Metin (Biyografi)
Millî Kültürümüz	Bayrak Ve Cumhuriyet (Serbest Okuma)	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Millî Mücadele ve Atatürk	Hürriyet Güneşi: 15 Temmuz Demokrasi Zaferi	Bilgilendirici Metin (Deneme)
Millî Mücadele ve Atatürk	Babam, Mustafa Kemal'i Kendi Evladı Gibi Severdi	Hikâye Edici Metin (Anı)
Millî Mücadele ve Atatürk	Ben Mustafa Kemal'im	Hikâye Edici Metin

		(Şiir)
Millî Mücadele ve Atatürk	Süngülerin Parıltısında Gelincikler Açar (Dinleme Metni)	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Millî Mücadele ve Atatürk	Atatürk Dumlupınar'da (Serbest Okuma)	Hikâye Edici Metin (Anı)
Doğa ve Evren	Van Gölü'nün Şafağı	Bilgilendirici Metin (Gezi Yazısı)
Doğa ve Evren	Özür	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Doğa ve Evren	Bir Kelaynak Anlatıyor	Bilgilendirici Metin (Sohbet)
Doğa ve Evren	Kışla İlkyaz (Dinleme Metni)	Hikâye Edici Metin (Fabl)
Doğa ve Evren	Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü (Serbest Okuma)	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Vatandaşlık	Galata Köprüsü	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Vatandaşlık	Vatandaşlık Görevleri	Bilgilendirici Metin (Makale)
Vatandaşlık	Kefil	Hikâye Edici Metin (Hikâye)
Vatandaşlık	Özlem Yokuşları (Dinleme Metni)	Hikâye Edici Metin (Hikâye)
Vatandaşlık	Selim (Serbest Okuma)	Hikâye Edici Metin (Anı)
Sağlık ve Spor	Jimnastik Dersinde	Hikâye Edici Metin (Günlük)
Sağlık ve Spor	Sağlık	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Sağlık ve Spor	Görüşme	Hikâye Edici Metin (Hikâye)
Sağlık ve Spor	Yerli Besinlerimiz (Dinleme Metni)	Bilgilendirici Metin (Makale)
Sağlık ve Spor	Acemi Güreşçi (Serbest Okuma)	Hikâye Edici Metin (Tiyatro)
Sanat	Tiyatrolar	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Sanat	En İyi Arkadaş	Hikâye Edici Metin (Tiyatro)
Sanat	Çeşmibülbülün Esrarı	Bilgilendirici Metin (Makale)
Sanat	Unutursun Mihribanım (Dinleme Metni)	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Sanat	Sahnede Canlanan Oyuncak: Kukla (Serbest Okuma)	Bilgilendirici Metin (Sohbet)
Bilim ve Teknoloji	İletişim Araçları	Bilgilendirici Metin (Makale)
Bilim ve Teknoloji	Martı Jonathan Livingston	Hikâye Edici Metin (Fabl)
Bilim ve Teknoloji	Teknolojinin Yarattığı Bisiklet	Bilgilendirici Metin (Deneme)
Bilim ve Teknoloji	Kütüphanelerden Geçer (Dinleme Metni)	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Bilim ve Teknoloji	Kamyon (Serbest Okuma)	Bilgilendirici Metin (Deneme)

7.Sınıf Türkçe Ders kitabında yer alan 40 metinden 27'si hikâye edici, 13'ü bilgilendirici metindir. Bu durumda kitapta bulunan metinlerin %67,5'i hikâye edici metin, %32,5'i ise bilgilendirici metinden oluşmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığının derslerde kullanılmak üzere basımını yapıp dağıttığı “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8.Sınıf Ders Kitabı” (MEB, 2021)’nda toplamda sekiz tema ve her bir temada kullanılan beş metin vardır. Temalarda kullanılan beş metnin üç tanesi okuma metni, bir tane dinleme/izleme metni ve bir tanesi de serbest okuma metnidir. Aşağıdaki tabloda ilgili kitaptaki metinlerin adları ve türleri belirtilmiştir:

Tablo 2.*Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabındaki Metinler ve Türleri*

TEMA	METNİN ADI	METNİN TÜRÜ
Erdemler	İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine	Bilgilendirici Metin (Sohbet)
Erdemler	Kaşığı	Hikâye Edici Metin (Hikâye)
Erdemler	İnsanla Güzel	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Erdemler	Kedi ile Fare	Hikâye Edici Metin (Fabl)
Erdemler	Ayaz’ın Definesi	Hikâye Edici Metin (Hikâye)
Millî Mücadele ve Atatürk	Bayrağımızın Altında	Hikâye Edici Metin (Anı)
Millî Mücadele ve Atatürk	Atatürk ve Müzik	Bilgilendirici Metin (Makale)
Millî Mücadele ve Atatürk	Kınalı Ali’nin Mektubu.	Hikâye Edici Metin (Hikâye)
Millî Mücadele ve Atatürk	Atatürk’ü Gördüm (Dinleme / İzleme Metni)	Hikâye Edici Metin (Anı)
Millî Mücadele ve Atatürk	Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Bilim ve Teknoloji	Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar	Bilgilendirici Metin (Makale)
Bilim ve Teknoloji	Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri	Hikâye Edici Metin (Çizgi Roman)
Bilim ve Teknoloji	Parktaki Bilim	Bilgilendirici Metin (Makale)
Bilim ve Teknoloji	Uzay Giysileri (Dinleme / İzleme Metni)	Hikâye Edici Metin (Roman)
Bilim ve Teknoloji	Eski Çağlardan Beri Dışerimize Çok İyi Baktık	Bilgilendirici Metin (Makale)
Birey ve Toplum	Kaldırımlar	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Birey ve Toplum	Portakal	Hikâye Edici Metin (Anı-Hikâye)
Birey ve Toplum	Dilimiz Kuşatma Altında	Bilgilendirici Metin (Deneme)
Birey ve Toplum	Karanlığın Rengi Beyaz (Dinleme / İzleme Metni)	Bilgilendirici Metin (Otobiyografi)
Birey ve Toplum	Masal Ağacı	Hikâye Edici Metin (Hikâye)
Zaman ve Mekân	Eşref Saat	Bilgilendirici Metin

		(Sohbet)
Zaman ve Mekân	Türkiye	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Zaman ve Mekân	Peri Bacaları	Hikâye Edici Metin (Efsane)
Zaman ve Mekân	Robinson Crusoe (Dinleme / İzleme Metni)	Hikâye Edici Metin (Roman)
Zaman ve Mekân	İstanbul'la Hasbihâl	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Millî Kültürümüz	Göç Destanı	Hikâye Edici Metin (Destan)
Millî Kültürümüz	Vatan Sevgisini İçten Duyanlar	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Millî Kültürümüz	Bir Fincan Kahve	Bilgilendirici Metin (Deneme)
Millî Kültürümüz	Kız Kulesi (Dinleme / İzleme Metni)	Hikâye Edici Metin (Efsane)
Millî Kültürümüz	Karagöz	Hikâye Edici Metin (Tiyatro)
Doğa ve Evren	Yılkı Atı	Hikâye Edici Metin (Hikâye)
Doğa ve Evren	Rüzgâr	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Doğa ve Evren	Gündüzünü Kaybeden Kuş	Hikâye Edici Metin (Hikâye)
Doğa ve Evren	Hava Kirliliği (Dinleme / İzleme Metni)	Bilgilendirici Metin (Makale)
Doğa ve Evren	Canberra (Kanberra)	Bilgilendirici Metin (Gezi Yazısı)
Vatandaşlık	Haritada Bir Nokta	Hikâye Edici Metin (Hikâye)
Vatandaşlık	Yaşamaya Dair	Hikâye Edici Metin (Şiir)
Vatandaşlık	Kalbim Rumeli'de Kaldı	Hikâye Edici Metin (Anı-Hikâye)
Vatandaşlık	Zeytinyağı Üretimi (Dinleme / İzleme Metni)	Bilgilendirici Metin (Makale)
Vatandaşlık	İmece	Hikâye Edici Metin (Anı)

Türkçe 8.Sınıf Ders Kitabı'nda yer alan metinlerden 28 tanesi hikâye edici metin, 12 tanesi ise bilgilendirici metindir. Bu da kitapta yer alan metinlerin %70'inin hikâye edici, %30'unun bilgilendirici metin olduğu sonucuna ulaşmamızı sağlar.

5. Metinlerin İşlevsel Özellikleri

Metinlerin işlevsel özellikleri, bir metnin hangi amaçla üretildiğini, okur üzerinde nasıl bir etki oluşturmayı hedeflediğini ve hangi dil becerilerinin geliştirilmesine hizmet ettiğini belirleyen nitelikler bütünüdür. Bu özellikler, metnin yalnızca dilsel ve yapısal unsurlarıyla sınırlı olmayıp; metnin iletişimsel amacı, içerik örgütlenişi, anlam aktarım biçimi ve okuyucuya sağladığı pedagojik katkıyı da kapsamaktadır. Bu yönüyle işlevsel özellik,

metnin biçimsel yapısından çok, kullanım amacına ve eğitimsel değerine odaklanan bir değerlendirme ölçütü olarak ele alınmaktadır.

Bir metnin işlevi, yalnızca sunduğu bilgi ya da anlattığı olayla değil; bu içeriğin okurda hangi bilişsel, duyuşsal ve dilsel süreçleri harekete geçirdiğiyle ilişkilidir. Dolayısıyla “ne anlattığı” sorusu kadar, “hangi amaçla anlatıldığı” ve “okurdan nasıl bir tepki ya da kazanım beklendiği” soruları da işlevsel çözümlemenin temelini oluşturmaktadır. Türkçe öğretimi bağlamında metinlerin işlevsel özellikleri, öğrencilerin dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirme, eleştirel düşünme ve anlamlandırma süreçlerini destekleme açısından önemli bir ölçüt olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle ders kitaplarında yer alan metinlerin, öğretim programında belirlenen kazanımlarla uyumlu işlevsel özellikler taşıması, Türkçe öğretiminin etkililiği açısından belirleyici görülmektedir (Akyol, 2014; Göğüş, 2007).

5.1.Bilgilendirici Metinlerin İşlevsel Özellikleri

Bilgilendirici metinler, okuyucuya belirli bir konu hakkında bilgi vermeyi, açıklama yapmayı ve öğretmeyi amaçlayan metinlerdir. Bu metinlerin temel işlevi, okuyucunun bilgi edinmesini sağlamak ve bilişsel gelişimini desteklemektir. Türkçe öğretimi bağlamında bilgilendirici metinler; öğrencilerin okuduğunu anlama, bilgiye ulaşma, bilgiyi yapılandırma ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir işleve sahiptir. Bu çalışmada bilgilendirici metinlerin işlevsel özellikleri, doğruluk ve gerçeklik, bağlam ve bakış açısı, üslup ve organizasyon ölçütleri doğrultusunda ele alınmaktadır. Doğruluk ve gerçeklik, metinde sunulan bilgilerin bilimsel, güncel ve güvenilir kaynaklara dayanmasını ve yanlış yönlendirici ifadeler içermemesini ifade etmektedir. Bağlam ve bakış açısı, bilginin hedef kitleye uygun bir çerçevede sunulmasını ve metnin nesnel bir anlatım tutumu sergilemesini kapsamaktadır. Üslup, bilginin açık, anlaşılır ve öğretici bir dil kullanılarak aktarılmasını; organizasyon ise metnin giriş, gelişme ve sonuç bölümleri arasında mantıksal bir bütünlük oluşturacak biçimde yapılandırılmasını içermektedir.

Bu ölçütler doğrultusunda bilgilendirici metinler, öğrencilerin akademik okuma becerilerini geliştirmelerine ve bilgiyi anlamlandırarak kullanabilmelerine katkı sağlayan temel öğretim materyalleri olarak değerlendirilmektedir (Çalışkan, 2011b; Akyol, 2014).

5.2. Hikâye Edici Metinlerin İşlevsel Özellikleri

Dil öğretimi, bireyin yalnızca temel iletişim becerilerini kazanmasını sağlamaz; aynı zamanda estetik duyarlılık geliştirmesine, eleştirel düşünme becerilerini güçlendirmesine ve kültürel birikimini artırmasına da yardımcı olur. Hikâye edici metinler, bu bağlamda öğrencilerin dilin sanatsal ve duygusal yönlerini keşfetmelerine imkân tanıyan önemli bir araçtır (Güneş, 2007). Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinler, öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanmalarına, edebî zevk geliştirmelerine ve düşünsel derinlik kazanmalarına katkı sağlamaktadır (Sever, 2015). Ancak, bu metinlerin seçimi, içeriği ve öğrenciler üzerindeki etkisi üzerine yapılan araştırmalar, hikâye edici metinlerin eğitimsel değerinin daha detaylı analiz edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Yalçın ve Aytaş, 2012).

Hikâye edici metinler aşağıdaki ölçütlere göre incelenir(Huck ve Kiefer,2004; Başaran, 2020):

1. Konu ve Tema

Metinlerin işlediği temel konular ve ana temalar, öğrencinin ilgi düzeyini belirlemede önemli bir faktördür. Eğitsel değeri yüksek hikâye edici metinlerin belirli bir konu etrafında tutarlı olması, temasının açık ve etkili bir şekilde işlenmesi beklenir (Coşkun, 2019). Aynı zamanda, kullanılan temaların özgünlüğü de öğrencinin yaratıcı düşünme becerilerini destekleyen unsurlar arasındadır.

2. Kurgu ve Olay Örgüsü

Bir hikâye edici metnin sürükleyici ve etkileyici olabilmesi için olay örgüsünün mantıklı ve tutarlı olması gerekmektedir. Metnin başlangıç, gelişme ve sonuç bölümleri dengeli olmalı ve olaylar arasında anlamlı bağlantılar bulunmalıdır. Olay örgüsünün açık ve etkili

bir şekilde sunulması, öğrencilerin okuma motivasyonunu artırırken, metnin anlaşılabilirliğini de güçlendirmektedir (Akyol, 2014).

3. Karakterler

Karakterlerin inandırıcılığı, öğrencilere edebî eserleri daha iyi anlamaları ve empati kurmaları açısından önemli bir faktördür. İyi geliştirilmiş karakterler, öğrencilerin metne duygusal bağ kurmasını ve olay örgüsünü daha anlamlı hale getirmesini sağlar (Özdemir, 2016). Karakterlerin kişilikleri, motivasyonları ve gelişimleri yeterince açık olmalı; ana ve yan karakterler arasındaki ilişkiler tutarlı bir şekilde sunulmalıdır.

4. Anlatım ve Üslup

Ders kitaplarında yer alan metinlerin anlatım dili, öğrenci seviyesine uygun olmalı, sade ve anlaşılır bir üslup benimsenmelidir. Aynı zamanda, anlatımın etkileyici ve sanatsal yönü de göz önünde bulundurulmalıdır. Betimlemeler, kelime ve cümle seçimleri metnin atmosferine uygun olmalı ve duygu ile düşünceleri başarılı bir şekilde yansıtmalıdır (Demir, 2017).

5. Zaman ve Mekân Kullanımı

Metnin zaman akışının tutarlı olması ve mekân tasvirlerinin yeterli düzeyde verilmesi, öğrencinin metni zihninde canlandırmasını ve olay örgüsünü anlamlandırmasını kolaylaştırmaktadır. Ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerin, zaman ve mekân açısından öğrencilere belirli bir düzen sunması beklenir.

6. Mesaj ve Etki

Hikâye edici metinlerin eğitsel işlevlerinden biri de okuyucuda belli bir etki uyandırması ve düşündürücü bir mesaj vermesidir. Metinlerin içerdiği değerler ve iletmek istediği mesaj, öğrencilere katkı sağlamalı ve estetik bir duyarlılık kazandırmalıdır. Bu bağlamda, metnin öğrencide duygu ve düşünce dünyasında nasıl bir etki yarattığı analiz edilecektir (Sever, 2015).

7. Özgünlük ve Yaratıcılık

Metnin yaratıcı bir kurguya sahip olması, klişelerden uzak durması ve yeni bakış açıları sunması, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini desteklemektedir. Özgün hikâye anlatımı, öğrencinin hayal gücünü geliştirmesi açısından oldukça önemlidir. Ders kitaplarında kullanılan metinlerin özgünlüğü ve yaratıcılığı, onların öğrenciler üzerindeki etkisini belirleyen temel unsurlardan biridir.

Bu araştırma, yukarıda belirtilen kriterler doğrultusunda seçilen 10 farklı hikâye edici metni analiz ederek, bu metinlerin Türkçe öğretimi sürecindeki rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın sonunda, hikâye edici metinlerin öğrencilerin edebî duyarlılığı, estetik algısı ve okuma ilgisi üzerindeki etkileri değerlendirilerek, ders kitaplarında yer alan metinlerin seçimi ve kullanımı konusunda öneriler sunulacaktır.

Bir hikâye edici metni incelerken metnin yukarıda belirtilen başlıklar altında değerlendirmesini yaparken aşağıdaki sorular metne yöneltildi:

Bu çalışmada hikâye edici metinlerin işlevsel özellikleri; konu ve tema uygunluğu, kurgu ve olay örgüsü, karakterler, anlatım ve üslup, zaman ve mekân kullanımı, mesaj ve etki ile özgünlük ve yaratıcılık ölçütleri doğrultusunda incelenecektir. Konu ve tema uygunluğu, metnin öğrenci düzeyine ve eğitsel hedeflere uygunluğunu; kurgu ve olay örgüsü, olayların tutarlı ve ilgi çekici bir biçimde yapılandırılmasını; karakterler, okuyucunun özdeşim kurabileceği inandırıcı tiplerin varlığını kapsamaktadır. Anlatım ve üslup, metnin akıcı, anlaşılır ve estetik bir dil kullanımıyla sunulmasını; zaman ve mekân kullanımı, olayların bağlamı destekleyecek biçimde düzenlenmesini ifade etmektedir. Mesaj ve etki, metnin okuyucu üzerinde düşündürücü ve yönlendirici bir etki oluşturmasını; özgünlük ve yaratıcılık ise metnin sıradanlıktan uzak, estetik ve edebî değer taşımasını içermektedir.

Bu ölçütler doğrultusunda hikâye edici metinler, öğrencilerin dil becerilerinin yanı sıra duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimlerini destekleyen işlevsel metinler olarak değerlendirilmektedir (Göğüş, 2007; Sever, 2011).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin sahip olması gereken işlevsel özelliklerini belirlemek ve bu özelliklerin Türkçe öğretimine etkisinin değerlendirilmesi yapılacaktır. Metinlerin; bilgilendiricilik yönünden doğruluk ve gerçeklik, bağlam ve bakış açısı, üslup ve organizasyonu analiz edilecektir. Hikâye edici metinlerin konu ve temasının uygunluğunun, kurgu ve olay örgüsü, karakterler, anlatım ve üslup, zaman ve mekân kullanımı, mesaj ve etki, özgünlük ve yaratıcılık gibi ölçütleri inceleyecektir. Bu çalışma bir nitel araştırmadır. Nitel araştırma, bireylerin deneyimlerini, algılarını, tutumlarını ve sosyal olayları anlamayı amaçlayan, yorumlayıcı ve betimleyici bir yaklaşıma sahip bilimsel bir araştırma yöntemidir (Yıldırım & Şimşek, 2021). Bu yöntem, araştırmacının olayları ve olguları kendi bağlamları içinde anlamaya çalıştığı, doğrudan veri toplama tekniklerini kullandığı ve esnek bir araştırma sürecine sahip olduğu bir yaklaşımdır (Creswell, 2020; Kuş, 2019). Nitel araştırmalar, katılımcıların bakış açısını, yaşantılarını ve anlamlandırma süreçlerini ortaya çıkarmaya yönelik olduğu için veriler genellikle görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi yöntemlerle toplanır (Patton, 2018).

Büyüköztürk vd. (2016), nitel araştırmanın olgu ve olayları derinlemesine analiz etmeye odaklandığını ve bu bağlamda esnek bir araştırma deseni sunduğunu belirtmektedir. Nitel araştırmalar, sosyal ve insani bilimlerde derinlemesine analiz yapmayı sağlayan esnek, keşfedici ve yorumlayıcı bir yapıya sahiptir (Yıldırım & Şimşek, 2021).

Bu araştırma modelinin tercih edilmesinin temel nedenleri şunlardır:

- **Metinlerin derinlemesine incelenmesine olanak tanınması:** İçerik analizi, hikâye edici metinlerin anlam dünyasını, yapısal özelliklerini ve Türkçe öğretimindeki işlevini detaylı şekilde analiz etmeyi mümkün kılar.
- **Eğitim bilimleri alanında yaygın olarak kullanılması:** Nitel araştırma modelleri, özellikle ders kitapları analizlerinde yaygın olarak tercih edilen yöntemlerden biridir (Yıldırım & Şimşek, 2021).

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel analiz tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici ve bilgilendirici metinlerin belirlenen ölçütlere göre değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

3.2. İnceleme Nesnesi

Araştırma 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullara dağıtılan “Ortaokul ve İmam Ortaokulu Türkçe 7 Ders Kitabı” ile “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabı” oluşturmaktadır. Çalışmanın inceleme nesnesi, bu kitaplarda yer alan farklı temalardan seçilmiş 10 bilgilendirici ve 10 hikâye edici metindir. Bu kitapların seçilmesinin temel nedeni, söz konusu ders kitaplarının resmî öğretim programı doğrultusunda hazırlanmış, ülke genelinde yaygın biçimde kullanılan ve öğretim sürecinde temel başvuru kaynağı niteliği taşıyan materyaller olmasıdır. Bu yönüyle seçilen kitaplar, Türkçe öğretiminde kullanılan metinlerin niteliğini temsil etme gücüne sahiptir. Çalışmada incelenen metinler, kitaplarda yer alan metinler arasından bilgilendirici ve hikâye edici metin türlerini temsil etmesi, öğrenci düzeyine uygunluk göstermesi ve Türkçe öğretiminde temel dil becerilerinin geliştirilmesine yönelik işlevler taşıması

ölçütleri doğrultusunda belirlenmiştir. Metin seçiminde, farklı türlerin işlevsel özelliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenebilmesine olanak tanınması temel ölçüt olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda her iki sınıf düzeyinde yer alan metinler arasından, tür özelliklerini belirgin biçimde yansıtan ve öğretim programında öngörülen kazanımlarla ilişkilendirilebilecek nitelikte olan metinler seçilmiştir.

Seçilen metinler; bilgilendirici metinlerde doğruluk ve gerçeklik, bağlam ve bakış açısı, üslup ve organizasyon, hikâye edici metinlerde ise konu ve tema uygunluğu, kurgu ve olay örgüsü, karakterler, anlatım ve üslup, zaman ve mekân kullanımı, mesaj ve etki, özgünlük ve yaratıcılık ölçütleri doğrultusunda analiz edilmeye elverişli olmaları bakımından tercih edilmiştir. Böylece çalışma, ders kitaplarında yer alan metinlerin işlevsel niteliklerini ve Türkçe öğretimine katkı düzeylerini karşılaştırmalı bir bakış açısıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen kitapların künyeleriyle bu kitaplardan seçilen metinleri gösteren tablo aşağıdadır:

Tablo 3.7.Sınıf Kitabındaki İncelenen Metinler

Tema	Metin	Yazarı	Metin Türü	Sayfa Numarası
Erdemler	Dost Acı Söylemeli	Cevdet Yalçın	Bilgilendirici Metin	17
Millî Kültürümüz	Anadolu'da Kilim Demek	Mehmet Önder	Bilgilendirici Metin	42
Millî Mücadele ve Atatürk	Hürriyet Güneşi: 15 Temmuz Demokrasi Zaferi	Ümit Kantar	Bilgilendirici Metin	70
Doğa ve Evren	Bir Kelaynak Anlatıyor	Emin Özdemir	Bilgilendirici Metin	111
Vatandaşlık	Vatandaşlık Görevleri	Şenol Kalaycı	Bilgilendirici Metin	131
Erdemler	Eskici	Refik Halit Karay	Hikâye Edici Metin	24
Millî Kültürümüz	Arıları Sulama Vakfı	Hasan Kallimci	Hikâye Edici Metin	54
Millî Mücadele ve Atatürk	Babam, Mustafa Kemal'i Kendi Evladı Gibi Severdi	Ali Fuat Cebesoy	Hikâye Edici Metin	76
Doğa ve Evren	Van Gölü'nün Şafağı	Yaşar Kemal	Hikâye Edici Metin	98
Sağlık ve Spor	Jimnastik Dersinde	Edmondo de Amicis	Hikâye Edici Metin	156

*Erdal, Nihat.(2023). Ortaokul ve İmam Ortaokulu Türkçe 7 Ders Kitabı. Ankara: Dörtel Yayıncılık.

Tablo incelendiğinde, metinlerin farklı temalar altında dağılım gösterdiği ve bilgilendirici metin ile hikâye edici metin türlerini temsil edecek şekilde seçildiği görülmektedir.

Tabloda yer alan metinler, Erdemler, Millî Kültürümüz, Millî Mücadele ve Atatürk, Doğa ve Evren, Vatandaşlık, Sağlık ve Spor temaları çerçevesinde yapılandırılmıştır. Bu tematik çeşitlilik, ders kitabında yer alan metinlerin öğrencilerin hem bilişsel hem de duyuşsal gelişimlerini destekleyecek nitelikte olduğunu göstermektedir. Bilgilendirici metinler, öğrencilere bilgi aktarma ve öğretme işlevi taşıırken; hikâye edici metinler, olaylar ve karakterler aracılığıyla değer kazandırma ve okuma ilgisi oluşturma amacına hizmet etmektedir.

7. sınıf ders kitabında beş bilgilendirici ve beş hikâye edici metne yer verilmiş olması, metin türleri açısından dengeli bir dağılımın benimsendiğini göstermektedir. Bilgilendirici metinler; doğruluk, gerçeklik ve bilgi sunma işlevi bakımından değerlendirmeye elverişli örnekler sunarken, hikâye edici metinler; kurgu, karakter, anlatım ve ileti gibi edebî ölçütler açısından incelenmeye uygun nitelikler taşımaktadır. Bu yönüyle tablo, 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin işlevsel özelliklerini karşılaştırmalı olarak incelemeye olanak tanımaktadır.

Tablo 4.8. *Sınıf Kitabındaki İncelenen Metinler*

Tema	Metin	Yazarı	Metin Türü	Sayfa Numarası
Erdemler	İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine	Yusuf Çotuksöken	Bilgilendirici Metin	12
Millî Kültürümüz	Atatürk ve Müzik	Seda Bayındır Uluskan	Bilgilendirici Metin	52
Bilim ve Teknoloji	Parktaki Bilim	Yasemin Şahin	Bilgilendirici Metin	96
Birey ve Toplum	Dilimiz Kuşatma Altında	Deniz Banoğlu	Bilgilendirici Metin	130
Zaman ve Mekân	Eşref Saat	Şevket Rado	Bilgilendirici Metin	150
Erdemler	Kaşığı	Ömer Seyfettin	Hikâye edici Metin	20
Millî Mücadele ve Atatürk	Bayrağımızın Altında	Halide Edip Adıvar	Hikâye edici Metin	46
Birey ve Toplum	Portakal	Mustafa Çiftçi	Hikâye edici Metin	122
Millî Kültürümüz	Göç Destanı	Nihat Sami Banarlı	Hikâye edici Metin	178
Doğa ve Evren	Yılkı Atı	Abbas Sayar	Hikâye edici Metin	216

*Eselioğlu, H., Set, S., Yücel, A..(2022). *Ortaokul ve İmam Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.

Tabloya bakıldığında, 8. sınıf ders kitabında da farklı temalar altında yer alan metinlerin bilgilendirici ve hikâye edici metin türlerini temsil edecek biçimde seçildiği görülmektedir. Metinlerin Erdemler, Millî Kültürümüz, Bilim ve Teknoloji, Birey ve Toplum, Zaman ve Mekân, Millî Mücadele ve Atatürk, Doğa ve Evren gibi temalar altında yer alması, öğrencilerin hem bireysel hem toplumsal farkındalıklarını geliştirmeye yönelik bir içerik çeşitliliğinin gözetildiğini göstermektedir. Bilgilendirici metinler, öğrencilerin bilgi edinme, sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerini desteklerken; hikâye edici metinler, edebî duyarlılık kazandırma ve değer aktarımı işleviyle öne çıkmaktadır.

8.sınıf ders kitabında beş bilgilendirici ve beş hikâye edici metnin yer alması, metin türleri bakımından dengeli bir dağılımın sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır. Seçilen metinler, hem bilgilendirici metinlerde doğruluk, bağlam, üslup ve organizasyon ölçütleri hem de hikâye edici metinlerde konu-tema, kurgu, karakter, anlatım, zaman-mekân, mesaj ve özgünlük ölçütleri doğrultusunda analiz edilebilecek niteliktedir. Bu durum, 8. sınıf ders kitabında yer alan metinlerin işlevsel özelliklerinin sistemli biçimde incelenmesine imkân tanımaktadır.

İnceleme nesnesi olan metinlerin tür, tema ve işlev açısından dengeli biçimde dağıtıldığı; bilgilendirici ve hikâye edici metinlerin Türkçe öğretiminin hedeflediği temel dil becerilerini destekleyecek şekilde seçildiği görülmektedir. Bu durum, ders kitaplarında yer alan metinlerin işlevsel özelliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesini mümkün kılmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, ders kitaplarında yer alan öğretici metinler ve kurmaca metinler için ayrı ayrı oluşturulan iki analitik rubrik kullanılmıştır. Rubrikler, metinlerin belirlenen ölçütler doğrultusunda sistematik ve tutarlı biçimde incelenmesini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.

3.3.1. Bilgilendirici Metinlere Yönelik Veri Toplama Aracı

Öğretici metinlerin incelenmesinde kullanılan rubrik, metinsellik ölçütleri temel alınarak yapılandırılmıştır. Bu rubrik; doğruluk ve gerçeklik, bağlam ve bakış açısı, üslup ve organizasyon olmak üzere dört alt boyuttan ve bu boyutlar altında yer alan toplam on dokuz maddeden oluşmaktadır. Söz konusu ölçütler, Huck ve Kiefer (2004) tarafından ortaya konulan bilgilendirici metin değerlendirme ölçütleri ile Başaran'ın (2020) çalışmasında kullanılan ölçütler esas alınarak belirlenmiştir. Bu yönüyle bilgilendirici metin rubriği, araştırmacı tarafından tamamen özgün olarak oluşturulmamış; alan yazında kabul görmüş ölçütler temel alınarak araştırmanın amacına uygun biçimde uyarlanmıştır.

3.3.2. Hikâye Edici Metinlere Yönelik Veri Toplama Aracı

Çalışmada ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerin incelenmesi amacıyla ikinci bir rubrik oluşturulmuştur. Bu rubrik; konu ve tema, kurgu ve olay örgüsü, karakterler, anlatım ve üslup, zaman ve mekân kullanımı, mesaj ve etki ile özgünlük ve yaratıcılık olmak üzere yedi alt boyuttan oluşmaktadır. Kurmaca metinlere yönelik bu ölçütler, Göğüş (2007), Sever (2011) ve Türkçe öğretimi alanında yapılan metin çözümleme çalışmalarında yaygın olarak kullanılan kuramsal çerçeveler doğrultusunda belirlenmiştir. Ölçütler, öğrencilerin yaş düzeyi ve Türkçe öğretiminde kurmaca metinlerden beklenen işlevler dikkate alınarak araştırmacı tarafından yapılandırılmıştır.

3.3.3. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerliği, veri toplama araçlarının alan yazına dayalı ölçütler esas alınarak hazırlanması ve araştırmanın amacıyla doğrudan ilişkili olacak biçimde yapılandırılmasıyla sağlanmıştır. Rubriklerde yer alan ölçütlerin büyük ölçüde alan yazında kabul gören çalışmalara dayanması, kapsam geçerliğini desteklemektedir.

Araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla, metinler belirlenen ölçütler doğrultusunda aynı analiz süreci izlenerek değerlendirilmiş ve ölçütler tüm metinlere tutarlı biçimde uygulanmıştır. Ayrıca ölçütlerin açık ve anlaşılır biçimde tanımlanması, araştırmacı

yorumunun sınırlandırılmasına katkı sağlamıştır. Bu yönüyle çalışma, nitel araştırmalarda önerilen açıklık, tutarlılık ve denetlenebilirlik ilkeleri doğrultusunda yürütülmüştür.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analiz, önceden belirlenen ölçütler doğrultusunda verilerin sistematik biçimde ele alınmasına ve yorumlanmasına olanak tanıdığı için tercih edilmiştir. Bu çalışmada metinler, oluşturulan rubriklerde yer alan maddeler doğrultusunda incelenmiş; bulgular, doğrudan alıntılar ve açıklamalarla desteklenerek betimlenmiştir. Araştırmanın amacı metinleri sayısal olarak derecelendirmek değil, metinlerin işlevsel ve niteliksel özelliklerini ortaya koymak olduğundan betimsel analize başvurulmuştur.

Bu çalışmada öncelikle ders kitaplarından seçilen bilgilendirici metinler incelenerek bilgilendirici metinlerle ilgili anlam kurma soruları aşağıdaki metin inceleme ölçüt ve sorularına göre incelenecektir. Bilgilendirici metinler incelenirken metinsellik ölçütleri dört alt kategoride yer alan toplamda on dokuz sorudan oluşmaktadır(Huck ve Kiefer,2004; Başaran, 2020):

Doğruluk ve Gerçeklik

1. Yazar konu hakkında ne kadar nitelikli bilgi vermektedir?
2. Yeteri kadar alan araştırması yapılmış mı?
3. Metin alanı ne ölçüde yansıtmaktadır?
4. Bilgiler güncel mi?
5. Bilgiler yazarın kullanmadığı kaynaklarla da uyuyor mu?
6. Tüm önemli detaylara verilmiş mi?
7. Farklı görüşler de yansıtılmış mı?
8. Genellemeler doğru mu?

Bağlam ve Bakış Açısı

1. Metin ne amaçla yazılmıştır?

2. Metin hitap ettiği yaş grubunun(11-14 yaş) anlama seviyesi ve ilgilerine uygun mu?
3. Konu bütünlüğü var mı?
4. Konu değişik bakış açılarından yansıtılmış mı?
5. Konu bilimsel olarak doğru bir şekilde incelenmiş mi?

Üslup

1. Dil sade ve açık mı?
2. Hedef kitlenin amacına uygun mu?
3. Anlatım yeterince renkli, güçlü ve ilginç mi?

Organizasyon

1. Başlıklar uygun mu?
2. Metinde bilgilerin organizasyonu birbiriyle ilişkileri açık ve doğru mu?
3. Paragraf düzeni, koyu ve italik yazı vb. okurun anlamasına yardımcı ipuçları var mı?

Bu çalışmada ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinler de incelenecektir. Hikâye edici metinler yedi alt kategoriden ve bu kategorilerle ilgili sorulardan oluşmaktadır. Hikâye edici metin inceleme ölçütleri şöyledir:

1. Konu ve Tema

- Metin belirli bir konu ve tema etrafında tutarlı mı?
- Metnin teması açık ve etkili bir şekilde işlenmiş mi?
- Metnin konusu özgün mü, yoksa sıradan mı?

2. Kurgu ve Olay Örgüsü

- Metnin olay örgüsü mantıklı ve tutarlı mı?
- Metinde giriş, gelişme ve sonuç bölümleri dengeli mi?
- Kurgu sürükleyici ve ilgi çekici mi?
- Olaylar arasındaki bağlantılar ve ilişkiler net mi?

3. Karakterler

- Metindeki karakterler iyi geliştirilmiş mi?
- Karakterlerin kişilikleri, motivasyonları ve gelişimleri yeterince açık mı?
- Diyaloglar doğal ve karakterlere uygun mu?
- Ana ve yan karakterler arasındaki ilişkiler tutarlı mı?

4. Anlatım ve Üslup

- Anlatım dili sade, etkileyici ve anlaşılır mı?
- Metindeki betimlemeler yeterli mi? (Ne eksik ne de gereğinden fazla)
- Kelime ve cümle seçimleri metnin atmosferine ve hitap ettiği yaş grubuna uygun mu?
- Metin duygu ve düşünceleri başarılı bir şekilde yansıtabiliyor mu?

5. Zaman ve Mekân Kullanımı

- Metinde zaman akışı tutarlı mı? (Doğrusal, geri dönüşler vb.)
- Mekân tasvirleri yeterli mi? (Okuyucunun gözünde canlanabiliyor mu?)

6. Mesaj ve Etki

- Metin okuyucuda bir etki bırakıyor mu?
- Anlatılmak istenen mesaj açık ve anlaşılır mı?
- Okuyucuda düşündürücü, duygusal veya estetik bir etki yaratıyor mu?

7. Özgünlük ve Yaratıcılık

- Metindeki kurgu yaratıcı mı?
- Metinde yer alan fikirler sıradan mı, yoksa farklı bir bakış açısı içeriyor mu?
- Hikâye anlatımı özgün ve yenilikçi mi?

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, çalışma kapsamında incelenen Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7 Ders Kitabı ve Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabı içinde yer alan bilgilendirici ve hikâye edici metinleri inceleme, değerlendirme ve bunların yorumlarına yer verilmiştir.

4.1.DERS KİTAPLARINDA YER ALAN BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE YERİ VE İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ

Türkçe derslerinde temel araç olarak kullanılan ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinleri derslerde kullanırken işlevsel olarak metinden en fazla yararı sağlayabilmek için belli başlı ölçütlere göre incelenmesi gerekir. En başta bir metinde bulunması gereken metinsellik unsurları ele alınmalıdır. Metinsellik bir metnin anlam bütünlüğü oluşturup verilmek istenen mesajın anlatılmak istenen düşüncenin tam ve doğru bir şekilde okuyucuya iletilmesini sağlar. Bir metni kelime ve cümle yığını olmaktan çıkararak onu metin haline getiren unsurlardır. Metinsellik unsurları tutarlılık, bağdaşıklık, amaçlılık, bilgi vericilik, durumsallık, kabul edilebilirlik ve metinlerarasılıktır. Tutarlılık, bir metnin içinde yer alan olay, durum, düşünce ve bilgilerin birbiriyle bağlantı kurularak belirli bir sıra ve bütünlük içerisinde birbirini desteklemesidir. Bağdaşıklık ise metnin dilsel anlamda birbiriyle uyumlu olması belli başlı kurallar dahilinde sözcük ve dilbilgisiyle

bağlanmasıdır. Metnin iç yapısına ait metinsellik ölçütleri olan tutarlılık ve bağdaşıklık bir metnin yapısal olarak ele alınmasında önemli unsurlardır. Okuyucuya veya alıcıya yönelik ölçütler de metinsellik bakımından önemlidir. Bunlardan amaçlılık, her metin belirli bir amaç doğrultusunda oluşturulduğu için yazarın bu amacını metne aktarması ve bu amaç için metni kullanmasıdır. Metnin içeriğinde yer alan bilgilerin okuyucu tarafından bilinmesi ve metindekilerin nitelik ve nicelik bakımından bilinirliğine bilgi vericilik denir. Metinde yer alanların okuyucunun yaşadığı günlük hayatla olan ilişkisinin kurulmasına veya metinde yer alan olay ve durumların sıralanması, bağlam ve konunun durumu dikkate alınarak oluşturulmasına durumsallık denir. Kabul edilebilirlik okuyucunun metindeki bilgilerden fayda sağlayacağını düşünerek beklenti ve hazır bulunuşluğunun metindekileri dikkate alarak oluşturmasıdır. Bir metin okunurken okuyucunun zihninden başka metinlerin canlanması, diğer metinlerle ilişki kurması ve diğer metinlerdeki bağlantıları kurmasına da metinlerarasılık denir. Metinsellik ölçütleri, bir metni incelerken o metnin okuyucuya sağlayacağı faydayı ve metnin anlamının ele alınması bakımından önemli bir yere sahiptir. Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri inceleyen öğretmenlerin derste o metinden en çok faydayı sağlayabilmesi için metinsellik unsurlarını ve bu unsurların vermek istediklerini öğrenciye sezdirmelidir. Derste işlenen bilgilendirici metinler metinsellik bakımından ele alınmalıdır(Başaran, 2020).

Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinleri incelerken metinsellik ölçütleriyle birlikte metni aşağıdaki yönleriyle incelemek gerekir(Başaran,2020; Huck ve Kiefer, 2004):

Doğruluk ve Gerçeklik, bilgilendirici metinlerde anlatılan konu hakkında gerekli alan araştırmasının yapılmış olması, verilenlerin konuyla ilgili nitelikli bilgilerin verilmesi, metnin alanı yansıtmaması, verilen bilgilerin güncelliği, önemli detayların verilmesi, farklı görüşlerin ele alınışı, genellemelerin doğruluğu gibi ölçütler bilgilendirici metinler incelenirken dikkate alınır.

Bağlam ve Bakış Açısı, bir bilgilendirici metinde ele alınan bağlama göre hangi amacın güdüldüğü, hitap edilen okuyucu kitlesinin ilgi ve anlama kapasitesine uygunluğu, konu bütünlüğü, konunun farklı bakış açılarına yer verilerek ele alınmış olması, konunun bilimsel doğrularla ters düşmemesi bakımlarından incelenir.

Üslup, tüm metinlerde olduğu gibi bilgilendirici metinlerde de anlatım tarzının okuyuculara göre yeterince açık ve sade olması, hedef kitlenin amacına uygun olması, dikkat çekicilik ve anlatım gücü gibi unsurlar ele alınır.

Organizasyon, metinde anlatılanlarla metnin başlıklarının uyumlu olması, bilgilerin sıralanışı ve birbiriyle ilişkileri, okuyucunun metni anlamasına yardımcı ipuçlarına, anahtar kelimelere yer verilmesi, vurgulanmak istenen yerlerin farklı yazı karakterler ve noktalama işaretleriyle gösterilmesi bir bilgilendirici metinde olması gereken ölçütlerdir.

4.1.1. 7.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ

Ankara ili Altındağ ilçesinde 2023-2024 Eğitim Öğretim yılında Ortaokul 7.sınıf Türkçe derslerinde kullanılan kitapta yer alan bilgilendirici metinlerden bazıları aşağıda tabloyla gösterilmiştir:

Tablo 5.7.*Sınıf Türkçe Ders Kitabında İncelenen Bilgilendirici Metinler*

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü
Erdemler	Dost Acı Söylemeli	Deneme
Millî Kültürümüz	Anadolu'da Kilim Demek	Deneme
Millî Mücadele ve Atatürk	Hürriyet Güneşi: 15 Temmuz Demokrasi Zaferi	Deneme
Doğa ve Evren	Bir Kelaynak Anlatıyor	Sohbet
Vatandaşlık	Vatandaşlık Görevleri	Makale

Türkçe 7.Sınıf Ders Kitabındaki “Dost Acı Söylemeli” Bilgilendirici Metnin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Doğruluk ve Gerçeklik, Metin dostluk konusu üzerine yazılmıştır. Bu metinde yazar türün özelliklerine uygun bir biçimde konu etrafında kendi duygu ve düşüncelerini ifade

ediyor. Konu ile ilgili yeteri kadar alan araştırması yapılmamış, sadece yazar kendi öznel dünyasından, hayat tecrübesinden hareketle fikirlerini sıralıyor. Metin “erdemler” temasında yer alıyor, dostluğun insanlar arasında kurulan bir bağ olduğu, bunun erdemler bakımından alanı yansıttığı söylenebilir. Metinde verilen bazı bilgiler güncel değildir. Metinde, dostluk konusu tüm detaylarıyla ele alınmamıştır. Farklı görüşlere de yer verilmemiştir. Genellemeler, öznel olduğu için herkes tarafından doğru kabul edilmeyebilir. *Bağlam ve Bakış Açısı*, Metin, dostların her durumda birbirini dürüstçe eleştirebileceği ve korumak yerine gerçekçi olmak düşüncesini okuyucuya benimsetilmek amacıyla yazılmıştır. Metin, hitap ettiği yaş grubunun anlama seviyesinin üstünde konulara değinmektedir. Metinde geçen dostluğun, bu kitabı okuyacak 7.sınıf öğrencilerinin ilgi ve kavrama dünyasına uygun olmadığı “parti arkadaşlığı”, “fikir arkadaşlığı”, “talebelerimize” “çocuğumdur” gibi ifadelerin bu yaş grubu için bir anlam ifade etmediği, ayrıca metinde anlamı bilinmeyen kelimelerin çok olması, metinde “ihamet”, “alçaklık”, “kadirbilirlik” gibi ifadelerin aynı şekilde hitap edilen kesimde karşılığının olmadığı bir gerçektir. Metinde konu bütünlüğü vardır. Konu, değişik bakış açılarıyla yansıtılmamış ve bilimsel niteliği ele alınmamıştır.

Üslup, Metinde dil açık olmakla birlikte, hitap ettiği yaş grubunun üstünde, halihazırda kullanılan kelimelerin dışında metnin sade olmadığı görülmektedir. Metin, hedef kitlenin amacına uygun değildir. Verilmek istenen mesaj, dostluğun her durumda öneminin vurgulanmasıdır. Ancak hedef kitle için, dostluktan anlaşılabilecek soyut düşünce bu değildir. Anlatımın yeterince renkli, güçlü ve ilginç olmadığı metnin muhatap olduğu kitle için söylenebilir.

Organizasyon, Metinde kullanılan başlık uyumludur. Metinle ilgili bilgiler birbiriyle uyumludur. Bilgiler ve düşünceler birbiriyle açık bir şekilde ilişkilendirilmiştir. Metin, görünüş, paragraf düzeni ve yazı karakteri itibarıyla, okuyucunun anlamasına yardımcı olacak şekilde düzenlenmemiştir.

Türkçe 7.Sınıf Ders Kitabında “Anadolu’da Kilim Demek” Metninin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Doğruluk ve Gerçeklik, Millî kültürümüz temasında yer alan metin, kilimlerin kültürümüzdeki yeri ve tarihini ele alıyor. Yazar, konuyla ilgili deneme türünün özelliklerinden hareketle, kendi duygu ve düşüncelerinin yanı sıra Anadolu’da kilimle ilgili anlatılagelen olayları, söylenilen manileri, edebiyatta yansımaları bulmuş şiirleri ve anekdotları da metnin içerisinde vermiştir. Bunlardan hareketle, nitelikli bilgiler ile metni zenginleştirilmiştir. Yazarın konuyu ele alırken, birden çok kaynaktan yararlanması onun metinle ilgili yeterli araştırma yaptığı yargısına ulaşmamızı sağlıyor. Metin, Anadolu insanının hayatında kilimin yeriyle ilgili alanı yansıtacak özelliklere sahiptir. Bilgiler, konuyu ifade edecek kadar günceldir. Yazarın kullandığı kaynaklardan hareketle anlatılanlar okura ters düşmemektedir. Metinde, farklı görüşleri ifade eden bölümlere yer verilmemiştir. Söz konusu metinde, Anadolu kültüründe kilimin değeriyle ilgili genellemeler doğrudur.

Bağlam ve Bakış Açısı, Anadolu kültüründe köklü bir yere sahip olan kilimlerin okuyucu tarafından benimsenip, belli bir bilince varılması amaçlanmıştır. Metinde, hitap edilen yaş grubunun anlayabileceği seviye ve ilgi alanı dikkate alınarak hikâye ve şiirsel bölümlerine yer verilmiştir. Metinde giriş gelişme ve sonuç bölümleri, konuyla bütünlük oluşturmaktadır. Konuyla ilgili değişik bakış açıları yansıtılmaktadır. Yazar, sadece kendi bakış açısından hareket etmez, ayrıca bazı bölümlerde empati kurmayı kurmaya çalışır. Metinde, konu bilimsel bağlamda ele alınmaz, daha çok duygulara ve anlatı kültürüne yer verilir. Ancak anlatılanlar bilimsel gerçeklerle ters düşmemektedir.

Üslup, metinde anlatılanlar, konunun ifade ediliş tarzı bakımından açık ve sadedir. Hedef kitlenin millî kültürümüzü tanınması ve bağ kurması açısından temaya uygun bir amaç içermektedir. Anlatılanlar çeşitli örnek ve betimlemelerle renklendirilmiş, güçlü benzetmeler ve ilgi çekici şiir bölümleri, deyimler, maniler, tekerlemeler, türkülerin zenginliğinden yararlanılmıştır.

Organizasyon, metinde başlıklar içerikle uyumludur. Metnin bölümleri arasında geçiş ve organizasyon sağlanmış olup, anlatılanlar arasında sağlam bir bağ ve bütünlük oluşturulmuştur.

Türkçe 7.Sınıf Ders Kitabındaki “Hürriyet Güneşi: 15 Temmuz Demokrasi Zaferi” Metninin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Doğruluk ve Gerçeklik, Millî Mücadele ve Atatürk temasında yer alan metin 15 Temmuz darbe girişiminin halkın birlik ve beraberlik duygusuyla bertaraf edilmesi konusunu ele almaktadır. Yazar 15 Temmuz olayıyla ilgili, detaylı ve nitelikli bilgi vermek yerine daha çok duygulara hitap edecek öznel ifadeler kullanmıştır. Yazar, konuyla ilgili yeterli araştırmaya sahiptir, ancak ifade edilenler konunun detaylarına inmeyi zorlaştırarak daha genel yargılara varmayı götürmüştür. Metin, temanın içeriğine uygun değildir. Tema, Millî mücadele dönemi tarihi ile Atatürkçülük bilincini işleyen metinlere uygundur. Bu sebeple alanı doğru yansıtmamaktadır. Metinde verilen bilgiler, olayın gerçekliği bakımından günceldir. Yazar, kendi duygu ve düşünceleriyle konuyu dile getirmiştir. Konu yüzeysel anlatılmış ve daha çok duygusal ifadelere yer verilmiştir. Metindeki genellemeler, yazarın kendi görüşlerini yansıttığı için doğruluğu tartışmalıdır.

Bağlam ve Bakış Açısı, Metin 15 Temmuz demokrasi zaferinin birlik ve beraberliği güçlendiren millet olma ve birlikte mücadele etme gücünü ifade edip, hissettirme amacıyla kaleme alınmıştır. Metin, hitap ettiği 7.sınıf öğrencisinin anlama ve kavrama kabiliyetine uygun cümleler içermekle beraber, ifade edilen yaş grubunun seviyesi ile ilgi alanlarına uygunluğu tartışmalıdır. Metinde, konu bütünlüğü olmakla beraber bölümler arasında konunun geçişliliği sağlanamamıştır. Konu, sadece yazarın öznel bakış açısından ifade edilmiştir. Ayrıca bilimsel bir bakış açısı da içermemektedir.

Üslup, Metinde anlatılanlar okuyucu kitlesinin yaş grubuna uygun bir sadeliktir. Metin, kelime hazinesi geliştirmeye yönelik kavramlar da yer vermektedir. Hedef kitlenin millî duygularını pekiştirmesi bakımından Türkçe derslerinin amacına uygundur. Metnin

bazı bölümlerde şiirsel ifadelere yer verilmesi anlatımı renklendirmiş ve ifadeyi güçlendirmiştir. Anlatılanlar, hedef kitlenin ilgisini çekecek örneklendirmelerle desteklenmiştir.

Organizasyon, Metinde kullanılan başlık anlatınlarla uyumlu ve dikkat çekici bir özelliğe sahiptir. Metinde verilen bilgiler ile bölümler arasında sağlıklı bir ilişki kurulamamıştır. Bu sebeple metin, bağlantı ilişkileri bakımından eksiktir. Bununla birlikte italik yazılan bölümler konunun anlaşılmasına bir ölçüde yardımcı olmuştur.

Türkçe 7.Sınıf Ders Kitabındaki “Bir Kelaynak Anlatıyor” Metninin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Doğruluk ve Gerçeklik, Doğa ve Evren temasında yer alan, sohbet metin türünde soyu tükenme tehlikesinde olan kelaynak kuşunun yok olma sebepleri ve sonuçları konu ediniyor. Yazar, kelaynak kuşunun yok olma tehlikesiyle ilgili nitelikli bilgiler vermektedir. Konu, yeterince araştırılmıştır. Metin nesli yok olma tehlikesinde olan bir hayvanın ifadelerini içerdiği için doğaya ve hayvanlara yönelik bilinç oluşturma çabasını yansıtmaktadır. Metinde anlatılanlar, güncel bilgilerle çelişmemektedir. Konuyla ilgili önemli detaylar verilmiştir. Kelaynak kuşunun yok olmasının doğuracağı sonuçlar detaylı anlatılmıştır. Yazarın yaptığı genellemeler doğru kaynaklara ulaşma ve bir farkındalık oluşturma açısından yerindedir.

Bağlam ve Bakış Açısı, metin doğada yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan kelaynak kuşunun önemini ortaya koymak amacıyla yazılmıştır. Metin, hitap ettiği ortaokul 7.sınıf seviyesine uygun bir anlatım ve ilgi çekici ayrıntılarla ifade edilmiştir. Metinde konu bütünlüğü bulunmaktadır. Anlatılanlar, baştan sona Kelaynak kuşlarının yaşamı ile ilgilidir. Konuyla ilgili değişik bakış açıları yansıtılmış, konu sadece kelaynak kuşunun iki taraflı özelliği sebep-sonuç ilişkileri bağlamında dile getirilmiştir.

Üslup, metinde dil sade ve anlaşılır biçimde açıktır. Hedef kitlenin amacına uygun doğa ve evren ile ilgili bilinç uyandıracak bir üslup kullanılmıştır. Anlatımı renklendiren

örnekler ve karşılıklı konuşma havası metne hâkimdir. Metin, ilgi çekici ve güçlü bir dille ele alınmıştır.

Organizasyon, metinde anlatınlarla başlık uyumludur. Verilen bilgiler, bölümler arası geçiş ve bağlantıları doğru ve sağlam bir şekilde yapılmıştır. Bazı paragraflarda asıl vurgu içeren unsurlar italik yazıyla gösterilebilirdi.

Türkçe 7.Sınıf Ders Kitabındaki “Vatandaşlık Görevleri” Metnin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Doğruluk ve Gerçeklik, vatandaşlık teması altında yer alan “Vatandaşlık Görevleri” metni makale türünde yazılmıştır. Metinde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının görevleri konu olarak ele alınmıştır. Bunlar, seçme ve seçilme hakkı, vergi verme, askerlik görevi, kanunlara saygılı olma başlıkları altında toplanmıştır. Metinde verilen bilgilerin gerekli alan araştırması yapılmakla birlikte öznel ifadeler de yer verildiği görülmektedir. Konuyla ilgili çoğu bilgi güncelliğini korumakla birlikte, son dönemdeki gelişmeler metinde yer almamaktadır. Bununla birlikte yapılan genellemeler doğru bilgileri yansıtmaktadır.

Bağlam ve Bakış Açısı, metinde okuyuculara vatandaşlık görevlerini hatırlatmak ve onları bu görevleri yapmaya teşvik amacı güdülmektedir. Hitap edilen kitle, ortaokul 7.sınıf düzeyidir (11-12 yaş). Metin, onların ilgi ve anlama kapasitesinin üstündedir. Konu bütünlüğü bakımından ele alınan başlıklar birbiriyle ilişkili değildir. Dolayısıyla metinde konu bütünlüğü oluşmamaktadır. Ele alınan konu, bilimsel ve güncel doğrularla ters düşmemektedir.

Üslup, metnin anlatım tarzı okuyucunun yaş ve ilgi düzeyinin üstündedir. Ancak kullanılan ifadeler sadedir. Metinde, dikkat çekici unsurlara yeteri kadar yer verilmemiştir. Bu durum, öğrencilerin metni anlamalarını olumsuz etkilemektedir.

Organizasyon, metinde anlatılanlarla başlıklar uyumludur. Bilgilerin sıralanışı, istenen mesaja ve konuya yönelik yeterli ipucunu vermemektedir. Metnin bölümleri arasında ilişki kurulamamıştır. Metnin anahtar kelimeleri, başlıkları ve görselleri metne

olan ilgiyi artıracak düzeyde değildir. Metinde her bölüm başlıklar şeklinde ayrılmış ve bu başlıklar farklı yazı karakteriyle gösterilmiştir. Ancak metnin içerisinde önemli ve dikkat çekilmek istenen bölümler maddeleme veya farklı yazı karakteriyle gösterilmemiştir.

4.1.2 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

7.sınıf Türkçe ders kitabı(Erdal, 2023)’nda yer alan bilgilendirici metinler, tür ve temaları bakımından ele alındığında işlevsellik ölçütlerine göre doğruluk ve gerçeklik, bağlam ve bakış açısı, üslup, organizasyon açılarından incelenmiştir.

7.sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda yer alan bilgilendirici metinler, temalar çerçevesinde öğrencilere bilgi kazandırmayı amaçlamaktadır. Ancak yapılan inceleme sonucunda, metinlerin bilgilendiricilik açısından bazı eksiklikler taşıdığı görülmektedir.

“Dost Acı Söylemeli” adlı metin, bilgilendiricilik ölçütleri açısından yeterli düzeyde değerlendirilmemiş ve konuya ilişkin alan araştırması eksik kalmıştır. Kullanılan dilin yaş grubuna uygun olmaması ve kavram düzeyinin 7. sınıf öğrencilerinin anlayabileceği seviyede olmaması, metnin anlaşılabilirliğini düşürmüştür. Yazar, tek bir bakış açısından hareketle farklı görüşlere yer vermiştir.

“Anadolu’da Kilim Demek” adlı metin ise, bilgilendirici metinlerde bulunması gereken detaylı bilgi verme ve konuyu çok yönlü ele alma gibi özelliklere sahiptir. Metnin, millî kültürle ilgili zengin betimlemeler ve anlatı unsurları içermesi dikkat çekicidir. Metnin akıcılığı ve düzeni, diğer metinlere göre daha iyi yapılandırılmıştır.

“Hürriyet Güneşi: 15 Temmuz Demokrasi Zaferi” adlı metin, temaya uygunluk konusunda tartışmalı bir konumdadır. Millî Mücadele ve Atatürk teması altında işlenen bu metnin, tarihsel ve akademik bir çerçevede ele alınması gerekirdi. Metnin bilimsel bir dayanağa sahip değildir ve tek taraflı bir bakış açısıyla yazılmıştır.

“Bir Kelaynak Anlatıyor” adlı metin, doğa ve evren temasına uygun olarak yazılmış olup, bilgilendirici içeriği ve farkındalık yaratma bakımından dikkat çekmektedir. Nesli tükenmekte olan Kelaynak kuşunun, ekolojik dengenin korunması ve doğa bilinci gibi konulara yer verilmesi, öğrenciler için anlamlı bir içerik sunmaktadır. Bununla birlikte, metnin daha fazla görsel ve vurgu içermesi gerekirdi.

“Vatandaşlık Görevleri” adlı metin, vatandaşlık bilinci aşılmasına rağmen, hitap edilen yaş grubunun anlama düzeyinin üzerindedir. Metnin bilgilendiricilik özelliği zayıftır. Konunun soyut işlenmesi, öğrencilerin ilgisini azaltabilir.

Genel olarak 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bilgilendirici metinlerin bazılarının bilgilendirici nitelikleri olmasına rağmen, dil seviyesi, organizasyon yapısı ve bilgilendiricilik bakımından eksiklikler taşıdığı belirlenmiştir. Metinlerin daha bilimsel ve nesnel ölçütlere dayandırılması, hitap edilen yaş grubuna uygun bir dil ve anlatımın benimsenmesi gerekirdi. Ayrıca, görsel unsurlara yer verilmesi metinlere olan ilgiyi daha da artırabilirdi.

4.1.3 8.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ

Ankara ili Altındağ ilçesinde 2023-2024 Eğitim Öğretim yılında Ortaokul 8.sınıf Türkçe derslerinde kullanılan kitapta yer alan bilgilendirici metinlerden bazıları aşağıda tabloyla gösterilmiştir:

Tablo 6.8.Sınıf Türkçe Ders Kitabında İncelenen Bilgilendirici Metinler

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü
Erdemler	İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine	Deneme
Millî Mücadele ve Atatürk	Atatürk ve Müzik	Makale
Bilim ve Teknoloji	Parktaki Bilim	Makale
Birey ve Toplum	Dilimiz Kuşatma Altında	Deneme
Zaman ve Mekân	Eşref Saat	Sohbet

2023-2024 Eğitim Öğretim yılında Ankara ilinde kullanılan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabı(Eselioğlu vd., 2022)’nda bulunan bilgilendirici metinleri inceleme nesnesi olarak bu metinlerin işlevsel özellikleri şöyledir:

***Türkçe 8.Sınıf Ders Kitabı’ndaki “İyimserlik Ve Kötümserlik Üzerine”
Metnin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi***

Doğruluk ve Gerçeklik, metinde yer alan bilgiler daha çok kişisel bakış açısı ve yorumlara dayanmaktadır. Konu, yazar tarafından incelendiği görülmektedir. Metinde, iyimserlik, kötümserlik ve buna benzer duygular örnekleriyle dile getirilmiştir. Bu sebeple bilgilerin gündelik hayata dair ipuçları barındırdığı, güncelliğini koruduğu, konuyla ilgili önemli detayların verildiği, tanık gösterme ve genellemelerin doğru yapıldığı görülmektedir.

Bağlam ve Bakış Açısı, yazar metinde iyimser ve kötümser insanların aynı toplumda birlikte yaşamalarının faydalı olacağı fikrini vermek istemektedir. Yazar, metinde amaca uygun örnek ve argümanlar kullanmaktadır. Metinde konu bütünlüğü sağlanmış ve farklı bakış açılarına yer verilmiştir.

Üslup, metnin anlatım tarzı ortaokul 8.sınıf düzeyindeki öğrencilerin anlama kapasitelerine göre açık ve dilinin anlaşılır düzeydedir.

Organizasyon, metinde anlatılanlarla metnin başlığı uyumludur. Bilgiler, metnin bölümlerine göre uygun şekilde sıralanmış ve sağlıklı bağlantılar kurulmuştur. Okuyucunun metni anlamasına yardımcı örnekler, görseller, anekdotlara yer verilmiştir. Anahtar kelimeler de metnin geneline uygun şekilde yerleştirilmiştir.

Türkçe 8.Sınıf Ders Kitabı’ndaki “Atatürk Ve Müzik” Metnin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Doğruluk ve Gerçeklik, metin Atatürk’ün müziğe verdiği önem ve bu alanda yapılan inkılaplarla ilgili kapsamlı bilgi sunmaktadır. Verilen örnekler ve yapılan alıntılar konunun derinlemesine ele alındığını göstermektedir. Yazarın bu konuda kaynak

araştırması yaptığı görülmektedir. Metinde, Atatürk'ün müzik anlayışı geniş çerçeveye sunulmuştur. Bu da konu alanını iyi yansıtmaktadır. Verilen bilgiler konuyla ilgili önemli detaylardır. Metin ağırlıklı olarak Atatürk'ün bakış açısından ele alınmıştır. Alternatif bakış açılarına çok fazla yer verilmemiştir. Metindeki genellemeler, tarihsel olaylarla ilgilidir. Bu da genellemelerin daha somut verilerle desteklenmesi gerekliliğini doğurmaktadır.

Bağlam ve Bakış Açısı, metin Atatürk'ün müzik inkılâbını ve genç cumhuriyetin neler yaptığını öğretmek amacıyla yazılmıştır. Metin, tarih ve müzik alanına ilgi duyan öğrencilerin dikkatini çekmekle birlikte, hitap ettiği kesim olan 8.sınıf öğrencilerinin dil ve anlamı bilinmeyen kelimelerin yoğunluğu sebebiyle seviyesinin üstündedir. Metin, Atatürk'ün bakış açısıyla ifade edilmiştir. Metin genel hatlarıyla bilimsel doğrularla ters düşmemektedir. Ancak kaynakça ve bilimsel analizlerle desteklenebilirdi.

Üslup, metinde akademik bir dil kullanılmıştır. Ortaokul 8.sınıf öğrencilerine göre daha sade ve akıcı bir dil kullanılabilirdi. Metin, Atatürk'ün müzikle ilgili düşüncelerini, reformlarını tarihi bir çerçevede ele aldığı için bulunduğu tema bakımından hedef kitlenin amacına uygundur. Metinde anılar, anekdotlar ve tarihi olaylar anlatıma renk katmakla birlikte görsel-işitsel unsurlara daha fazla yer verilebilirdi.

Organizasyon, metnin ana başlığı metinde anlatılanları net bir şekilde ifade etmektedir. Ancak alt başlıklarla metnin organizasyonu daha açık ve anlaşılır olabilirdi. Metin genel olarak tutarlı bir akışa sahiptir. Bazı tarihi olayların ve verilmek istenen düşüncenin daha sağlam bir temelle bağlanması gerekirdi. Metinde vurgulanmak istenen önemli olaylar, kişiler ve yerler farklı yazı karakteri ve alt başlıklarla gösterilebilinirdi.

Türkçe 8.Sınıf Ders Kitabı'ndaki “Parktaki Bilim” Metninin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Doğruluk ve Gerçeklik, metin oyun parklarındaki oyuncaklar üzerinden fizik kurallarını örnekler vererek tanımlıyor. Ayrıca fizik kuralları ile ilgili gündelik

kullandığımız eşyalar arasındaki ilişkiye yer verilmektedir. Fizik ve parklar arasında kurulan ilişki bilim ve teknoloji dayandırılır. Metinde verilen bilgiler, bilimsel fizik yasalarıyla ilgili güncellenir. Metinde fizik kuralları ile ilgili önemli detaylar yer alır. Metindeki genellemeler bilimsel gerçeklerle uyumludur.

Bağlam ve Bakış Açısı, metinde anlatılan fizik kuralları parktaki oyun aletleriyle ilgilidir. Metin, genel itibarıyla hitap ettiği 8.sınıf öğrencilerinin anlama kapasitelerine uygun yazılmıştır. Anlatılanlar, fizik kuralları ile oyuncaklar arasında bir bağ kurar.

Üslup, metinde kullanılan dil genel itibarıyla açık ve anlaşılırdır. Bazı terimler daha net açıklanabilirdi. Anlatılanlar, hitap edilen yaş grubunun kelime ve anlama düzeyine uygundur. Bazı anlatımlar daha eğlenceli hâle getirilebilirdi. Konu, ilginç ve anlatım dikkat çekicidir.

Organizasyon, metinde kullanılan başlıklar anlatılanlarla uyumlu ve açıklayıcıdır. Bilgiler birbiriyle ilişkilendirilmiş ve sıralanmıştır. Başlıklar uyumlu olsa da önemli terim ve ifadeler farklı yazı karakteriyle gösterilebilirdi.

Türkçe 8.Sınıf Ders Kitabı'nda "Dilimiz Kuşatma Altında" Metninin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Doğruluk ve Gerçeklik, yazar metinde dildeki değişim ve yozlaşmayı örnekler vererek anlatır. Konuyla ilgili kendi görüş ve önerilerini sıralar. Dilin değişimi ve yabancı dillerin dilimiz üzerindeki olumsuz etkilerini belirtmez. Metinde verilen bilgilerin ve örneklerin güncellenmesini gerektirmektedir. Yazar, metinde kullandığı kaynakları belirtmez. Fakat dilin bozulma sürecinde televizyon ve reklamcılığın rolüne de değinilir. Metin tek bir bakış açısıyla ele alınmış, öznel değerlendirmeler yapılmıştır.

Bağlam ve Bakış Açısı, metin yabancı dillerden alınmış kelimelerin yerine Türkçelerinin kullanılması gerektiğini vurgular. Anlatımda bazı bölümlerin akademik düzeyde kaleme alınması hitap edilen okuyucu kitlesini zorlamaktadır. Daha yalın bir anlatım tercih edilebilirdi. Anlatımda konu bütünlüğü sağlanmış olmakla beraber bazı

noktalarda tekrara düşülmüştür. Metinde istatistiksel içerik ve uzman görüşlerine yer verilmemiştir.

Üslup, metinde anlatılanların büyük bir anlaşılır düzeydir, ancak bazı cümleler ise çok uzun ve karmaşıktır. Anlatılanlar ortaokul 8.sınıf öğrenci kitlesine göre daha açıklayıcı ve net cümlelerle ifade edilmelidir. Anlatımda duygusal ve etkileyici bir üslup kullanılmıştır.

Organizasyon, başlık, metinde anlatılanlara uygun ve dikkat çekicidir. Paragraflar ve cümleler arasında doğru ve tutarlı bağlantılar kurulmuştur. Ancak bazı yerlerde tekrarlar söz konusudur. Alt başlıklarla daha etkili bir örüntü ile oluşturulabilirdi. Metinde önemli yerler ile vurgulanması gereken unsurlar bazıları italik yazıyla gösterilmiştir.

Türkçe 8.Sınıf Ders Kitabı'ndaki “Eşref Saat” Metninin Bilgilendiricilik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Doğruluk ve Gerçeklik, metinde yazar “eşref saat” kavramını açıklamak için konuyu farklı açılardan ele almıştır. Ancak konuyla ilgili bilimsel veya tarihsel bilgilere değinmemiştir. Metin kişisel yorum ve gözlemler üzerine kurulu olduğu için, herhangi bir araştırmaya dayanmamaktadır. “Eşref saat” kavramının toplumdaki karşılığı ve bireysel anlamda nasıl algılandığı, ayrıca bu kavramın kökenine yönelik herhangi bir bilgi de bulunmamaktadır. Metin, türünün özelliklerine göre alanı yansıtmaktadır. Verilen bilgiler güncelliğini korumaktadır. Ancak bu kavramın günümüzdeki güncelliğinin azaldığı ifade edilebilirdi. Yazar metindeki bilgileri kendi gözlem ve tecrübelerine göre ele alıp anlatmaktadır. Dolayısıyla başka kaynaklardan yararlanıp yararlanmadığı hakkında bilgimiz yoktur. Metinde anlatılan kavramın farklı disiplinlerle ilişkisi ele alınmamıştır. Bu sebeple önemli detaylarla ilgili yorum yapılamıyor. Yazar, metnin türü gereği kendi görüşlerini ileri sürer. Anlatılanlar öznel düşüncelerdir.

Bağlam ve Bakış Açısı, metin “eşref saat” kavramını açıklamak, ne gibi durumlarda kullanıldığını vurgulamak, toplum ve birey hayatındaki yerini anlatmak amacıyla

yazılmıştır. Metindeki bazı kelime ve metaforların, 8.sınıf yaş grubundaki okuyucuların anlaması için karmaşık olduğu söylenebilir. Metin baştan sona “eşref saat” üzerine odaklanmaktadır. Anlatımda bilimsel bir dil kullanılmamış daha çok edebî ve kişisel bir anlatım tercih edilmiştir.

Üslup, metinde edebî bir dil kullanılmış, bazı bölümlerde soyut ve hitap ettiği kesimin anlayabileceği dil seviyesinden uzaklaşmıştır. Anlatılanlar, edebiyat meraklıların ilgisini çekebilir. Ancak ortaokul öğrencilerinin ilgisini çekmeyebilir. Anlatımda kullanılan benzetme ve metaforlar anlatımı renklendirmiştir.

Organizasyon, metnin başlığı anlatılanlarla uyumludur. Konunun akışı iyi düzenlenmiş bölümler mantıklı bir sıralamayla birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Metindeki paragraf düzeni uygundur.

4.1.4 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ankara ili Altındağ ilçesinde 2023-2024 eğitim-öğretim yılında ortaokul 8. sınıf Türkçe derslerinde kullanılan bilgilendirici metinler, tema ve içeriklerine göre farklı işlevsel özellikler göstermektedir. Bu metinlerin doğruluk ve gerçeklik, bağlam ve bakış açısı, üslup ve organizasyon gibi ölçütler doğrultusunda değerlendirilmesi, kitapta yer alan bilgilendirici metinlerin işlevselliğini gözler önüne sermektedir.

1. Doğruluk ve Gerçeklik Metinlerin genel olarak kendi türlerinin ve temalarının gerekliliklerini yerine getirdiği görülmektedir. "İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine" ve "Dilimiz Kuşatma Altında" gibi deneme türündeki metinler, yazarların kişisel görüşlerini ve yorumlarını içerdiği için, akademik bir araştırmaya dayanmasa da, metinlerin tutarlı bir düşünce yapısı sunduğu saptanmıştır. "Atatürk ve Müzik" ve "Parktaki Bilim" metinleri gibi akademik ve bilimsel odaklı yazılar ise, daha fazla kaynak kullanımı gerektirmektedir.

Metinlerde, tarihsel ve bilimsel dayanaklarla desteklenen bilgiler verilse de, alıntı yapılan kaynakların belirtilmemesi bu metinlerin akademik geçerliliğini zayıflatmaktadır.

2. Bağlam ve Bakış Açısı Metinlerde bağlam ve bakış açısı açısından belirli eksiklikler gözlemlenmiştir. "Atatürk ve Müzik" metni daha çok Atatürk'ün bakış açısından ele alınmakta, ancak dönem sanatçılarının ve halkın görüşlerine yer verilmediği görülmektedir. "Dilimiz Kuşatma Altında" metni, dilin yozlaşması ile ilgili tek taraflı bir yaklaşımı sergiler. Nedeni, dilin doğal bir evrim geçirdiğini savunan alternatif görüşlere yer verilmemesi metni tek taraflı hale getirmektedir. "Parktaki Bilim" metni ise fizik kurallarını gündelik hayatla ilişki kurarak bilimsel bakış açısıyla yansıtmaktadır.

3. Üslup Metinlerin üslupları genel olarak hitap edilen 8. sınıf öğrencilerinin anlama kapasitesine uygun olmakla birlikte, bazı metinlerde dil seviyesinin daha uygun hale getirilmesi gerekmektedir. "Atatürk ve Müzik" metninde akademik dilin tercih edilmesi, bazı öğrencilerin metni anlamakta zorlanmasına neden olabilirken, "Eşref Saat" metnindeki soyut ifadeler de benzer özellikler taşımaktadır. "Parktaki Bilim" metninde üslup ilgiyi arttıran bir özellik taşımaktadır.

4. Organizasyon Metinlerin organizasyonu genel bir tutarlılık görülmektedir. Metin başlıkları, içeriklerle uyumludur, ancak "Atatürk ve Müzik" metninde alt başlıklar kullanılmadığı için bölümler halinde anlaşılabilirliği zayıflamaktadır. "Dilimiz Kuşatma Altında" metninde, grafik, tablo vb. gibi görsel öğeler kullanılsaydı anlaşılabilirliği kolaylaştırırdı. "Parktaki Bilim" metni, bu açıdan en düzenli metinlerden biri olup, bilgiler mantıklı bir sıralamayla verilmiştir.

Ders kitabında yer alan bilgilendirici metinler, içerik olarak temalarına uygun olduğu olmakla birlikte, bazı eksiklikler de dikkat çekmektedir. Bilimsel metinlerde daha çok kaynak kullanılabilirdi. Organizasyon anlamında ise görsel unsurlar ve öne çıkarılabilirdi.

Bu bağlamda, bilgilendirici metinlerin eğitim- öğretim sürecine katkısını arttırmak için daha kapsamlı ve çok boyutlu bir yaklaşımla hazırlanması önerilebilir.

4.2 DERS KİTAPLARINDA YER ALAN HİKÂYE EDİCİ METİNLERİN TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE YERİ VE İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ

4.2.1 7.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ HİKÂYE EDİCİ METİNLERİN İŞLEVSEL OLARAK İNCELENMESİ

2023-2024 Eğitim Öğretim yılında Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7.Sınıf Ders Kitabı’nda yer alan hikâye edici metinlerden bazıları aşağıda tabloyla gösterilmiştir:

Tablo 7.7.*Sınıf Türkçe Ders Kitabında İncelenen Hikâye Edici Metinler*

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü
Erdemler	Eskici	Hikâye
Millî Kültürümüz	Arıları Sulama Vakfı	Hikâye
Millî Mücadele ve Atatürk	Babam, Mustafa Kemal’i Kendi Evladı Gibi Severdi	Anı
Doğa ve Evren	Van Gölü’nün Şafağı	Hikâye
Sağlık ve Spor	Jimnastik Dersinde	Günlük

7.Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki “Eskici” Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Konu ve Tema, metin bir çocuğun yabancı bir ülkeye göç etmesi sonucunda yaşadığı vatan hasretini, yabancılaşma duygusunu, dil ve kültür farklılıklarını konu edinir ve bu konu etrafında tutarlı bir şekilde ilerler. Metnin konusu, Çocuk Hasan’dır. Onun göçmen olarak yaşadığı içsel bunalım, yalnızlık ve kültürel çatışmalar ustaca işlenmiştir. Anlatım, duygusal açıdan etkileyicidir. Metin, savaş ve göçmenlik gibi evrensel temaları işler. Metinde, bir çocuğun dil ve kimlik bunalımını özgün bir bakış açısıyla anlatılır.

Kurgu ve Olay Örgüsü, metinde olaylar mantıklı ve tutarlı bir şekilde sıralanır. Hasan’ın vapurdaki yolculuğu, Arap dünyasında geçirdiği zaman dilimi arasında sıkı bir bağ vardır. Zihinsel ve duygusal geçişler gerçekçi bir şekilde sunulur. Her bölüm, olay örgüsünü tamamlayıcı bir bütünlük arz eder. Metnin kurgusu, okuyucuyu metne duygusal

bakımdan kendine çeker. Metnin dili öğrenci düzeyinin üstünde olmakla birlikte metnin kurgusu sağlamdır. Metinde, Hasan'ın İstanbul'dan Filistin'e göçü, dil ve kültür farklılıkları ile başa çıkma süreci arasındaki geçişler mantıklı ve doğrusal bir şekilde işlenmiştir.

Karakterler, metinde ana karakter olan Hasan, oldukça iyi yetiştirilmiştir. Onun içsel çatışmaları, yalnızlık ve yabancılaşma gibi duygusal durumları derinlemesine işlenmiştir. Eskici ise arka planda bir karakterdir, Hasan'a bir tür köprü işlevi görüyor. Metinde Hasan'ın kişiliği, yeni bir kültürde var olmaya çalışan bir çocuk olarak net bir şekilde çizilmiş, dilini kaybetmekten korkusuyla içsel çatışmaları belirgin olarak verilmiştir. Hasan'ın ve Eskici'nin karşılıklı konuşmaları metnin vermek istediği ana düşünceye katkı sağlayacak doğallıktadır. Ana karakter Hasan ve yan figürler arasındaki ilişkiler oldukça tutarlıdır. Özellikle Hasan'ın, halası ve Eskici ile olan ilişkileri, hikâyenin akışını doğru bir şekilde desteklemektedir.

Anlatım ve Üslup, metinde anlatım dili oldukça etkileyicidir. Metin, karmaşık duyguları ve yabancılaşmanın izlerini taşır. Betimlemeler okuyucuya derin bir etki bırakır. Metindeki betimlemeler yerinde doğru ve akıcıdır. Özellikle Hasan'ın gözünden yerler, insanlar ve doğa çok başarılı bir şekilde dile getirilir. Bu betimlemeler, okurun hikâyeyi zihninde canlandırmasını kolaylaştırıyor. Metindeki kelime seçimleri ve cümle yapıları metnin atmosferine uygundur. Hasan'ın yaşadığı içsel mücadele ve yabancılaşmayı hissettiren bir dil kullanılmıştır. Metin, Hasan'ın içsel bunalımını, kaybolan kimliğini ve dil kaybıyla gelen yalnızlık duygusunu oldukça başarılı bir şekilde yansıtıyor. Okuyucuda güçlü bir duygusal yankı uyandırıyor.

Zaman ve Mekân Kullanımı, metindeki zaman başlangıçta Hasan'ın geçmişini ve anılarını hatırlamasıyla verilir. Olayların gelişimi ve geçişleri tutarlıdır. Zihinsel geçişler de zamanla uyumludur. Metindeki mekân betimlemeleri Hasan'ın gözüyle anlatılır.

Mesaj ve Etki, metin okuyucuda düşündürücü ve duygusal bir etki bırakıyor. Özellikle Hasan'ın vatanından uzak olması okuyucuyu etkiliyor. Hasan'ın yaşadığı yalnızlık ve yabancılaşma temaları metnin mesajıdır.

Özgünlük ve Yaratıcılık, metin yabancılaşma ve kimlik kaybı üzerine kurgulanır. Farklı bir bakış açısıyla dil ve kültüründen uzak kalan bir çocuğun yaşadığı dil kaybı özgün bir anlatımla dile getirilir.

7.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki “Arıları Sulama Vakfı” Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Konu ve Tema; metin, doğa sevgisi, hayvanlara karşı duyulan şefkat ve yardımseverliği konu edinir ve bu konu etrafında tutarlı bir şekilde ilerler. Metinde tema açıkça işlenir, dedenin arılara ve kuşlara olan ilgisiyle tema aktarılır. Metnin işlediği konu oldukça özgündür. İnsanların hayvanlar için kurduğu vakıflara ve bir çocuğun bakış açısına dair alışılmadık bir bakış açısı sunar.

Kurgu ve Olay Örgüsü, metnin olay örgüsü mantıklı ve tutarlı bir şekilde gelişir. Öğretmenin dersinin hatırlanışı, dedenin işinin çocuk tarafından kavranması gibi unsurlar birbiriyle uyumludur. Metnin giriş, gelişme ve sonuç bölümleri arasında denge kurulmuştur. Özellikle metnin içindeki dedenin şefkatli tutumu ve hayvanlara gösterilen özen, okuyucunun ilgisine yöneliktir. Olaylar arasındaki bağlantılar açık bir şekilde kurularak, metnin her bölümü öncekiyle bağlantılı ve ilişkilidir.

Karakterler, metinde dede karakteri iyi geliştirilmiştir. Yaşlı, bilgili ve doğayı seven bir figür olarak anlatılır. Öğrenci ise meraklı ve dikkatli bir şekilde olayı gözlemler. Dedenin kişiliği ve motivasyonu net bir şekilde belirgindir. Dedenin arılara ve kuşlara olan ilgisi, doğaya olan sevgisinden gelir. Öğrenci de dedesinin bu değerli davranışını fark ederek bir adım daha olgunlaşır. Metindeki diyaloglar oldukça doğal ve karakterlere uygundur. Özellikle dedenin sade ve içten dili, metne gerçekçilik katar. Metindeki ana karakter (öğrenci) ile yan karakter (dede) arasındaki ilişki oldukça samimi ve tutarlıdır.

Anlatım ve Üslup, metinde anlatım dili sade ve anlaşılırdır. Betimlemeler yerinde kullanılmıştır. Dedenin hareketleri ve doğa tasvirleri başarılı bir şekilde aktarılmıştır. Metindeki kelime ve cümle seçimleri atmosferi iyi yansıtır. Özellikle dedenin dil

kullanımı, ona özgü bir hava oluşturur. Metin, duygu ve düşünceleri çok başarılı bir şekilde yansıtır. Özellikle doğaya ve hayvanlara duyulan sevgi hissedilir.

Zaman ve Mekân Kullanımı, metinde, zaman doğrusal bir şekilde ilerler ve metnin başından sonuna kadar tutarlıdır. Metinde mekân tasvirleri gayet yerinde ve dengelidir. Bahçe, çeşme, kuşlar ve arılar gibi unsurlar, okuyucunun zihninde canlandırılır.

Mesaj ve Etki, metin okuyucuda duyguları uyandıran ve düşündüren bir etki bırakır. Doğaya ve hayvanlara karşı duyulan şefkatli yaklaşım, okuyucuyu etkiler. Metinde anlatılmak istenen mesaj açıktır. Hayvanlar için duyulan özen ve ataların vakıflar kurarak topluma katkı sağlama anlayışı etkili bir şekilde verilmiştir. Metin hem düşündürücü hem de duygusal bir etki bırakır. Arılar için kurulan vakıf, büyük bir anlam taşır.

Özgünlük ve Yaratıcılık, metinde kurgusal açıdan yaratıcı bir yaklaşım izlenilmiştir. "Arıları Sulama Vakfı" gibi alışılmadık bir konu kullanılarak hikâye özgünleştirilmiştir. Farklı bir bakış açısı içerir. Hayvanların bakımı ve doğal yaşam konularına farklı bir açıdan yaklaşılr. Metindeki hikâye anlatımı özgündür. Dedeye dair anlatımlar ve "Arıları Sulama Vakfı" fikri yenilikçi ve anlamlı bir temaya sahiptir.

7.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Babam, Mustafa Kemal'i Kendi Evladı Gibi Severdi" Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Konu ve Tema; metin, yazarın babasının Mustafa Kemal'e duyduğu sevgiyi ve bu sevginin kuşaktan kuşağa aktarılmasını konu edinir. Metnin teması, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesine duyduğu sevgi ve bu sevginin bireysel bir aile hikâyesi üzerinden anlatılmasına odaklanır. Yazarın babasının Mustafa Kemal'e sevgisi ve ona duyduğu hayranlık; metnin tamamında öne çıkar. Aynı zamanda Mustafa Kemal'in yakın çalışma arkadaşlarının dahi edilmesiyle konu bağlamında etkili bir anlatım ortaya konulmuştur. Aile üyeleri ile Mustafa Kemal'in ilişkisi üzerinden vatan sevgisi ve kurtuluş mücadelesi anlatılırken, aynı zamanda bireysel bir kahramanlık öyküsü de sunulur.

Kurgu ve Olay Örgüsü, metinde olaylar arasında geçişler mantıklı ve birbiriyle ilişkilidir. Babasının Mustafa Kemal'e olan sevgisinin gelişimi, olaylar arasındaki

bağlantıyı kurar. Ayrıca metin, baba ve oğlu arasındaki ilişkiyi anlatırken, önemli dönüm noktalarına ve şahsi hatıralara da yer verir. Metnin giriş bölümünde babanın Mustafa Kemal'e duyduğu hayranlığa yer verilirken, gelişme kısmında bu sevginin, babanın askerî mücadelesine nasıl etki ettiğine odaklanır. Sonuçta ise, babanın Sivas'ta Mustafa Kemal'le buluşmak için yaptığı fedakârlık ve sonrasında yaşananlar anlatılır. Giriş, gelişme ve sonuç dengeli şekilde işlenmiştir. Metin, babanın duygusal derinliğini ve vatan sevgisini anlatırken, savaşın iç yüzünü ve kişisel fedakârlıkları da ortaya koyar. Bu da metni sürükleyici kılar. Metinde olaylar arasında net bağlantılar kurulmuştur. Özellikle babanın Sivas'a hareketi ve Mustafa Kemal'e duyduğu sevgi, metnin sonuna kadar tutarlı şekilde işlenmiştir.

Karakterler, metinde baba karakteri, metnin merkezinde yer alır ve oldukça iyi geliştirilmiştir. Baba karakteri, zamanla Mustafa Kemal'e duyduğu sevgiyi, bağlılığı ve vatan için verdiği mücadeleyi bünyesinde birleştirir. Babanın motivasyonu, ülkenin bağımsızlığına katkı sağlamak, Mustafa Kemal'e sadık kalmak ve ailesine örnek olmaktır. Bu özellikleri belirgin ve açık bir şekilde anlatılmıştır. Diyaloglar doğaldır ve karakterlere uygundur. Babayla oğul arasındaki diyaloglar, aynı zamanda babanın kararlarının ve felsefî bakış açısının da altını çizer. Baba-oğul ilişkisi tutarlı ve derin bir şekilde gösterilmiştir. Baba, oğluna vatanseverliği ve sorumluluğu aşılar.

Anlatım ve Üslup, metnin dili dönemine göre sade ve anlaşılırdır. Ancak ortaokul 7.sınıf seviyesi için anlaşılması güç ifadeler de barındırmaktadır. Baba-oğul arasında geçen diyaloglar, okura güçlü duygular yansıtır. Aynı zamanda anlatım tarzı da etkileyicidir. Metindeki betimlemeler yeterlidir. Babasının hastalığına dair bazı betimlemeler okurun duygusal bağ kurmasını sağlar. Metinde kelimeler, vatanseverliği, duygusal bağlılığı ve savaşın zor şartlarını doğru yansıtacak şekilde seçilmiştir. Bu da metnin atmosferine uyum sağlar. Metinde duygu ve düşünceler başarıyla aktarılmıştır.

Zaman ve Mekân Kullanımı, metinde Zaman akışı doğrusaldır. Yazarın babasının, Mustafa Kemal ile geçmişi ve anlatılan dönem arasındaki bağlantı kurulmuştur. Geçmişle olan geçişler doğal bir şekilde yapılmıştır. Mekânlar (Ankara, Sivas, İstanbul) yeterince

belirgindir. Mekânların tasvirleri, olayların geçtiği yerleri okurun zihninde canlandıracak kadar detaylı verilmiştir. Özellikle savaş ortamı ve babanın yaşadığı yerler vurgulanmıştır.

Mesaj ve Etki, metin, okuyucuda duygusal bir etki bırakır. Babasının Mustafa Kemal'e duyduğu bağlılık ve bu bağlılığın Türk milletinin kurtuluşuna olan etkisi güçlü bir mesajla verilir. Anlatılmak istenen mesaj oldukça açıktır. Vatan sevgisi, millî mücadeleye olan inanç ve sadakat vurgulanır. Metin, özellikle kişisel fedakârlıklar ve vatan için verilen mücadele üzerine düşündürücü bir etki yaratır. Aynı zamanda duygu yoğunluğu, okuru etkileme açısından oldukça başarılıdır.

Özgünlük ve Yaratıcılık, Metnin kurgusu derinlikli değil ama konu oldukça özgün seçilmiştir. Aile içindeki bireylerin vatan mücadelesine katkı sağlamaları üzerinden kişisel bir bağ kuruludur. Metindeki fikirler özgündür. Mustafa Kemal ve yakın çevresi ile olan ilişkiler, Türk milletinin tarihsel mücadelesine dair derin bir bakış açısı sunar. Metin, Mustafa Kemal'i tanıyan bir aile gözünden Mustafa Kemal'e duyulan sevgiyi ve sadakati anlatır. Bu bakış açısı, anlatımı yenilikçi ve özgün kılar.

7.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Van Gölü'nün Şafağında" Metnin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Konu ve Tema; metin, Van Gölü ve çevresindeki doğa ile insanın etkileşimini konu edinir, Ali Menco'nun gölü anlatması etrafında ilerler. Bu ana tema, gölde doğanın insan ruhunu nasıl etkilediğini keşfetmeye yönelik bir yolculuk üzerinden işlenir. Van Gölü'nün sihri, doğanın ve insanın birbirine etkisini anlatmak için kullanılmıştır. Anlatıcı, gölün renk değişimleri, güneşin doğuşu ve batışı gibi detaylarla bu etkiyi vurgular. Van Gölü'nün "sihirli" doğasını anlatmak, doğa ve insan ilişkisini derinlemesine ele almak, sıradan değil; özgün ve mistik bir bakış açısı sağlar.

Kurgu ve Olay Örgüsü, metinde olay örgüsü tutarlı ve mantıklı ilerler. Anlatıcı, Ali Menco'nun yaşamını gözlemleyerek Van Gölü'nün etkisini ve doğanın büyüsunü keşfeder. Olaylar sırayla sunulur ve mantıklı bir akışa sahiptir. Giriş bölümünde Van Gölü ve köy tanıtılır, gelişmede Ali Menco ve gölün gizemi üzerine derinleşir, sonuç kısmında ise

anlatıcı, gölün büyüsunü keşfetmiş olur. Metinde özellikle doğa tasvirlerinin zenginliği ve mistik atmosferin yaratılması sayesinde metin sürükleyiciliğini korur. Doğayla ilgili detaylı gözlemler, okurun ilgisini canlı tutar. Metinde olaylar arasında bağlantı kurulur. Ali Menco'nun verdiği bilgiler ve bağlantı oldukça belirgindir.

Karakterler, metinde ana karakter, Ali Menco karakteri oldukça iyi geliştirilmiş ve yaşlı bilgeliği ve doğa ile olan bağları detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Anlatıcı da, Ali Menco'nun gözlemlerini içsel bir merakla sorgulayan bir karakter olarak derinleşir. Ali Menco'nun kişiliği, yaşlı ve bilge bir figür olarak çok açık bir şekilde işlenmiştir. Anlatıcı ise daha çok çevresindeki dünyayı keşfetmeye odaklanmıştır, onun gelişimi Ali Menco'nun öğrettikleri ile belirginleşir. Ancak anlatıcının motivasyonları daha dolaylı bir şekilde anlatılmıştır. Metinde diyaloglar oldukça doğal ve karakterlere uygundur. Ali Menco'nun sessizliği ve konuşma tarzı, onun derinliğini ve bilgeliğini yansıtır. Anlatıcının ona olan yaklaşımı ve diyaloglar arasındaki denge iyi kurulmuştur. Ana karakter olan Ali Menco ile yan karakter olan anlatıcı arasındaki ilişki tutarlıdır. Anlatıcı, Ali Menco'dan çevreyi öğrenmeye çalışan bir figürdür ve onun bakış açısını içselleştirmektedir.

Anlatım ve Üslup, metinde anlatım dili oldukça sade ve anlaşılırdır. Betimlemeler ise etkileyicidir. Anlatıcının doğa ile kurduğu ilişkiler ve Ali Menco'nun öğütleri, metnin derinliğini artırmaktadır. Betimlemeler oldukça yeterlidir. Gölün renkleri, doğanın değişimi gibi unsurlar, okurun görsel bir deneyim yaşamasını sağlar. Detaylar, anlamı güçlendirecek şekilde sunulmuş. Metinde, kelime ve cümle seçimleri doğa ile uyumlu bir atmosfer yaratır. Duygusal ve doğayla iç içe bir anlatım tarzı, atmosferi derinleştirir. Metin, anlatıcının doğa karşısında yaşadığı hayranlık, merak ve keşfetme arzusu gibi duyguları çok başarılı bir şekilde yansıtır.

Zaman ve Mekân Kullanımı, metinde zaman akışı doğrusal ve tutarlıdır. Olaylar sırayla ilerler, zaman dilimindeki değişimler ve doğadaki etkileşimler zamanın geçişini hissedilir kılar. Mekân tasvirleri oldukça yeterlidir. Van Gölü'nün, dağların ve köyün betimlemeleri detaylı bir şekilde yapılmıştır. Gölün ve çevresinin büyümlü atmosferi okuyucunun gözünde canlanır.

Mesaj ve Etki; metin, doğa ile insan arasındaki derin bağ ve gölün büyüsunü keşfetme üzerine düşündürücü bir etki bırakmaktadır. Aynı zamanda çevreye duyarlı olma ve doğanın güzelliklerini takdir etme çağrısı yapar. Metinde verilmek istenen mesaj açıkça ifade edilmiştir. İnsan ve doğa arasındaki etkileşim, özellikle de doğanın insan ruhu üzerindeki etkisi ana mesajdır. Ayrıca, doğayı anlamanın ve ona saygı göstermenin önemi vurgulanır. Metin estetik açıdan güçlü bir etki yaratır. Doğanın güzelliklerine dair betimlemeler okuyucuyu etkiler. Aynı zamanda doğanın gücüne ve insanın onunla kurduğu ilişkiye dair derin bir düşünsel etki bırakır.

Özgünlük ve Yaratıcılık, metinde kurgu yaratıcıdır. Gölün "sihri" ve doğanın renk değişimleri gibi özgün öğeler kullanılmıştır. Bu unsurlar, metni sıradan bir doğa anlatısından öteye taşır. Van Gölü'nün mistik bir varlık gibi ele alınması, sıradan bir doğa anlatımından daha özgün bir yön kazanmasını sağlar. Metinde hikâye anlatımı özgün ve yenilikçidir. Doğaya dair gözlemlerle birlikte insan ruhunun değişimini de yansıtan bir dil kullanılmıştır.

7.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Jimnastik Dersinde" Metnin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Konu ve Tema, metin, jimnastik dersindeki bir grup çocuğun yaşadığı deneyimleri konu edinir özgüven, arkadaşlık, yardımseverlik ve toplumsal beklentiler gibi kavramları ele alır. Metnin konusu açık bir şekilde işlenmiştir. Özellikle Nelli'nin özgüven kazanması ve arkadaşlarıyla olan ilişkileri üzerinden ana tema etkili bir biçimde ortaya çıkar. Metinde çocukların duygusal ve toplumsal gelişimi özgün bir bakış açısıyla gerçekçi bir şekilde işlenmiştir.

Kurgu ve Olay Örgüsü, metinde, olay örgüsü oldukça mantıklı ve tutarlıdır. Nelli'nin jimnastik dersindeki mücadelesi, çocuğun bir toplumda yer edinme çabası gibi anlamlar taşır. Metnin giriş bölümünde Nelli'nin durumu betimlenir, gelişme bölümünde derste yaşadığı zorluklar ön plana çıkar, sonuç ise Nelli'nin başarıya ulaşmasıyla tamamlanır. Metnin kurgusu sürükleyicidir. Çocukların birbirleriyle olan etkileşimleri ve

Nelli'nin gelişimi, okurun ilgisini çeker. Olaylar arasındaki bağlantılar iyi kurulmuştur. Nelli'nin zorluklar karşısında direnmesi, Garrone'nin desteği ve arkadaşlarının alayları, olayları birbirine bağlayan güçlü bir yapı oluşturur.

Karakterler, metnin karakterleri iyi geliştirilmiştir. Nelli'nin içsel yolculuğu ve Garrone'nin desteği, metnin merkezinde güçlü bir şekilde yer alır. Diğer tip ve karakterler de metnin temasını pekiştiren yardımcı unsurlar olarak işlevseldir. Özellikle Nelli'nin ve Garrone'nin motivasyonları belirgindir. Nelli'nin özgüven kazanma çabası ve Garrone'nin yardımseverliği karakter gelişimlerini etkili bir şekilde ortaya koyar. Metindeki diyaloglar doğal ve karakterlere uygundur. Çocukların birbirleriyle kurduğu diyaloglar, yaşlarına ve psikolojik durumlarına göre gerçekçi bir şekilde yazılmıştır. Ana karakter (Nelli) ile yan karakterler arasındaki ilişkiler tutarlıdır. Özellikle Garrone ve Nelli arasındaki ilişki, metnin iletisini güçlü bir şekilde yansıtır.

Anlatım ve Üslup, metnin anlatım dili sade ve etkileyicidir. Çocukların dünyasına uygun bir dil kullanılmıştır. Betimlemeler yerinde ve yeterlidir. Çevre betimlemeleri ve karakterlerin içsel durumları etkili bir şekilde sunulmuştur. Metinde kelime seçimleri metnin atmosferine uygundur. Basit ve net ifadelerle çocukların yaşadığı duygular etkili bir şekilde aktarılmıştır. Nelli'nin yaşadığı zorluklar, içsel çatışmalar ve sonunda kazandığı güven etkili bir biçimde aktarılmıştır.

Zaman ve Mekân Kullanımı, metinde zaman akışı tutarlıdır. Metinde, jimnastik dersindeki bir anı anlatılır ve olaylar doğrusal bir zamanda gelişir. Mekân tasvirleri yeterlidir. Bahçe ve jimnastik alanı, okuyucunun gözünde canlanacak şekilde betimlenmiştir.

Mesaj ve Etki, metin okuyucuda duygusal bir etki bırakır. Özellikle Nelli'nin başarısı ve özgüven kazanması, okuyucuyu olumlu bir şekilde etkiler. Metinde verilmek istenen mesaj net ve anlaşılırdır. Mesaj, okuyucuda düşündürücü bir etki yaratır, özellikle özgüven, arkadaşlık ve yardımseverlik üzerine düşünceler uyandırır. Duygusal etki oldukça güçlü, çünkü Nelli'nin gelişimi ve başarıya ulaşması, empati kurmayı sağlar.

Özgünlük ve Yaratıcılık, metnin kurgusu yaratıcıdır. Çocukların bir arada geçirdiği bir gün ve onlara dair derin anlamlar, basit bir derste bile derinlikli bir hikâye yaratılmasını sağlamıştır. Metindeki yardımcı fikirler sıradan değil, farklı bir bakış açısı içerir. Çocukların arkadaşlık ilişkileri ve birbirlerini anlamaları üzerine yeni bir perspektif sunulur. Metinde hikâye anlatımı özgün ve yenilikçidir. Sade bir dil, çocukların içsel dünyasını keşfetmeye yönelik etkili bir anlatım tarzı oluşturulmuştur.

4.2.2 7.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ HİKÂYE EDİCİ METİNLERİN İŞLEVSEL OLARAK GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinler; bireylerin dil becerilerini geliştirmek, kişisel ve sosyal gelişimlerini desteklemek, onlara bir toplumsal değerleri aktarmak için önemli işlevsel özelliklere sahip olmalıdır. Bu metinler değerlendirilirken, metinlerin öğrencilerin hayatına olan etkileri, eğitimsel faydaları ve taşıdığı değerler göz önünde bulundurulmalıdır.

"Eskici" metni, bir çocuğun göçmenlik deneyimini işleyerek yabancılaşma, kimlik kaybı, dil ve kültür farklılıkları gibi evrensel temaları derinlemesine işler. Hasan'ın İstanbul'dan Filistin'e göç etmesi ve burada yaşadığı içsel bunalım, yalnızlık ve yabancılaşma, metnin duygusal etkisini güçlendirir. Metnin kurgusu, olayların mantıklı ve tutarlı bir biçimde sıralanmasıyla, Hasan'ın içsel mücadelesini ve kültürel çatışmalarını başarılı bir şekilde sunar. Karakterler, özellikle Hasan, çok iyi işlenmiş; dil kaybı ve kimlik bunalımını hissettiren derinlikli bir karakter olarak karşımıza çıkar. Anlatım dili, karmaşık duyguları ve yabancılaşmayı güçlü betimlemelerle okura aktarırken, bazen ağır bir dil kullanılsa da bu, metnin atmosferine uygundur. Zaman ve mekânın doğru kullanımı, olayların gelişimini ve Hasan'ın içsel değişimini yansıtır. Metin, okuru düşündüren ve duygusal bir etki bırakan bir yapıya sahiptir; özellikle göçmenlik, dil kaybı ve yalnızlık gibi temalar üzerine büyük bir etkisi vardır. Özgünlük ve yaratıcılık açısından, Hasan'ın yabancı bir kültürde var olmaya çalışırken yaşadığı bunalım, metni sıradanlıktan uzaklaştırarak yaratıcı bir

bakış açısı sunar. Sonuç olarak, metin, hem içeriğiyle hem de duygusal derinliğiyle dikkat çekici bir hikâye edici metin örneğidir.

"Arıları Sulama Vakfı" metni, doğa sevgisi, hayvanlara duyulan şefkat ve yardımseverlik gibi temaları işlerken, metnin konusu oldukça özgün bir bakış açısı sunar. Dedenin arılara ve kuşlara olan ilgisi üzerinden verilen mesaj, insanların doğaya ve hayvanlara karşı duyduğu özenin önemini vurgular. Metnin olay örgüsü, mantıklı ve tutarlı bir şekilde gelişir; öğretmenin dersinin hatırlanışı ve dedenin işinin çocuk tarafından kavranması gibi unsurlar uyumludur. Giriş, gelişme ve sonuç bölümleri arasında denge sağlanmış ve olaylar arasındaki bağlantılar açıkça kurulmuştur. Karakterler, özellikle yaşlı ve bilgili dede ile meraklı öğrenci arasında samimi bir ilişki kurularak derinleştirilmiştir. Dedenin doğaya olan sevgisi ve öğrenciye kattığı olgunlaşma, karakterler arasındaki güçlü bağları ortaya koyar. Metnin anlatım dili sade ve anlaşılırdır, betimlemelerle doğal yaşamın detayları başarılı bir şekilde aktarılmıştır. Zaman akışı doğrusal ilerlerken, mekân tasvirleri de yerinde ve dengelidir. Metin, doğaya duyulan sevginin, şefkatin ve hayvanlara yapılan yardımların önemini düşündüren ve duygusal etki bırakan bir mesaj verir. Özgünlük açısından "Arıları Sulama Vakfı" gibi alışılmadık bir kavram kullanılarak, hikâye yaratıcı ve anlamlı bir temaya sahip olmuştur. Sonuç olarak bu metin, doğaya ve hayvanlara duyulan sevgiyi, farklı bir bakış açısıyla sunarak, okuyucuda kalıcı bir etki bırakır.

"Babam Mustafa Kemal'i Oğlu Gibi Severdi" metni, tarihi figürler ve toplumsal değerlerin bir arada işlendiği bir başka örnektir. Bu metin, öğrencilerin tarih bilinci kazanmalarını sağlarken, bir babanın, Mustafa Kemal Atatürk'e olan sevgisinin anlatılmasıyla da bir rol model edinme sürecini ele alır. "Babam, her zaman Mustafa Kemal Atatürk'ü bir kahraman gibi severdi, ona duyduğu sevgi ve saygı tüm aileye de yansdı." cümlesi, tarihî kahramanların sadece geçmişi değil, günlük yaşamda nasıl bir ilham kaynağı olabileceğini öğretir. Burada, bir aile içindeki sevgi ve saygı gibi insani değerler üzerinden tarihî figürlere olan saygı ve takdir işlenir.

"Van Gölünün Şafağında" metni ise doğal güzelliklerin ve çevre bilincinin öğrencilerle paylaşılması açısından işlevsel bir örnektir. "Van Gölü, sabahın erken saatlerinde, güneşin

ilk ışıklarıyla birlikte bambaşka bir güzellik sergiliyordu." gibi bir ifadeyle, çevreye duyarlı bir bakış açısı kazandırılmak istenir. Metinde yer alan, "Doğanın içinde kaybolmuşken, içimde bir huzur vardı." cümlesiyle, öğrencilerin doğa ile iç içe olmalarının onlara nasıl ruhsal bir dinginlik sağlayabileceği anlatılır. Bu metin, hem çevreye saygıyı hem de bireysel huzurun sağlanmasının önemini vurgular.

"Jimnastik Dersinde" metni, bir jimnastik dersinde öğrenci ve öğretmen arasındaki etkileşimi konu alır. Metin, öğrencilerin fiziksel gelişimleri ve bu gelişimin psikolojik etkileri üzerine odaklanır. Öğrenci, dersin başında zorlanırken, öğretmenin rehberliğiyle zorlukları aşmaya başlar. Bu süreçte, "Dersin sonunda öğrenciler, bedenlerini tanıyarak özgüven kazandılar." şeklinde bir cümle, öğrencilere fiziksel sağlığın yanı sıra özgüven gibi zihinsel değerlerin de önemi hakkında mesaj verir. Bu metin, sadece sporun değil, disiplin ve azim gibi değerlerin de önemini vurgular. "Öğrenci, ilk başta hareketi yaparken zorlandı ama sabırlı ve azimli bir şekilde başarıya ulaştı." gibi ifadelerle, öğrenciler çaba ve başarı arasındaki ilişkiyi öğrenir.

Sonuç olarak, 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinler, hem dil becerilerinin geliştirilmesinde hem de değerlerin öğretilmesinde önemli bir işlev taşır. Bu metinler, öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklerken, tarih, doğa ve insan ilişkileri hakkında derinlemesine düşüncelerini sağlar. Ayrıca, bu metinler sadece dil becerileri kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda kişisel ve toplumsal sorumluluk bilinci aşılar.

4.2.3 8.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ HİKÂYE EDİCİ METİNLERİN İŞLEVSEL OLARAK İNCELENMESİ

2023-2024 Eğitim Öğretim yılında Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8.Sınıf Ders Kitabı'nda yer alan hikâye edici metinlerden bazıları aşağıda tabloyla gösterilmiştir:

Tablo 8.8. *Sınıf Türkçe Ders Kitabında İncelenen Hikâye Edici Metinler*

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü
Erdemler	Kaşığı	Hikâye

Millî Mücadele ve Atatürk	Bayrağımızın Altında	Anı
Birey ve Toplum	Portakal	Hikâye
Millî Kültürümüz	Göç Destanı	Destan
Doğa ve Evren	Yılkı Atı	Hikâye

8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki “Kaşığı” Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Konu ve Tema, metin çocukluk, suçluluk, itiraf ve vicdan azabı gibi kavramları konu edinir. Çocuğun suçluluk duygusuyla başlattığı süreç, vicdan azabıyla sona erer. Hem karakterin hem de okuyucunun bu duyguları hissetmesi sağlanmıştır. Metin özgün bir temaya sahiptir. Metinde aile içindeki masumiyet-suçluluk gibi konular üzerinde derinlemesine bir bakış açısı sunulmuştur.

Kurgu ve Olay Örgüsü, metindeki olay örgüsü mantıklı ve tutarlıdır. Başlangıçtaki suçluluk duygusu, gelişmedeki itiraf etme çabaları ve sonuçta gerçekleşen vicdanın rahatlaması, anlatımın akışına uyar. Metnin bölümleri arasında denge sağlanmıştır. Giriş bölümünde suçluluğun tohumları atılırken gelişme kısmında içsel çatışmalar yoğunlaşır, sonuçta ise bir çözüm (itiraf) ve affedilme arayışı ortaya çıkar. Metindeki kurgu sürükleyicidir. Olaylar arasındaki bağlantılar iyi kurulmuştur. Çocuğun duyduğu suçluluk ve korku, babasının reaksiyonları, Hasan’a karşı duyduğu suçluluk duygusunun sonucu olarak hikâye şekillenir.

Karakterler, metinde karakterler iyi geliştirilmiştir. Çocuğun içsel çatışması, Hasan’a karşı duyduğu sevgi ve suçluluk, babasının otoriter tavırları ve Dadaruh’un sakinliği gibi özellikler metnin merkezini oluşturur. Her karakterin kişiliği, motivasyonu ve gelişimi oldukça belirgindir. Çocuğun suçlulukla mücadelesi, Hasan’ın masumiyetinin ortaya çıkması, babanın sertliği ve Dadaruh’un sakinliği açık bir şekilde aktarılmıştır. Diyaloglar doğal ve karakterlere uygundur. Çocuğun masumiyetini, babanın otoriterliğini ve Dadaruh’un sakinliğini yansıtan diyaloglar kullanılmıştır. Metinde ana ve yan

karakterler arasındaki ilişkiler tutarlıdır. Çocuğun babasıyla olan korku dolu ilişkisi, Hasan’a duyduğu kardeşlik sevgisi ve Dadaruh’a karşı saygısı iyi bir şekilde aktarılmıştır.

Anlatım ve Üslup, metinde anlatım dili sade ve anlaşılırdır. Metin, okuyucuyu zorlamadan duygusal yoğunluğu hissettirecek şekilde yazılmıştır. Metindeki betimlemeler yeterlidir. Çevre, mekânlar ve karakterler hakkında yapılan betimlemeler, metnin atmosferini korur. Metnin kelime ve cümle seçimleri metnin atmosferine uygundur. Özellikle suçluluk ve korku duygularını hissettiren kelimeler dikkatle seçilmiştir. Metin, duygu ve düşünceleri çok başarılı bir şekilde yansıtır. Çocuğun içsel çatışması ve vicdan azabı, metnin her satırında hissedilir.

Zaman ve Mekân Kullanımı, metinde zaman akışı tutarlıdır. Hikâye doğrusal bir zamanda ilerler. Ancak çocuğun geçmişiyile ilgili kısa geri dönüşler, metnin içsel yoğunluğunu artırır. Metindeki mekân tasvirleri yeterlidir. Ahır, ev, dere kenarı gibi yerler betimlenmiş ve okuyucunun gözünde canlanacak şekilde anlatılmıştır.

Mesaj ve Etki, metin okuyucuda güçlü bir etki bırakır. Çocukluk dönemi hataları, masumiyetin kırılması, suçluluk ve affedilme temaları üzerinde derinlemesine bir etki yaratır. Verilmek istenen mesaj açık ve anlaşılırdır. Hataların kabul edilmesi, suçluluk duygusunun çözülmesi ve affedilmenin gücü gibi mesajlar net bir şekilde işlenmiştir. Metin düşündürücü ve duygusal bir etki yaratır. Özellikle vicdan azabı ve gerçeği itiraf etme süreçleri, okuyucuda duygusal bir etki bırakır.

Özgünlük ve Yaratıcılık, Metnin kurgusu yaratıcıdır. Çocuğun suçluluk duygusu ve itiraf etme süreci, özgün bir şekilde anlatılmıştır. Metindeki fikirler sıradan değil, farklı bir bakış açısı içerir. Çocukluk hataları ve suçluluk duygusu gibi evrensel temalar, özgün bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Metinde hikâye anlatımı özgün ve yenilikçidir. Çocuğun içsel çatışmalarının ve vicdan azabının derinlemesine işlenmesi, hikâyeye yenilikçi bir boyut katar.

8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki “Bayrağımızın Altında” Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Konu ve Tema, metin, Hatice Nine'nin hayatındaki zorluklar, kayıplar ve vatan sevgisini konu edinir. Hatice Nine, savaş ve göçler yaşayan bir kadının bakış açısıyla, bayrağa ve vatana olan bağlılığını anlatır.. Hatice Nine'nin bayrağa olan sevgisi ve hayatını bayrağın altında sona erdirmek istemesi, vatanın korunması ve yurdun bağımsızlığı temaları vurgulanır. Metinde konu açık ve etkili bir şekilde işlenmiştir. Bayrağın altındaki "toprağın" ve "kendi kimliğinin" anlamı, Hatice Nine'nin kişisel mücadelesiyle bağdaştırılır. Temanın özgünlüğü, kişinin halkı ve bayrağa duyduğu derin bağla kuvvetlenir.

Kurgu ve Olay Örgüsü, metinde Hatice Nine'nin geçmişteki mücadelesi, evinin yanması, göç etmesi ve nihayetinde bayrağın altında ölmek istemesi üzerine bir kurgu inşa edilmiştir. Bu olaylar, Hatice Nine'nin zihninde çok derin bir yer tutmuş ve metne özgün bir anlatı işlenmiştir. Metnin giriş, gelişme ve sonuç bölümleri dengelidir. Hatice Nine'nin geçmişi ile şu anki durumu arasındaki geçişler oldukça doğaldır. Olaylar arasındaki bağlar net bir şekilde kurulmuş ve anlatıcının duygusal dünyasıyla uyumludur. Metin, okuyucuyu içinde tutan bir yapıya sahip, özellikle Hatice Nine'nin geçmişten bu yana devam eden mücadelesi ve duygusal yoğunluğu metni sürükleyici kılar.

Karakterler, Metnin merkezinde yer alan Hatice Nine, çok iyi geliştirilmiş bir karakterdir. Yaşadığı travmalar ve hayat mücadelesi, onun karakterini derinleştirir. Ayrıca, dilindeki sadelik ve netlik, onun geçmişteki ve şimdiki halini anlamamızı sağlar. Anlatıcı ile Hatice Nine arasında güçlü bir ilişki vardır. Anlatıcı, Hatice Nine'ye duygusal bir bağ hisseder, onun mücadelesi ve hayatı üzerinden okuyucuya aktarılan hisler oldukça doğaldır. Metindeki diyaloglar da doğal ve yerindedir. Hatice Nine'nin konuşma tarzı, yaşının ve deneyimlerinin izlerini taşır.

Anlatım ve Üslup, metnin anlatım dili sade ve anlaşılırdır. Kelime seçimleri, metnin atmosferine ve karakterin yaşadığı duygusal anlara uyum sağlar. Betimlemeler oldukça yeterlidir. Özellikle Hatice Nine'nin yaşlı bedeni ve yüz hatları üzerinden onun içsel

dünyası ve yaşadığı sıkıntılar çok iyi betimlenmiştir. Hatice Nine'nin bayrağa olan sevgisi, yaşadığı acılar ve umutları çok iyi bir şekilde metne yansıtılmıştır. Okuyucu, onun içsel çatışmalarını ve umutlarını derinden hisseder.

Zaman ve Mekân Kullanımı, metindeki zaman akışı doğrusal ilerler. Hatice Nine'nin geçmişteki acıları ve bugünkü durumu arasındaki bağlantı net bir şekilde kurularak, zaman içinde bir geçiş yapılmıştır. Mekânlar açıkça tanımlanmış, ancak daha çok duygusal yoğunluk ön plana çıkar. Hatice Nine'nin evinin yangınla yıkılması ve onun bayrağın altındaki ölüm arzusu, mekânın değil duyguların önemli olduğunu gösterir.

Mesaj ve Etki, metin, okuyucuyu derinden etkiler. Hatice Nine'nin bayrağa olan sevgisi, vatan uğruna çektiği acılar ve onun son arzusunun basit ama derin bir anlam taşıması, güçlü bir etki yaratır. Bayrağın altındaki toprak fikri açık bir şekilde vurgulanıyor. Hatice Nine'nin tüm yaşamının, mücadelesinin ve kayıplarının arkasındaki tek gerçek, vatan sevgisi ve bayrağın altında ölüm arzusudur. Metin, okuyucuyu vatan sevgisi ve mücadelenin anlamına dair düşünmeye sevk eder.

Özgünlük ve Yaratıcılık, Metin, bir kadının göç, savaş ve kayıplar içindeki yaşamını, bayrağa duyduğu bağlılıkla anlatır. Anlatının temelinde bir halk kahramanının hayatı ve vatan sevgisi yatar, bu da metni özgün kılar. Metin, halkın sesini, yaşlı bir kadının gözünden sunarak farklı bir bakış açısı getirir. Hikâye anlatımı sade, doğrudan ve etkileyicidir. Olayların anlatımı, duygu yüklü bir şekilde sürdürülerek özgün bir tarz yaratılmıştır.

8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Portakal" Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Konu ve Tema, metin, köyden şehre ilk kez giden bir çocuğun yatılı okulda yaşadığı deneyimleri konu edinir. Metinde aileye, ev hayatına duyulan özlem ve portakal üzerinden ailesine olan sevgisi aktarılır. Metindeki ana tema, büyüme, değişim ve aileye duyulan özlem üzerine kuruludur. Ayrıca, metinde yoksul insanlarla empati, özlem ve sevgi gibi çatışmalar öne çıkar. Metnin ele aldığı konu oldukça güçlü ve evrenseldir. Metinde

büyümek, uzaklara gitmek, ilk defa farklı bir deneyim yaşamak ve bunu ailesiyle paylaşma isteği, herkesin kolayca empati kurabileceği bir şekilde işlenmiştir.

Kurgu ve Olay Örgüsü, metinde olaylar, çocuğun köydeki evinde büyümesinden, yatılı okula gitmesine, portakalı ilk kez yemesine ve ailesine duyduğu özlemi anlatan bir süreç şeklinde işlenmiştir. Girişten sonuca kadar olaylar doğal bir akışla ilerliyor. Olaylar arasındaki geçişler yerindedir. Çocuğun okula gitmesiyle hayatındaki değişimler ve bunların ardından gelen duygusal anlar, metnin bütünlüğünü sağlar. Metnin anlatımı sade ve samimidir. Bu, okuyucunun metne kolayca bağlanmasını sağlar. Özellikle portakal olayı, anlatıcının ruh halini yansıtan bir simge olarak, metni daha derin bir hale getirir.

Karakterler, Metinde ana karakter, anlatıcı çok iyi bir şekilde geliştirilmiştir. Onun içsel dünyası, ailesine olan bağlılığı, ilk deneyimlere verdiği tepkiler çok iyi yansıtılmıştır. Çocuğun doğallığı ve saf duyguları Anadolu insanının samimiyetini yansıtır. Metinde çocuğun aile ile olan ilişkileri sıcak ve içtendir. Annesiyle ve kız kardeşi Elif ile kurduğu bağlar, metnin en güçlü duygusal yönlerini oluşturuyor. Özellikle portakalın, hem fiziksel hem duygusal anlamda bir simgeye dönüşmesi, karakterlerin bağlarını derinleştirir. Metindeki diyaloglar oldukça doğal ve gerçekçidir. Çocuğun dilinden aktarılan duygu ve düşünceler samimi bir şekilde dile getirilmiştir.

Anlatım ve Üslup, metnin dili sade, anlaşılır ve içtendir. Çocuğun bakış açısıyla yazılmış olması, dilin doğal ve etkileyici olmasını sağlar. Ayrıca, anlatıcıya ait duyguların aktarıldığı bölümlerde betimlemeler oldukça etkilidir. Özellikle portakalın ilk kez yenmesi ve yemekle ilgili diğer detaylar çok canlı bir şekilde betimlenmiştir. Portakal, sadece bir meyve değil, aynı zamanda çocuğun büyüme sürecinde önemli bir dönüm noktası, özlemlerini simgeler. Çocuğun yaşadığı duygular çok iyi yansıtılmıştır. Özellikle evini, ailesini ve eski hayatını özlemesi gibi duygular güçlü bir şekilde aktarılmıştır.

Zaman ve Mekân Kullanımı, metnin zaman akışı doğrusaldır. Çocuğun okul hayatının başlangıcı ve ilk deneyimleri, geçmişteki köy hayatıyla karşılaştırılarak aktarılır. Metindeki mekânlar, özellikle köy evi ve yatılı okul, iyi tasvir edilmiştir. Çocuğun evini ve

okulunu anlattığı bölümler, ona olan bağlılığı ve özlemi vurgulamak için başarılı bir şekilde kullanılmıştır.

Mesaj ve Etki, metin, özellikle aile sevgisi ve özlemi üzerinde güçlü bir etki bırakır. Okuyucu, çocuğun duygusal dünyasına kolayca dâhil olur. Portakal, basit bir nesne olmanın ötesinde, çocuğun kalbindeki aile sevgisinin bir sembolü haline gelir. Metnin mesajı oldukça açıktır. Aile bağları, yoksulluk ve zenginlik arasındaki farklar, büyüme sürecinde karşılaşılan yenilikler ve ilk defa yaşanan deneyimler net bir şekilde aktarılmıştır. Metin, okuyucuyu düşünmeye yöneltir. Çocuğun hayatındaki basit şeylerin, ona nasıl büyük bir anlam taşıdığını ve onun için ne kadar değerli olduğunu sorgular. Ayrıca, ev ve okul arasındaki farklar, çocuklukla olgunluk arasındaki geçiş de düşündürücüdür.

Özgünlük ve Yaratıcılık, metin, basit bir hayat hikâyesinin ötesinde, derin anlamlar taşıyan bir anlatı sunar. Portakal, çok yaratıcı bir şekilde, hem bir meyve hem de bir duygunun simgesi olarak kullanılmıştır. Çocuğun bakış açısıyla yazılması, metne özgün bir hava katar. Çocuğun ilk kez karşılaştığı bir nesnenin (portakal) etkisi, hem kişisel hem de kültürel bir keşif gibi anlatılmıştır. Anlatıcının dili, onun içsel dünyasını ve yaşadığı duygusal değişimi yansıtarak metni özgün ve etkileyici kılar.

8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki “Göç Destanı” Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Konu ve Tema, metin, Uygurların kutsal bir kayayı kaybetmesi ve buna bağlı olarak yaşadıkları felaketleri konu edinir. Bu kayayı kaybettikten sonra, halkın göç etmesi ve yeni bir yerleşim alanı arayışı anlatılır. Metnin ana teması, kutsal kabul edilen taşın kaybının ardından gelen felakettir. Kaybedilen kutsal taşın, Uygurlar için manevi ve kültürel anlamı büyüktür. Bu kayıp, halkı büyük bir felakete sürükler ve sonunda göç etmek zorunda bırakır. Göç, yeni bir başlangıcı simgeler ve halkın yeniden varoluşuna olan inancı yansıtır. Metin, kayıp, felaket ve yeniden doğuş gibi evrensel duyguları işler. Ayrıca, halkın kutsal değerlere ve manevi sembollere olan bağlılığına dikkat çeker.

Kurgu ve Olay Örgüsü, metinde olaylar, bir ağacın gövdesinde belirlenen beş kutsal çocuğun doğuşu, Uygur halkının bunları büyütüp hakan seçmesi, halkın kutsal taşı kaybetmesi ve ardından gelen göç sürecini kapsar. Olaylar arası geçişler mantıklı ve doğal bir akışla işlenmiştir. Olayların birbiriyle ilişkisi, dengesi ve uyumu başarılı şekilde sağlanmıştır. Özellikle halkın kutsal taşı kaybetmesiyle yaşadıkları felaket ve sonrasında gelen göç, olayın dönüm noktalarını net bir şekilde ortaya koyar. Metin sürükleyici bir şekilde ilerler. Her yeni gelişme, halkın ruh halini ve kaderlerini etkileyen büyük bir değişimi beraberinde getirir. Kutsal taşın kaybolması, halkı sarsar ve metne duygusal bir yoğunluk katar.

Karakterler, metindeki karakterler, toplumsal rollerine ve mitolojik bağamlarına uygun olarak işlenmiştir. Sungur Tigin ve diğer Tiginler kutsal çocuklar olarak öne çıkar ve halk için çok önemli bir sembol haline gelir. Yeni hakanın tutumu da halkın geleceği açısından kritik bir rol oynar. Hakanlar arasındaki ilişki, toplumun bekâsını sağlama çabasıyla şekillenir. Ayrıca, halk ile doğa ve hayvanlar arasındaki ilişki de önemli bir yer tutar; taşın kaybolmasının ardından doğa da sanki bir tepki verir. Metin, karakterlerin eylemlerini halkın geleneksel değerlerine ve mitolojik anlayışına dayandırarak gerçekçi kılar. Ayrıca, doğa ve hayvanların duygusal tepkileri de metnin mitolojik havasını güçlendirir.

Anlatım ve Üslup, metinde dil, destansı bir üslupla kullanılmıştır. Bu, konunun büyüklüğünü ve olayların derinliğini yansıtmak için uygun bir yöntemdir. Anlatıcı, halkın manevi değerlerine olan bağlılığını ve kutsal saydığı unsurları büyük bir saygıyla dile getirir. Özellikle kayıp taş ve doğanın tepkileri betimlenirken kullanılan imgeler oldukça güçlüdür. Taşın kaybolması ve doğanın buna verdiği tepki, metnin mistik atmosferini pekiştirir. Halkın göç etme kararına gelene kadar yaşadığı duygusal değişimler çok iyi aktarılır. İlahî bir işaret olarak kabul edilen “Göç!” sesleri, halkın kaderini belirleyen büyük bir yönlendirici güç olur.

Zaman ve Mekân Kullanımı, metnin zaman akışı doğrusal aralıklı bir şekilde ilerler. İlk başta kutsal çocukların doğumu, sonra halkın taşın kaybolmasına verdiği tepki ve son

olarak göç olayının yaşanması bir süreç olarak işlenir. Zaman içinde halkın uğradığı değişim ve felaketler, metnin dramatik yapısını güçlendirir. Metinde mekân, Uygur toprakları, dağlar, taşlar ve doğa unsurları üzerinden sembolize edilmiştir. Özellikle kutsal taşın yer aldığı dağlar ve taşlar, halkın inancını ve bağımlılığını simgeler. Taşın kaybolmasından sonra yerleşim yeri arayışı ve son durak Beş Balıg, halkın yeniden doğuşunu anlatır.

Mesaj ve Etki, metin, kayıp ve felaketin ardından yeni bir başlangıç yapmanın nedenli zorlayıcı ve anlamlı bir şey olduğunu vurgular. Ayrıca, halkın kutsal değerlere olan bağlılığı ve bu değerlerin kaybı üzerine derin bir mesaj verir. Bu, kültürel ve manevi değerlerin korunmasının önemini de hatırlatır. Metnin mesajı oldukça açıktır. Kutsal değerlere sahip çıkmanın ve bu değerleri kaybetmenin büyük sonuçlar doğurduğu anlatılır. Göç, kayıp ve yeniden doğuş temaları, okuyucuyu derin düşüncelere sevk eder. Halkın doğaya ve kutsal değerlere olan bağlılığı, günümüz insanına da farklı açılardan mesajlar verebilir

Özgünlük ve Yaratıcılık, metin, geleneksel destan anlatımıyla özgün bir şekilde kurgulanmıştır. Kaybolan taş ve halkın göç etme kararı gibi sembolik ögeler, metnin yaratıcı yönünü pekiştirir. Ayrıca, taşın etrafında gelişen olaylar ve doğanın buna verdiği tepkiler, metnin derinliğini artıran unsurlardır. Metnin bakış açısı, halkın göçü ve kayıp üzerinden halkın manevi dünyasını yansıtan bir mitolojik bakış açısıdır. Bu bakış açısı, metnin etkileyciliğini artırır. Hikâye anlatımı, destan geleneğinin özelliklerini taşır. Halkın kaderi, büyük bir göç ve yeniden doğuş süreciyle anlatılırken, mistik unsurların etkisiyle hikâye daha derinleşir.

8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki “Yılkı Atı” Metninin Hikâye Edici Metin Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Konu ve Tema, metin, doğa, özgürlük, hayatta kalma mücadelesini konu edinir ve hayvanların içgüdüsel davranışları üzerine yoğunlaşır. Doğanın zorlukları ve yılkı atlarının yaşadığı mücadele, özgürlük ve hayatta kalma temalarını derinlemesine işler. Metnin

konusu özgün bir şekilde ele alınmıştır. Özellikle ylık atlarının yaşadığı zorluklar ve hayatta kalma mücadelesi, sıradan bir tema olmanın ötesinde özgün bir anlatım sergiler.

Kurgu ve Olay Örgüsü, Metinde olay örgüsü mantıklı ve tutarlıdır. Hikâye, köyden sürülen ylık atlarının dağlarda hayatta kalma mücadelesini anlatır ve her bir olay bir sonrakine doğru bir şekilde bağlanır. Metnin giriş, gelişme ve sonuç bölümleri dengelidir. Giriş bölümünde İbrahim'in Dorukısarak'ı köyden sürmesi ile hikâye başlar. Gelişme kısmında atların mücadelesi detaylandırılır ve sonuçta Çılkır'ın ölümü ile biter. Metnin kurgusu sürükleyici ve ilgi çekicidir. Doğanın zorlukları ve atların hayatta kalma mücadelesi, oldukça güçlü bir şekilde aktarılmış ve okuyucuyu içine çeken bir anlatıma sahiptir. Metinde olaylar arasındaki bağlantılar iyi kurulmuştur. Her bir gelişme, bir sonraki olaya doğal bir şekilde bağlanır ve metnin akışını bozmadan devam eder.

Karakterler, metinde ylık atlarının hayatta kalma mücadelesi üzerinden karakter geliştirilmiştir. Hayvanların içsel bir gelişimi olmasa da, hayatta kalma içgüdülerine dayalı güçlü bir betimleme vardır. Özellikle Dorukısarak ve Çılkır gibi ana karakterler üzerine yoğunlaşır. Karakterlerin kişilikleri daha çok dışsal davranışlarla yansıtılmıştır. Motivasyonları, hayatta kalma içgüdülerine dayanır. Metinde karakterler insan dışı varlıklardan seçildiği için hikâye metin türüne uygun olarak diyalog bulunmamaktadır. Bunun yerine, karakterlerin içgüdülerine dayalı davranışları betimlenmiştir. Hayvanlar arasında bir hiyerarşi ve grup içi ilişki vardır, ancak insan ilişkilerine benzer ilişkiler bulunmaz. Bu ilişkiler, doğa ile mücadelenin bir yansıması olarak tutarlıdır.

Anlatım ve Üslup, metnin anlatım dili sade, etkileyici ve anlaşılırdır. Betimlemeler oldukça güçlü ve doğanın acımasız koşulları net bir şekilde aktarılmıştır. Metinde betimlemeler yeterlidir. Doğanın zorlukları, kış koşulları ve kar fırtınası gibi unsurlar detaylı bir şekilde tasvir edilir. Metindeki kelime ve cümle seçimleri atmosferi güçlendirir. Özellikle doğa unsurları betimlenirken kullanılan kelimeler oldukça etkileyicidir. Metin duyguları ve düşünceleri başarıyla yansıtır. Çılkır'ın ölümünden sonra duyulan hüznün ve doğanın zorluğu okuyucuda derin bir etki bırakır.

Zaman ve Mekân Kullanımı, metindeki zaman akışı tutarlı ve doğrusal bir şekilde ilerler. Olaylar arasında geri dönüşler veya karmaşık zaman sıçramaları bulunmaz. Metindeki mekân tasvirleri de yeterlidir. Özellikle dağlar ve kar fırtınasının betimlemeleri, okurun gözünde canlanmasını sağlar.

Mesaj ve Etki, metin okuyucuda güçlü bir etki bırakır. Doğanın zorlukları, özgürlük ve hayatta kalma mücadelesi gibi derin temalarla duygusal bir bağ kurar. Metindeki mesaj açık ve anlaşılırdır. Doğanın zorluklarıyla yüzleşen hayvanlar üzerinden özgürlük ve hayatta kalma mücadelesi anlatılır. Özellikle atların acımasız doğada hayatta kalma mücadelesi derin bir empati uyandırır.

Özgünlük ve Yaratıcılık, metnin kurgusu yaratıcıdır. Yılkı atlarının doğada hayatta kalma mücadelesi, özgün bir bakış açısı sunar ve doğa ile hayvan arasındaki ilişkiyi farklı bir biçimde ele alınır. Metindeki fikirler farklı bir bakış açısı içerir. Yılkı atlarının hayatta kalma mücadelesi ve özgürlük teması, çoğu metinde karşımıza çıkan bir tema olsa da burada özgün bir biçimde işlenmiştir. Hikâye anlatımı özgün ve yenilikçidir. Hayvanlar üzerinden doğa ve özgürlük temaları işlenmiş ve bu yaklaşım, metni yenilikçi kılar.

4.2.4 8.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ HİKÂYE EDİCİ METİNLERİN İŞLEVSEL OLARAK GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

8.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinler, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmenin ötesinde, edebî zevk kazanmalarına, eleştirel düşünme yetilerini artırmalarına ve millî-manevi değerlerle buluşmalarına katkı sağlamaktadır.

“Kaşığı” metni, çocukluk dönemindeki vicdani hesaplaşmaları, kardeş ilişkilerini ve pişmanlığı merkeze alan bir hikâye olarak dikkat çekmektedir. Ömer Seyfettin'in bu klasiği, yalın ama etkileyici anlatımıyla öğrencilere anlatıcının bakış açısı ve gerçekçi betimlemeler konusunda önemli kazanımlar sunmaktadır. Aynı zamanda bireysel sorumluluk, doğruluk ve adalet gibi evrensel değerlerin anlatımı, çocuk edebiyatı için klasik bir örnek oluşturmasını sağlamaktadır.

“Bayrağımızın Altında” metni, millî birlik ve beraberlik duygusunu pekiştiren, vatanseverlik temasını işleyen bir anlatıya sahiptir. Bu metin, tarihsel ve toplumsal bilinci geliştirmek amacıyla seçilmiş olup, semboller aracılığıyla (bayrak, özgürlük, bağımsızlık vb.) derin anlam katmanları oluşturmaktadır. Metinde, duygu yükünün yoğun olduğu, okurda bir aidiyet hissi oluşturmayı amaçlayan bir anlatım öne çıkmaktadır.

“Portakal” metni, psikolojik ve dramatik unsurların öne çıktığı, bireysel ve toplumsal değerler üzerine derinlemesine düşündüren bir yapıya sahiptir. Yoksulluk ve aile özlemi temalarını merkeze alan bu hikâye, betimleyici anlatımı ve karakterlerin içsel dünyalarını çarpıcı bir şekilde yansımasıyla dikkat çekmektedir. Olaylar, vicdan ve fedakârlık kavramları çerçevesinde ele alınarak, öğrencilere empati yetisini geliştirme fırsatı sunmaktadır.

Göç Destanı, Türk mitolojisinin ve destan geleneğinin önemli bir örneği olarak ders kitabında yer almaktadır. Sözlü edebiyat geleneğinin temel unsurlarını içeren bu metin, tarihi ve kültürel bağlamda öğrencilere Millî kimlik bilinci kazandırma amacı taşımaktadır. Aynı zamanda, destan türüne ilişkin anlatı teknikleri, epik anlatım ve kahramanlık gibi kavramlar üzerinde durularak edebî ve kültürel bir kazanım sağlanmaktadır.

Yılkı Atı, insan ve doğa ilişkisini merkeze alan, toplumsal değişim ve doğanın döngüsüne vurgu yapan bir metin olarak dikkat çekmektedir. Abbas Sayar'ın realist anlatımıyla kaleme aldığı bu eser, insan ve hayvan ilişkisi üzerinden metaforik bir anlatı oluşturarak bireyin doğaya olan yabancılaşmasını ve modernleşme sürecindeki değişimleri ele almaktadır. Metnin içerdiği doğa tasvirleri ve olay örgüsü, öğrencilere edebî okuma becerileri kazandırmanın yanı sıra ekolojik duyarlılığı da geliştirme imkânı sunmaktadır.

Sonuç olarak, 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinler, edebî değer taşımalarının yanı sıra, öğrencilerin dil becerilerini, eleştirel düşünme yetilerini ve değerler eğitimi kapsamında kazanımlarını destekleyen içeriklere sahiptir. Bu metinler aracılığıyla öğrenciler, hem bireysel hem de toplumsal düzlemde farkındalık geliştirerek, edebî ve kültürel mirasın bir parçası olma bilinci kazanmaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularından yola çıkılarak ulaşılan sonuçlara yer verilmektedir. Ders kitabı yazarları, ders kitabı hazırlama komisyonu, öğretmenler, yayınevleri ve araştırmacılara öneriler sunulmaktadır.

5.1. Sonuçlar

Yapılan değerlendirmede Türkçe derslerinin temelini oluşturan metinlerin yer aldığı ders kitapları o yaş grubundaki öğrencilerin düzeyleri, ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda yazılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Araştırmada 7. ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarının metin açısından bilgilendirici ve hikâye edici bağlamında incelenmesine karar verilmiştir. Kitaba alınacak metinler, temaya uygun olarak öğrencilerin yaş grubu, sosyal, psikolojik ve duygusal yönleri dikkate alınarak seçilmelidir. Araştırmada ders kitabında yer alan metinlerin bilgilendiricilik ve hikâye edici yapı özellikleriyle bu metinlerin işlevselliğini incelemek ve değerlendirmek amacıyla her kitaptan onar metin incelenmiştir. Bilgilendirici metinlerin işlevselliği; doğruluk ve gerçeklik, bağlam ve bakış açısı, üslup, organizasyon olmak üzere dört alt kategoride; hikâye edici metinlerin işlevselliği ise konu ve tema, kurgu ve olay örgüsü, karakterler, anlatım ve üslup, zaman ve mekân kullanımı, mesaj ve etki, özgünlük ve yaratıcılık yedi alt kategorideki soruların cevaplanmasına göre incelenip çözümlenmiştir. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

5.1.1. Türkçe Ders Kitaplarındaki Bilgilendirici Metinlerin Değerlendirilmesi

Bilgilendirici metinlerde doğruluk ve gerçekliğe uygunluk, bağlam ve bakış açısının hayata görelilik, üslubun öğrencilerin dil yeterliliği seviyesine görelilik ve metin organizasyonunun metin ölçütleri doğrultusunda olması Türkçe derslerinin genel ve özel amaçlarına ulaşması bakımından önem arz etmektedir.

Araştırmada incelenen 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinler, dört temel ölçüte göre analiz edilmiştir: doğruluk ve gerçeklik, bağlam ve bakış açısı, üslup ve organizasyon. İncelenen metinlerin büyük bir kısmını akademik bilgi aktarımına dayalı, nesnel ve bilimsel metinler oluşturmıştır.

Doğruluk ve gerçeklik boyutunda, metinlerin bilimsel ve akademik kaynaklara dayandığı görülmüş olup, bilgilerin güncellenme düzeyi ve kaynağın belirtilme oranının çeşitlilik gösterdiği tespit edilmiştir. Bağlam ve bakış açısı yönünden, metinlerin didaktik özelliğinin korunduğu ve öğrencilere eleştirel düşünme becerisi kazandırma konusunda bazı eksiklikler taşıdığı belirlenmiştir. Üslup olarak metinlerde sade ve anlaşılır bir dil kullanılmakla birlikte, bazı metinlerin ağır akademik terimler içermesi öğrenci seviyesine uygun olmadığı gözlemlenmiştir. Organizasyon açısından ise metinlerin büyük çoğunluğunun mantıksal bir sıralamayla sunulduğu, bağlam ve bütünlük açısından tutarlı olduğu tespit edilmiştir.

Ancak, metinlerin bölgesel ve kültürel çeşitliliği yeterince yansıtmadığı ve konuların tek bir perspektiften ele alındığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, metinlerin güncellenmesi, gündelik hayatla ilişkisinin daha belirgin hâle getirilmesi ve öğrencilerin etkin katılımını sağlayacak etkileşimli unsurların eklenmesi önerilmektedir.

Yapılan analizler sonucunda, 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinlerin, belirlenen yaş grubunun bilişsel düzeyine ve dil seviyesine yeterli düzeyde uyum sağlayamadığı tespit edilmiştir. Bu metinlerin bilimsel yapı, anlatım ve üslup açısından Türkçenin güzelliğini yansıtacak güce sahip olmadığı ve eleştirel okuma

becerilerini destekleyici nitelikte bulunmadığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, söz konusu metinlerin, Türkçe derslerinin içeriğini zenginleştirmede ve öğrencilerin okuma becerilerini geliştirme noktasında yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. 8.sınıf ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinlerin ise uygun görülen metin ölçütleri açısından daha yeterli olduğu, bilimsel doğruluk ve gerçeklik esaslarına uygunluk gösterdiği belirlenmiştir. Genel anlamda, Türkçe ders kitaplarında bilgilendirici metinlerin öğretim hedefleri doğrultusunda öğrenci merkezli bir yaklaşımla tasarlanmadığı ve yaş seviyelerine göre bazı metinlerin öğrenci seviyesine göre ağır olduğu gözlemlenmiştir.

5.1.2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye edici Metinlerin Değerlendirilmesi

Araştırmada 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinler, konu ve tema, kurgu ve olay örgüsü, karakterler, anlatım ve üslup, zaman ve mekân kullanımı, mesaj ve etki, özgünlük ve yaratıcılık gibi yedi temel özellik açısından incelenmiştir.

Konu ve tema boyutunda, metinlerin büyük bir kısmını evrensel ve toplumsal değerleri ele alan konular oluşturmakta olup, ancak bazı temaların tekrarlandığı ve çeşitliliğin sınırlı olduğu belirlenmiştir. Kurgu ve olay örgüsü açısından, metinlerin çoğunluğunda giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin tutarlı olduğu, ancak bazı metinlerde olay örgüsünün gelişiminin yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.

Tip ve karakterlerin incelenmesinde, genellikle tek boyutlu ve sınırlı gelişmiş tip ve karakterlere yer verildiği, karakterlerin psikolojik ve sosyolojik derinliklerinin bazı metinlerde yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Anlatım ve üslup açısından, metinlerin genel olarak akıcı ve anlaşılır bir dil kullandığı ancak bazı metinlerde fazla didaktik bir anlatımın tercih edildiği belirlenmiştir.

Zaman ve mekân kullanımı boyutunda, metinlerin çoğunluğunda zaman ve mekân unsurlarının belirgin olduğu, ancak bazı metinlerde bu unsurların belirsiz bırakıldığı saptanmıştır. Mesaj ve etki boyutunda, metinlerin genellikle olumlu değer yargılarını

desteklediği, ancak bazı metinlerde mesajların öğrencilere doğrudan sunulduğu ve eleştirel düşünmeyi teşvik edecek açıklıklar içermediği belirlenmiştir.

Özgünlük ve yaratıcılık boyutunda, metinlerin büyük bir kısmının klasik anlatı tekniklerine dayandığı, yenilikçi ve özgün anlatım biçimlerinin azınlıkta kaldığı gözlemlenmiştir. Öneri olarak, metinlerin daha yenilikçi ve çoğulcu bir bakış açısıyla seçilmesi, karakterlerin daha derinlemesine işlenmesi ve öğrencilerin eleştirel düşünmesini destekleyecek açıklıklara yer verilmesi gerekmektedir.

Hikâye edici metinlerin, yaş grubunun ilgi, ihtiyaç ve isteklerine daha uygun olduğu ve hem öğretmenler hem de öğrenciler açısından ders işleme sürecini destekleyici nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.2.Öneriler

Ders kitaplarına metin seçilirken hassas değerlendirmeler yapılmalıdır. Ders kitabı olarak okutulacak kitaplar hazırlanırken ilgili kurul ve komisyonların titizlikle hedef kitlenin bilgi, beceri, ilgi, ihtiyaç ve psikososyal durumlarına önem vermeleri; geri bildirimlerin yorum ve değerlendirmelerin dikkate alması sağlanmalıdır. Bunun yanında aşağıdaki durumlara göre ders kitapları düzenlenmeli ve hazırlanmalıdır:

5.2.1. Ders Kitaplarında Metin Seçimi ve İçerik Düzenlemeleriyle İlgili Öneriler

Ders kitaplarına metin seçilirken, metin ilkeleri ve pedagojik hedefler doğrultusunda dikkatli seçim süreci uygulanmalıdır.

Bilgilendirici metinler, öğrencilerin yaş gruplarına uygun olarak düzenlenmeli ve türün en seçkin örneklerinden oluşturulmalıdır.

Hikâye edici ve şiir türündeki metinler seçilirken öğrencilerin estetik düşüncelerini ve edebî zevklerini geliştirecek biçimde, günümüz çocuklarının dünyasına hitap eden içeriklerden seçilmeli öğrencilerin dil gelişimi ve edebî zevk kazanımı dikkate alınmalıdır..

Bilgilendirici metinler daha anlaşılır bir dille sunulmalı ve akademik bilgiyi destekleyici özellikler taşımalıdır.

5.2.1.1.Ders Kitabı Yazarlarına Yönelik Öneriler

Öğrencilerin yaş düzeyleri, ilgi alanları ve bilişsel gelişim seviyelerine uygun metinler seçilmelidir.

Metinlerin eleştirel düşünmeyi teşvik edici, sorgulayıcı ve çok boyutlu olmasına özen gösterilmelidir.

Farklı kültürleri, tarihsel perspektifleri ve dünya görüşlerini yansıtan metinlere yer verilmelidir.

Akademik bilgi, öğrencinin ilgisini çekecek akıcı ve anlaşılır bir dille sunulmalıdır.

Bilgilendirici ve hikâye edici metinlerin içeriğini dengeleyerek öğrencilerin dil gelişimini destekleyecek metinler tercih edilmelidir.

5.2.1.2.Metin Yazarlarına Yönelik Öneriler

Öğrencilerin ilgisini çekebilecek, hayal gücünü ve yaratıcılığını geliştirecek özgün ve sürükleyici metinler yazılmalıdır.

Hikâye edici metinlerde karakter, olay örgüsü ve mekân kullanımı gibi unsurları daha zengin ve etkileyici hale getirilmelidir.

Eğitici metinlerde akademik doğruluktan ödün vermeden yalın, akıcı ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır.

Farklı anlatım biçimleri (diyaloglar, iç konuşmalar, betimleyici anlatımlar vb.) kullanılarak metinler çeşitlendirilmelidir.

Okuma sevgisini artıran, öğrenciyi düşünmeye sevk eden, sanatsal ve kültürel değer taşıyan metinler üretilmelidir.

5.2.2. Bilimsel ve Akademik Çevrelere Öneriler

Ortaokul ders kitaplarının, alanında uzman akademisyenlerden oluşan bir kurul tarafından denetlenmesi sağlanmalıdır.

Kitap yazım sürecinde, ilgili alan uzmanları tarafından bilgilendirici metinlerin öğrencilerin yaş gruplarına uygun olarak özel olarak yazdırılması sağlanmalıdır.

5.2.2.1.Kitap Yazarlarına Yönelik Öneriler

Ders kitaplarını hazırlarken uzman görüşlerini dikkate alarak bilimsel ve pedagojik kriterlere uygun yayın politikaları belirlenmelidir.

Kitap içeriklerinde çeşitliliği artırmak için farklı yazar ve akademisyenlerin katkı sunmaları sağlanmalıdır.

Metinlerin güncelliği korunarak her yıl revizyon süreçlerine önem verilmelidir.

Teknolojinin eğitimdeki rolü göz önünde bulundurularak interaktif ve dijital destekli materyaller geliştirilmelidir.

Eğitimcilerin ve öğrencilerin geri bildirimleri dikkate alınarak kitapları daha işlevsel hale getirecek düzenlemeler yapılmalıdır.

5.2.2.2. Kitap Hazırlama Komisyonuna Öneriler

Ders kitaplarında kullanılan metinlerin pedagojik, dilbilimsel ve bilimsel açıdan uygun olup olmadığını değerlendirilmelidir.

Metin seçiminde farklı disiplinlerden uzmanların görüşleri alınarak çeşitlilik artırılmalıdır.

İçeriğin güncelliğini sağlamak için belirli aralıklarla revizyon ve değerlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Kültürel ve bölgesel çeşitlilik gözetilerek her kesimden öğrencinin kendini bulabileceği içerikler oluşturulmalıdır.

Bilgilendirici metinlerde bilimsel doğruluk ve nesnelliğe dikkat edilmeli, önyargılardan kaçınılmalıdır.

5.2.2.3.Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Ders kitaplarında kullanılan bilgilendirici ve hikâye edici metinleri dil, anlatım, içerik ve pedagojik yeterlilik açısından inceleyen çalışmalar yapılmalıdır.

Öğretmenlerin ve öğrencilerin ders kitaplarındaki metinleri nasıl algıladığına dair anket ve mülakat çalışmaları düzenlenmelidir.

Eğitimde kullanılan metinlerin toplumsal ve kültürel etkileri değerlendirilmelidir.

Hikâye edici metinlerin öğrencilerin dil ve duygu gelişimine olan etkilerini analiz eden akademik çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

Uluslararası eğitim programlarında kullanılan ders kitapları ile karşılaştırmalı çalışmalar yapılarak ders kitaplarının gelişimine katkı sağlanmalıdır.

5.2.3. Öğretmen ve Öğrenci Merkezli Yaklaşım

Öğretmenler, ders kitaplarındaki metinlerin içeriği, dil kullanımı ve metinsellik ölçütleri konusunda hizmet içi eğitimlerle desteklenmelidir.

Ders kitapları, öğrencilerin ilgi ve seviyelerine göre esnek düzenlemeler yapılabilecek şekilde hazırlanmalıdır.

Bölgesel, kültürel ve pedagojik farklılıklar göz önünde bulundurularak, öğretmenlere belirli ölçülerde metin seçme ve uyarlama esnekliği tanınmalıdır.

Ders kitaplarındaki metinleri öğrencilere daha etkili bir şekilde sunmak için yaratıcı öğretim teknikleri kullanılmalıdır.

Metinler üzerine eleştirel düşünme ve tartışma etkinlikleri düzenlenerek öğrencilerin analiz becerileri geliştirilmelidir.

Derslerde öğrencilerin metinlere aktif katılımını sağlamak amacıyla okuma stratejileri, yaratıcı yazma ve tartışma etkinlikleri gerçekleştirilmelidir.

Farklı öğrenme seviyelerindeki öğrenciler için metinleri uygun hale getirecek ek materyaller geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aktaş, Ş.(2022). *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili (Teori ve Uygulama)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Akyol, H. (2005). *Türkçe İlk Okuma Yazma Öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Akyol, H. (2011). *Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Akyol, H. (2014). *Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, Y. (2008). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2008*. Ankara: Pegem Akademi.
- Altunbay, M. (2020). Yazma Eğitimin Temel Kavramları. Ed. Ü. Şen, *Dil Eğitiminin Temel Kavramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aslan, C. (2013). Çocuk edebiyatı metinlerinin eğitsel işlevleri. *Türk Dili*, 739, 74–83.
- Aydın, G. (2020). Yazma Eğitimi ile İlgili Temel Kavramlar. Ed. H. Karatay, *Dil Eğitiminin Temel Kavramları*. Ankara: Asos Yayınları.
- Aytaş, G. (2006). Edebî türlerden yararlanma. *Millî Eğitim Dergisi*, 34, (169). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/Millîegitim/issue/36938/422340> adresinden erişilmiştir.
- Banguoğlu, T.(2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Başaran, M. (2020). Metinler ve Metinlerle İlgili Anlam Kurma Soruları. Ed. H. Akyol, A. Şahin, *Türkçe Öğretimi Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bilgin, N. (2006). *İçerik analizi: Teknikler ve örnekler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (21. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Calp, M. (2005) *Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çalışkan, H. (2011a). Bilgilendirici metinlerin yapısal özellikleri ve öğretimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3), 1367–1390.
- Çalışkan, N. (2011b). Öğretici metinlerin yapı ve içerik özellikleri açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 6(3), 455–470.
- Çeçen, M. A., & Aydın, İ. (2015). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik ölçütleri açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(1), 1–17.
- Coşkun, E. (2019). *Edebiyat eğitimi ve hikâye edici metinler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Demir, T. (2017). *Metin analizi teknikleri*. Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö.(1999). *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Demirel, Ö.(2002). *Türkçe Ve Sınıf Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dilidüzgün, S. (2010). *Metindilbilim ve Türkçe öğretimi*. Ankara: Morpa Yayınları.
- Doğan, Y.(2009). Konuşma Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Etkinlik Önerileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 7(1), 185-204.(elektronik)
- Doğan, Y. (2020). Dinleme/İzleme Eğitimi İle İlgili Temel Kavramlar. Ed. H. Karatay, *Dil Eğitiminin Temel Kavramları*. Ankara: Asos Yayınları.
- Ekiz, D. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Yaklaşım, yöntem ve teknikler* (4. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erdal, N. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7 Ders Kitabı*. Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Erdem, İ. (2020). Konuşma Eğitimi İle İlgili Temel Kavramlar. Ed. H. Karatay, *Dil Eğitiminin Temel Kavramları*. Ankara: Asos Yayınları.
- Ergin, A ve Birol, C.(2000). *Eğitimde İletişim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Ergin, M.(2012). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- Eselioğlu, H., Set, S. ve Yücel, A. (2022). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabı*. Ankara: Ada Matbaacılık.
- Göçer, A. (2018). Türkçe ders kitaplarında metin seçimi sorunu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 1042–1056.
- Göğüş, B. (1978). *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Göğüş, B. (2007). *Türkçe öğretimine genel bir bakış*.Ankara: Pegem Akademi.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: PegemA Yayıncılık
- Günay, V.D. (2007). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Güneş, F. (2016). *Türkçe Öğretiminde Yaklaşımlar Modeller*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Johnson, K.O.(1951). The Effect of Classroom Training Upon Listening Comprehension. *The Journal of Communication*, I, 58.
- Karatay, H. Vd. (2020). *Dil Eğitiminin Temel Kavramları*. Ankara: Asos Yayınları.
- Kuş, E. (2019). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Nicel-nitel ve eleştirel kuram metodolojileri* (3. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kavcar, F., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (2005). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Engin Yayınları.
- Kıran, Z., Eziler Kıran, A. (2018). *Dil Bilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kolaç, E. (2009). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 594–626.
- Millî Eğitim Temel Kanunu (1973). “1739 Sayılı Kanun”, T.C. Resmi Gazete, 14574, 24 Haziran 1973.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6.7.8. Sınıflar)* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB. (2018). *Türkçe dersi(1-8.Sınıflar)öğretim programı*. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8.Sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). *Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı: Metin seçimi esasları*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2025). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özdemir, E.(1983). *Okuma Sanatı, Nasıl Okumalı? Neler Okumalı?*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Özdemir, E.(1990). *Okuma Sanatı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Özdemir, E.(1998). *Eleştirel Okuma*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Özbay, M. (2012). *Anlama Teknikleri II: Dinleme Eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. (2013a). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. (2013b). *Anlama Teknikleri I: Okuma eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Öztürk, E., & Karakuş, N. (2022). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin nitelik bakımından incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (26), 230–249.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- PIRLS(Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi), (2001). *Ulusal Rapor*. Web:<http://egitek.meb.gov.tr/earged/arasayfa.php?g=26> adresinden erişilmiştir.
- Sever, S. (2011). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S. (2015). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Sığı, Ü. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Beta Yayınları.
- Sidekli, S.(2014). Metin öğretimi. Ed. M. Yılmaz, *Yeni gelişmeler Işığında Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Şen, Ü. Vd.(2020). *Dil Eğitiminin Temel Kavramları*. Ankara: PEGEM Akademi.
- Taşkaya, M.S. (2014). Konuşma Eğitimi. Ed. M. Yılmaz, *Yeni gelişmeler Işığında Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- TDK Sözlük, Akalın, Ş. Vd.(2010). *Büyük Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Temizyürek, F. (2016). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğrenci gelişimine katkısı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(2), 234–248.
- Tural, S. (1992). *Sorularla Cevaplarla Kültür Edebiyat ve Dil*. Ankara: Ecdad Yayınları.
- TTKB. (2009). *İlköğretim Türkçe Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Weaver, C. Ve Kintsch, W. (1991). *Expository texts. Handbook of reading research*. Rebecca Barr, Michael Kamil vd.(Ed.) Longman, New York.
- Wolff, F.I.; Marsnik, N.C.; Tacey, W.S. and Nichols, R. G. (1983). *Perceptive Listening*. New York: CBS College Publishing.
- Yalçın, A. (2012). *Türkçenin Öğretimi Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, A. & Aytaş, G. (2012). *Türkçe öğretimi ve edebî metinler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, A. (2018). *Türkçenin Öğretimi Yöntemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...